

กรมปศุสัตว์

คู่มือ

การพัฒนากระบะสุขภาพสัตว์

นายสัตวแพทย์สมภพ จิตตประไพ
สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์
กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ISBN: 978-974-682-378-4

คู่มือการพัฒนาระบบสุขภาพสัตว์

รหัสมาตรฐานสากลประจำหนังสือ : ISBN: 978-974-682-378-4

นายสัตวแพทย์สมภพ จิตตประไพ
สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์
กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

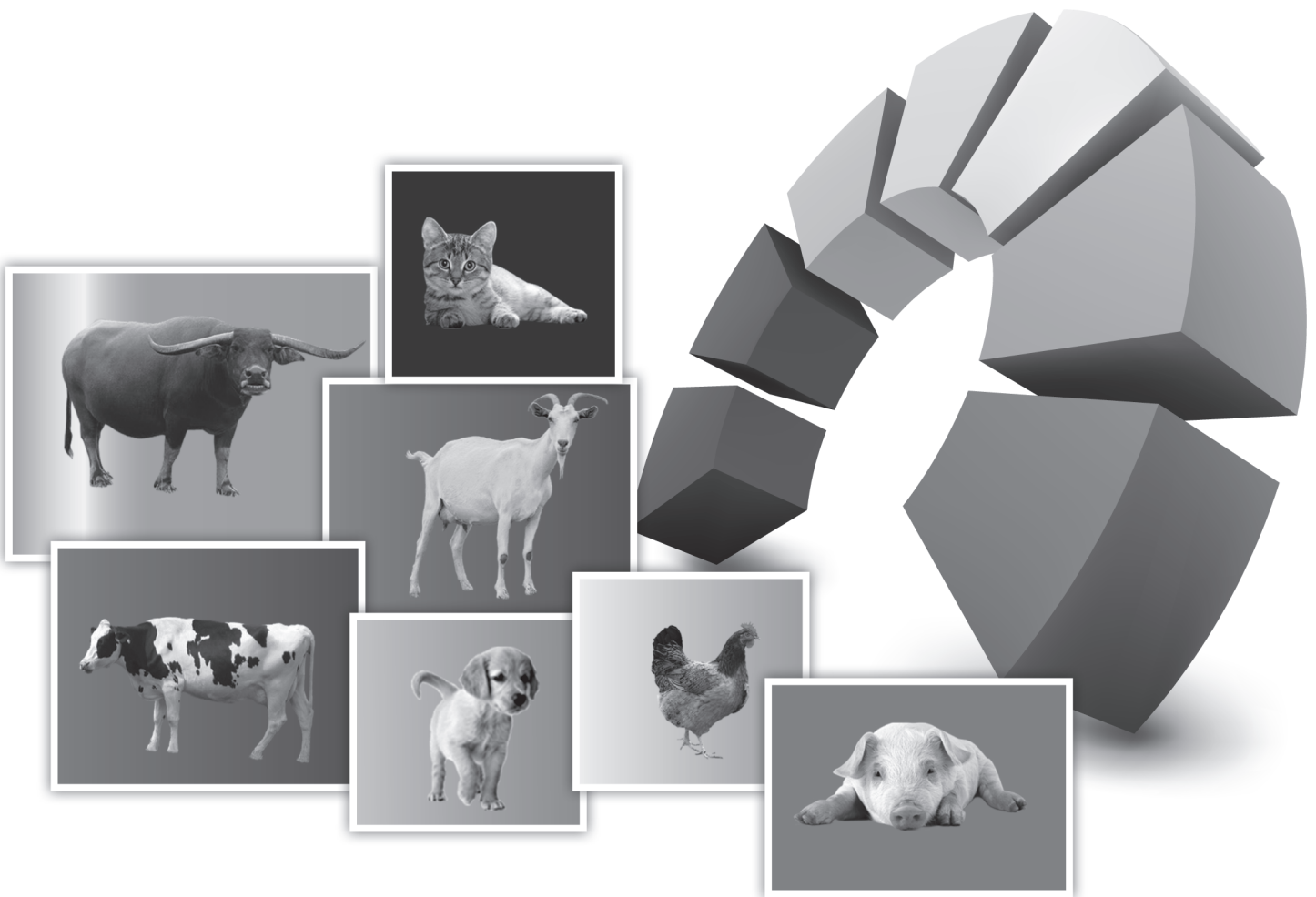
พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2557

สงวนลิขสิทธิ์ตาม พ.ร.บ.ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด

คู่มือ

การพัฒนากระบะบบสุขภาพสัตว์

นายสัตวแพทย์สมภพ จิตตประไพ
สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์
กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

คำนำ

การพัฒนาระบบสุขภาพสัตว์ เป็นการพัฒนางานบริการด้านสัตวแพทย์ในพื้นที่ในการสร้างเสริมสุขภาพ ควบคุม ป้องกัน และบำบัดโรคสัตว์ให้ปศุสัตว์และสัตว์เลี้ยงมีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง มีความต้านทานโรค ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นในการป้องกัน รักษา และความสูญเสียจากการเกิดโรค เกษตรกรมีประสิทธิภาพการผลิตสัตว์ที่เหมาะสม ผู้เลี้ยงไม่ติดโรคจากสัตว์ สัตว์ไม่ติดโรคจากผู้เลี้ยงหรือระบาดไปสู่ฟาร์มรอบข้าง ผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้เสีย คือเกษตรกร ประชาชน และผู้ประกอบการ การดำเนินงานเป็นการจัดทำกิจกรรมโครงการด้านการพัฒนาสุขภาพสัตว์ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ในภูมิภาคของกรมปศุสัตว์ และส่วนกลางในภูมิภาคนำไปให้บริการ ส่งเสริม แนะนำ ฝึกอบรมสาธิต และถ่ายทอดเทคโนโลยีวิธีการจัดการด้านสุขภาพสัตว์ การจัดทำข้อมูลพื้นฐาน การทำบัญชีฟาร์มที่เกษตรกร จำเป็นต้องรู้ การบำบัดดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน การสร้างภูมิคุ้มกัน การป้องกัน การเฝ้าระวังทางอาการ และการเก็บตัวอย่างเพื่อเฝ้าระวังทางห้องปฏิบัติการ การปรับระบบการเลี้ยงสัตว์เพื่อการป้องกันโรค การควบคุมเคลื่อนย้ายสัตว์ เข้าออกจากฟาร์มและพื้นที่ใกล้เคียง ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม การบูรณาการการดำเนินงานร่วมกับกระทรวง สาธารณสุข เจ้าหน้าที่รัฐอื่นๆ ตลอดจนแนวทางส่งเสริมด้านการตลาด การลงทุน เพื่อให้ได้ผลผลิตที่เหมาะสมในสัตว์ แต่ละชนิด ขนาดฟาร์ม ความเหมาะสมในแต่ละเขตพื้นที่ เกษตรกร อาสาปศุสัตว์ เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้เกี่ยวข้องสามารถดูแลสัตว์ในพื้นที่ของตนได้อย่างเหมาะสม การเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรรายย่อยอยู่ได้อย่าง ยั่งยืน มีระบบความปลอดภัยทางชีวภาพที่เหมาะสม ไม่เกิดโรค สามารถค้นหาและกำจัดโรคได้รวดเร็ว ไม่ส่งผลเสีย ต่อระบบการผลิตปศุสัตว์ของประเทศ ยกย่องมาตรฐานงานบริการทางสัตวแพทย์ และฟาร์มมาตรฐานเพื่อการส่งออก ส่งผลถึงรายได้ของเกษตรกร และผลผลิตภาคปศุสัตว์ของประเทศเพิ่มขึ้นในภาพรวม

คู่มือเล่มนี้จัดทำขึ้นเพื่อให้เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติงานและประสานการดำเนินงาน มีจำนวน 10 บท ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ มีรายละเอียด หลักการ วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินงาน ประโยชน์และ ผลลัพธ์ที่ได้จากการดำเนินงาน ซึ่งดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้ การดำเนินงานในทุกกิจกรรมอาจมีการเปลี่ยนแปลง ตามสถานการณ์ของโรคและความเหมาะสมในแต่ละท้องถิ่นและในแต่ละปี เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติจะต้องวิเคราะห์และ ปรับใช้ให้เหมาะสมในการดำเนินงานในแต่ละปี ต่อไป

นายสัตวแพทย์สมภพ จิตตประไพ

กรกฎาคม 2557

สารบัญ

หน้า

คำนำ

สารบัญ

บทที่ 1 : แนวคิด สภาพแวดล้อมและนโยบายที่เกี่ยวกับการพัฒนา	1
สภาพปัญหา และผลกระทบจากโรคสัตว์	1
โรคอุบัติใหม่	1
ผลกระทบทางสังคมและเศรษฐกิจ	2
สภาพแวดล้อม และปัจจัยเสี่ยงของโรค	2
การเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรและเทคโนโลยี	2
ปัจจัยความเสี่ยงของการเกิดโรค	2
นโยบายสุขภาพสัตว์ระหว่างประเทศ	4
มาตรฐานสุขอนามัยระหว่างประเทศ	4
แนวคิดหลักสุขภาพหนึ่งเดียว (One Health)	4
ความปลอดภัยของอาหารและผู้บริโภค	5
นโยบายสุขภาพสัตว์ของประเทศ	5
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11	5
นโยบายรัฐบาล และงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	5
แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2555-2558	6
นโยบายด้านการเกษตรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	6
บทบาทของกรมปศุสัตว์ต่อแนวนโยบายและการเปลี่ยนแปลง	7
การพัฒนาสุขภาพสัตว์	7
การมอบหมายผู้รับผิดชอบดำเนินงาน	8
กิจกรรมการดำเนินงานด้านพัฒนาสุขภาพสัตว์	8
ผลผลิตการพัฒนาสุขภาพสัตว์	9
การดำเนินงานด้านพัฒนาสุขภาพสัตว์	10
บทที่ 2 : การสำรวจและจัดทำข้อมูลพื้นฐาน	12
หลักการและเหตุผล	12
วิธีดำเนินการ	12
ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน	13
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินงาน	13

บทที่ 3 : การเฝ้าระวังโรค	14
หลักการและเหตุผล	14
หน้าที่และความรับผิดชอบของหน่วยงาน	14
วิธีดำเนินการ	17
การเฝ้าระวังเชิงรุก (Active surveillance)	17
การเฝ้าระวังเชิงรับ (Passive surveillance)	20
ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน	21
ประโยชน์ที่จะได้รับการดำเนินงาน	21
กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	22
 บทที่ 4 : การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรค	23
หลักการและเหตุผล	23
วิธีดำเนินการ	25
ข้อพิจารณาเพิ่มเติมการดำเนินงาน	26
ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน	28
ประโยชน์ที่จะได้รับการดำเนินงาน	28
 บทที่ 5 : การควบคุมเคลื่อนย้าย	29
หลักการและเหตุผล	29
วิธีดำเนินการ	36
การนำเข้าสินค้าสัตว์มีชีวิตและผลิตภัณฑ์สัตว์จากต่างประเทศ	36
ข้อกำหนดเพิ่มเติมในการเคลื่อนย้าย	37
ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน	40
ประโยชน์ที่จะได้รับการดำเนินงาน	40
กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	41
 บทที่ 6 : การปรับระบบการเลี้ยงสัตว์เพื่อป้องกันโรค	42
หลักการและเหตุผล	42
วิธีดำเนินการ	43
ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน	50
ประโยชน์ที่จะได้รับการดำเนินงาน	50
 บทที่ 7 : การควบคุมโรค	51
หลักการและเหตุผล	51

ทีมสอบสวนโรคระบาดสัตว์ (Animal Health Investigation Team, AHIT)	52
แนวทางการปฏิบัติงานของทีม AHIT	53
เฝ้าระวังโรคอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง	54
การสอบสวนโรค	54
การควบคุมโรค	56
การนำเสนอผล	58
วิธีดำเนินการ	58
มาตรการควบคุมโรคเพิ่มเติม	62
ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน	71
ประโยชน์ที่จะได้รับการดำเนินงาน	72
กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	72
บทที่ 8 : การสร้างพื้นที่ปลอดโรค	73
หลักการและเหตุผล	73
วิธีดำเนินการ	74
ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน	81
ประโยชน์ที่จะได้รับการดำเนินงาน	82
กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	82
บทที่ 9 : การบันทึกข้อมูลการผลิตและการตลาด	83
หลักการและเหตุผล	83
วิธีดำเนินการ	84
ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน	86
ประโยชน์ที่จะได้รับการดำเนินงาน	86
บทที่ 10 : การสร้างระบบเตือนภัย การเผยแพร่และการประชาสัมพันธ์	87
หลักการและเหตุผล	87
วิธีดำเนินการ	88
ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน	89
ประโยชน์ที่จะได้รับการดำเนินงาน	89
บรรณานุกรม	91-92

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เรียบเรียง ขอขอบคุณข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ของสำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ และผู้ปฏิบัติงานด้านพัฒนาสุขภาพสัตว์ภาคสนามในพื้นที่ ทุกท่าน ที่ได้ร่วมกันดำเนินงานและพัฒนาระบบการดำเนินงาน ทั้งในอดีตและปัจจุบันทำให้กรมปศุสัตว์ได้มีการพัฒนากิจการกรมการดำเนินงานพัฒนาสุขภาพสัตว์ จนถึงปัจจุบันตามที่ปรากฏในคู่มือเล่มนี้ เพื่อพัฒนาให้ประเทศไทยสามารถก้าวสู่ผู้นำด้านการพัฒนาการเลี้ยงสัตว์ในระดับสากล และจะต้องมีการพัฒนาพิจารณากิจกรรมต่างๆ ต่อไปในอนาคต ตามสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

บทนำ

คู่มือการพัฒนาระบบสุขภาพสัตว์ ประกอบด้วยบทต่างๆ อาทิ แนวคิด สภาพแวดล้อมและนโยบาย ที่เกี่ยวกับการพัฒนา การมอบหมายผู้รับผิดชอบดำเนินงานกิจกรรมดำเนินการด้านพัฒนาสุขภาพสัตว์ ซึ่งการดำเนินการ ในทุกกิจกรรมจะมีการดำเนินการเพื่อตอบสนองและมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องต่อบริบทซึ่งกันและกัน เจ้าหน้าที่จะต้องมีการบูรณาการดำเนินงานร่วมกันในแต่ละโรคในรอบการปฏิบัติงานที่ใกล้เคียงกันเพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณ และอัตราค่าลงในพื้นที่ซึ่งมีจำกัด มีการสำรวจและจัดทำข้อมูลพื้นฐาน การเฝ้าระวังโรคในสัตว์ วิธีการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรค การควบคุมเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ การปรับระบบการเลี้ยงสัตว์เพื่อป้องกันโรค การสร้างพื้นที่ปลอดโรค การควบคุมโรคเพื่อลดการแพร่ระบาดของโรคสัตว์ จำกัดพื้นที่ และลดระยะเวลาการระบาดของโรคให้สั้นที่สุด ซึ่งจะส่งผลให้อัตราการสูญเสียจากการป่วยและตายของสัตว์น้อยที่สุด การบันทึกข้อมูลการผลิตและการตลาด ตลอดจนการวิเคราะห์ข้อมูล สถานการณ์เพื่อการสร้างระบบเตือนภัย การเผยแพร่และการประชาสัมพันธ์ ต้องดำเนินการตั้งแต่การเผยแพร่ความรู้ ถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมที่ประชาชน ผู้เกี่ยวข้องต้องทราบ มีรายละเอียดหลักการ วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินงาน ประโยชน์และผลลัพธ์ที่ได้จากการดำเนินงาน ซึ่งดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้ การดำเนินงานในทุกกิจกรรมอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ของโรคและความเหมาะสมในแต่ละท้องถิ่นและในแต่ละปี ผู้ปฏิบัติจะต้องวิเคราะห์และปรับใช้ให้เหมาะสมในการดำเนินงานในแต่ละปี ซึ่งจะปรากฏอยู่ในแผนปฏิบัติงานประจำปี ของสำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ต่อไป

บทที่ 1

แนวคิด สภาพแวดล้อม และนโยบายที่เกี่ยวกับการพัฒนา

การพัฒนาด้านสุขภาพสัตว์ของประเทศไทย ได้มีการดำเนินการก่อนประกาศพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 และภายหลังมีฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2542 เป็นการใช้กฎหมายมาดำเนินการในการควบคุมโรค ในปี พ.ศ.2502 มีรายงานการระบาดของโรคโครินเดอร์เปสต์ในประเทศไทยครั้งสุดท้ายที่จังหวัดบุรีรัมย์ และได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการจากองค์การโรคระบาดสัตว์ระหว่างประเทศ (OIE) ในวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2547 ซึ่งกรมปศุสัตว์ยังทำการเฝ้าระวังโรคเชิงรุกอย่างต่อเนื่อง

พ.ศ. 2547 เกิดโรคไข้หวัดนกระบาดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และทั่วโลก ในประเทศไทยพบโรค เมื่อวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2547 เกิดความเสียหายต่อชีวิตคนไทย และระบบการเลี้ยงสัตว์ปีกของประเทศ สูญเสีย ตลาดส่งออกสินค้าสัตว์ปีก และเกิดผลกระทบต่อวิถีการเลี้ยงสัตว์และวิถีชีวิตของประชาชน กรมปศุสัตว์ได้ทำการแก้ไขปัญหาจนประสบความสำเร็จ และเป็นที่ยอมรับในระดับสากลทำให้ประเทศไทยเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านการจัดการ ไข้หวัดนกกับประเทศเพื่อนบ้านด้านสุขอนามัยของประชาชน และการสาธารณสุขของประเทศ การบริหารจัดการ แก้ไขปัญหา พัฒนาระบบ และการควบคุมโรคไข้หวัดนกของประเทศไทยนับเป็นนวัตกรรมการบริหารจัดการที่นำมาใช้เป็นแนวทางการควบคุมโรคสัตว์ที่เป็นภัยร้ายแรงอื่นๆ อีกหลายโรคต่อมา โดยมีเคล็ดลับความสำเร็จในขณะนั้น คือ

1. รู้โรคเร็ว
2. หยุดโรคได้เร็วที่สุดโดยการตัดวงจรการระบาดของโรค
3. มีการเฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง
4. มีการชักซ้อมการเตรียมการเฝ้าระวัง
5. ควบคุมการเคลื่อนย้ายสัตว์ด้วยการใช้ข้อมูลสารสนเทศ
6. เป็นการปรับปรุง Bio-Security ในสัตว์และสุขอนามัยในคน
7. สร้างความตระหนักรู้ให้ประชาชน เข้าใจปัญหาและการจัดการได้ด้วยตนเอง

สภาพปัญหา และผลกระทบจากโรคสัตว์

โรคอุบัติใหม่

ตามนิยามขององค์การอนามัยโลก หมายถึง โรคติดต่อที่เกิดจากเชื้อใหม่ (New infectious diseases) โรคติดต่อที่พบในพื้นที่ใหม่ (New geographical areas) โรคติดต่ออุบัติซ้ำ (Re - emerging infectious diseases) เชื้อโรคที่ดื้อต่อยาต้านจุลชีพ (Antimicrobial resistant organism) และเหตุการณ์จู่โจมของมนุษย์ด้วยสารชีวภาพ

การเกิดโรคติดต่ออุบัติใหม่เป็นผลจากปัจจัยหลายประการ เช่น การเพิ่มขึ้นของประชากรและพฤติกรรมมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงทางพันธุกรรมของเชื้อโรค การใช้ยาปฏิชีวนะที่ไม่ถูกต้องซึ่งทำให้เชื้อโรคเกิดการดื้อต่อยาปฏิชีวนะ การพัฒนาด้านเทคโนโลยีและอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาของสัตว์พาหะนำโรคและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งภาวะโลกร้อน ทั้งนี้โรคติดต่ออุบัติใหม่ส่วนใหญ่มีความซับซ้อนยากต่อการจัดการ หากขาดระบบและเครื่องมือในการเฝ้าระวัง ป้องกันควบคุมโรคที่มีประสิทธิภาพแล้ว โรคเหล่านี้อาจก่อความสูญเสียต่อชีวิตและสุขภาพของประชาชน และอาจส่งผลกระทบต่อสังคมและเศรษฐกิจอย่างมหาศาล

ผลกระทบทางสังคมและเศรษฐกิจ

จากการระบาดของโรคไข้หวัดนกที่ผ่านมาเป็นตัวอย่างที่จะแสดงถึงผลกระทบหลายด้านต่อเศรษฐกิจและสังคมไทย หากเกิดการระบาดของโรคในสัตว์เศรษฐกิจของประเทศ เช่น

- (1) รายได้ประชาชนลดลงเพราะการเลิกจ้างงานในฟาร์มเลี้ยงสัตว์ปีกและอุตสาหกรรมต่อเนื่อง ผลตอบแทนจากการเลี้ยงสัตว์ปีก ความเชื่อมั่นของผู้บริโภค การบริโภคสัตว์ปีกและผลิตภัณฑ์จากสัตว์ปีกภายในประเทศลดลงอย่างมาก ทำให้การใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน เศรษฐกิจในประเทศลดลง
- (2) รายได้เข้าประเทศจากการส่งออกผลิตภัณฑ์สัตว์ปีกลดลงทันที อันสืบเนื่องจากการระบาดของโรค
- (3) รายได้จากนักท่องเที่ยวต่างประเทศลดลงเนื่องจากมีความกังวลต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคและการติดต่อ
- (4) ผู้เลี้ยงสัตว์ที่มีกิจการขนาดกลางและรายย่อยต้องหยุดกิจการไป เนื่องจากสูญเสียสัตว์ปีกที่เลี้ยงไว้ บางรายต้องเปลี่ยนอาชีพ

สภาพแวดล้อม และปัจจัยเสี่ยงของโรค

การเปลี่ยนแปลงด้านทรัพยากรและเทคโนโลยี

การขยายตัวทางเศรษฐกิจเกิดชุมชนเมืองในต่างจังหวัดทำให้พื้นที่ทำการเกษตรลดลง ความผันแปรของสภาพอากาศทำให้อุณหภูมิเปลี่ยนแปลงเกิดสภาวะแห้งแล้งและน้ำท่วม ความหลากหลายทางชีวภาพลดลง ผู้ประกอบการรายใหญ่มีการลงทุนนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้เลี้ยงสัตว์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการตลาด ความสามารถในการควบคุมราคาอาหารสัตว์ซึ่งเป็นต้นทุนที่สูงทำให้ผลิตได้มากขึ้นและต้นทุนต่อหน่วยลดลง เกษตรกรรายย่อยไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีที่มีราคาสูงเมื่อเทียบกับกำลังการผลิต ความไม่คุ้มค่าการลงทุน ต้นทุนการผลิตต่อหน่วยสูงทำให้เกษตรกรรายย่อยมีโอกาสดำเนินการลดลง

ปัจจัยความเสี่ยงของการเกิดโรค

- (1) ด้านชีวภาพ เช่น วิวัฒนาการ หรือการกลายพันธุ์ของเชื้อโรค โดยเฉพาะเชื้อไวรัสที่มีแหล่งโรคในสัตว์หรือผลิตภัณฑ์จากสัตว์ การดื้อต่อยาปฏิชีวนะของเชื้อโรคหลายชนิดที่มีสาเหตุหลักมาจากการใช้ยาอย่างไม่ถูกต้อง และการเพิ่มขึ้นของประชากรที่มีภูมิคุ้มกันโรคต่ำ เช่น โรคภูมิคุ้มกันบกพร่อง ผู้ติดเชื้อเอชไอวี ฯลฯ ทำให้เชื้อโรคหลายชนิด เช่น เชื้อวัณโรคกลับมามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอีก นอกจากนั้นประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ก็เป็นประชากรกลุ่มเสี่ยง เนื่องจากกลุ่มคนเหล่านี้มีภูมิคุ้มกันโรคติดเชื้อลดลง

(2) ด้านโครงสร้างประชากรและพฤติกรรมมนุษย์ การเพิ่มขึ้นของประชากรโลกทำให้มีการอพยพเคลื่อนย้ายเข้าสู่เขตเมือง การที่มีบริการสาธารณสุขพื้นฐานไม่เพียงพอ ขาดแคลนน้ำสะอาด ที่อยู่อาศัยแออัด ปัญหาด้านขยะและด้านสุขอนามัย การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง ทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมการกินอยู่ที่เปลี่ยนไป เช่น การบริโภคอาหารที่ผลิตจากแหล่งผลิตคราวละมากๆ เสี่ยงต่อการระบาดของโรคอาหารเป็นพิษ

(3) ด้านการคมนาคมและการค้าระหว่างประเทศ การเดินทางระหว่างประเทศ การเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดน การขนส่งสินค้าและผลิตภัณฑ์จากสัตว์ระหว่างประเทศที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้โรคติดต่อต่างๆ สามารถแพร่กระจายจากพื้นที่หนึ่งไปสู่พื้นที่อื่นได้อย่างรวดเร็ว

(4) ด้านสังคมและเศรษฐกิจ ปัญหาความยากจนนำมาซึ่งปัญหาสุขภาพ ประชากรที่ยากจน การศึกษาน้อย เป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการติดโรคต่างๆ ได้มากกว่าประชากรกลุ่มอื่นๆ เนื่องมาจากความด้อยโอกาสในการเข้าถึงข่าวสารและบริการสาธารณสุขพื้นฐาน ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรค เป็นผลให้ขาดพฤติกรรมที่ช่วยป้องกันโรค

(5) ด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และระบบการเลี้ยงสัตว์ การพัฒนาอุตสาหกรรมकुคความระบบนิเวศเพิ่มมากขึ้น การบุกรุกทำลายป่าและต้นน้ำทำให้เกิดความไม่สมดุลของธรรมชาติเอื้อต่อการแพร่เชื้อโรค การเลี้ยงสัตว์โดยขาดการจัดการที่ดี เช่น การเลี้ยงไก่หลังบ้าน และเปิดโล่ง ขาดระบบการป้องกันโรค (Biosecurity) เป็นปัจจัยสำคัญของการแพร่ระบาดของโรคใช้วัตถุดิบในอดีต พฤติกรรมของมนุษย์เหล่านี้เอื้ออำนวยมาซึ่งโรคระบาดใหม่ๆ ที่คุกคามสุขภาพทั้งมนุษย์และสัตว์

(6) ด้านการบริการของรัฐ โครงสร้างทางสาธารณสุขและการบริการทางสุขภาพสัตว์ การขาดแคลนทรัพยากรและงบประมาณ การไม่ให้ความสำคัญกับปัญหาโรคติดต่ออย่างเพียงพอ รวมทั้งการละเลยมาตรการป้องกันควบคุมโรค อาจนำไปสู่ปัญหาการระบาดใหญ่ แต่ถ้าประเทศมีระบบและโครงสร้างสาธารณสุข และการบริการทางสุขภาพสัตว์ที่เข้มแข็งและต่อเนื่อง จะช่วยให้สามารถค้นหาการระบาดของโรคและสกัดกั้นการระบาดได้อย่างรวดเร็ว เป็นการลงทุนด้านงบประมาณและบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า ดีกว่าการทุ่มงบประมาณและกำลังคนดำเนินการเมื่อเกิดโรค ซึ่งนอกจากจะเกิดความสับสนเปลืองแล้วก็อาจไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้

(7) ภาวะโลกร้อน อุณหภูมิของโลกได้เพิ่มสูงขึ้นจากช่วงก่อนหน้านี้นี้เหมาะสมที่แมลงหรือสัตว์พาหะนำโรคต่างๆ สามารถแพร่ขยายพันธุ์ได้มากขึ้นและขยายพื้นที่อาศัยข้ามประเทศหรือทวีปได้ ขณะเดียวกันจุลชีพก่อโรคต่างๆ มีการปรับตัวพัฒนาเติบโตได้อย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการเกิดโรคทั้งในคนและสัตว์ เช่น โรคติดต่อระหว่างสัตว์และคน โรคติดต่อนำโดยแมลง ภัยพิบัติทางธรรมชาติมีผลกระทบทำให้เกิดโรคระบาดต่างๆ ตามมา เช่น โรคระบาดที่สัมพันธ์กับการบริโภคอาหารและน้ำดื่มที่ไม่สะอาด ภาวะโลกร้อนทำให้สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลง การดำรงชีวิตของสัตว์ที่เป็นพาหะของโรคเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ทำให้มีโอกาสที่จะแพร่เชื้อได้ง่ายหรือแพร่เชื้อข้ามสายพันธุ์ได้ ส่งผลให้เชื้อโรคทวีความรุนแรงมากขึ้น กลายเป็นโรคติดต่ออุบัติใหม่ซึ่งคนยังไม่มีภูมิคุ้มกัน

(8) การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ในวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2558 จะเป็นปัจจัยให้เศรษฐกิจการค้าในกลุ่มอาเซียนมากขึ้น มีการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของกลุ่มประชากรมนุษย์ สัตว์ พืช และอาหาร ระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนอย่างกว้างขวาง ความคล่องตัวด้านการคมนาคม ช่วยให้เดินทางระหว่างประเทศสะดวกมากขึ้น โดยเฉพาะ

การแลกเปลี่ยนแรงงานระหว่างกัน ทั้งแรงงานไทยที่จะไปทำงานในประเทศเพื่อนบ้านและแรงงานต่างชาติที่จะเข้ามาทำงานในไทยจะเพิ่มมากขึ้น กลุ่มแรงงานที่ไม่สามารถควบคุมคุณภาพได้ จะมีเพิ่มขึ้น จะมีการนำเข้าอาหารและผลิตภัณฑ์ที่เสี่ยงต่อสุขภาพมากขึ้น ซึ่งอาจเป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้มาตรฐานไม่เหมาะสมและผิดกฎหมาย ในภาคอุตสาหกรรมเกษตรจะมีการลงทุนเพิ่มขึ้น กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้อาจทำให้โรคในพื้นที่แพร่กระจายได้อย่างรวดเร็ว มีความซับซ้อนในการจัดการและจะส่งผลโดยตรงต่อการนำเข้า ส่งออกในระบบการผลิตทางการเกษตรของประเทศไทยหากไม่มีการป้องกันที่ดี

นโยบายสุขภาพสัตว์ระหว่างประเทศ

มาตรฐานสุขอนามัยระหว่างประเทศ

ความสะดวกรวดเร็วในการเดินทาง การคมนาคมขนส่งที่ทันสมัยและระบบเศรษฐกิจที่เปิดมากขึ้น เกิดการเคลื่อนย้ายของประชากร การค้าปุศสัตว์และผลิตภัณฑ์ ทำให้มีโอกาสที่โรคต่างๆ จะติดต่อและแพร่ระบาดไปยังส่วนต่างๆ ของโลกได้ง่าย องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศหลายหน่วยงานจึงให้ความสำคัญต่อการจัดการภาวะฉุกเฉินด้านโรคติดต่อระหว่างสัตว์และคนที่อาจมีผลกระทบจากการเดินทาง การขนส่ง การค้าปุศสัตว์และผลิตภัณฑ์ มีการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศ มุ่งเน้นการเฝ้าระวังและมาตรการควบคุมโรคบริเวณช่องทางเข้าออกระหว่างประเทศ ทั้งทางน้ำ ทางบก และทางอากาศ

ข้อกำหนดด้านสุขภาพสัตว์ที่กำหนดขึ้นโดยองค์การโรคระบาดสัตว์ระหว่างประเทศ (Office International des Epizooties: OIE) เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับสุขอนามัยสัตว์และความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์จากสัตว์ เพื่อให้ประเทศสมาชิกใช้เป็นเกณฑ์อ้างอิงร่วมกันในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคเข้าสู่ประเทศผู้นำเข้าสินค้าหรือผลิตภัณฑ์จากสัตว์ และเพื่อไม่ให้นำหลักสุขอนามัยที่ไม่มาตรฐานมาใช้เพื่อกีดกันทางการค้าอย่างไม่เป็นธรรม

องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations; FAO) มีเป้าหมายในการพัฒนามาตรฐานการผลิตอาหารและสารอาหาร มีการรวบรวม วิเคราะห์ และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านโภชนาการ อาหาร การเกษตร ป่าไม้ และประมง ส่งเสริมให้ประเทศสมาชิกร่วมไปใช้กำหนดมาตรฐานการผลิตอาหารที่มาจากเกษตร

แนวคิดหลักการสุขภาพหนึ่งเดียว (One Health)

สุขภาพหนึ่งเดียวเป็นระบบสุขภาพที่มีการบูรณาการทั้งสุขภาพคน สุขภาพสัตว์ สุขภาพสัตว์ป่า ภายใต้ระบบนิเวศที่เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดี สนับสนุนโดยองค์กรระหว่างประเทศ ประกอบด้วย องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization: FAO) องค์การโรคระบาดสัตว์ระหว่างประเทศ (World Organization for Animal Health หรือ Office International des Epizooties: OIE) และองค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) เป็นแนวความคิดในการทำงานร่วมกันระหว่างสหสาขาวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง อันจะส่งเสริมให้เกิดการทำงานอย่างเป็นเอกภาพ เพื่อประโยชน์สาธารณะและสุขภาพที่ดีของทุกชีวิตการจัดการปัญหาภาวะโลกร้อน การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศในปัจจุบันที่ทำให้อุณหภูมิของโลกสูงขึ้น ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม จึงจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมรองรับปัญหาสุขภาพระหว่างคน สัตว์ และสัตว์ป่าที่จะเกิดขึ้น

ความปลอดภัยของอาหารและผู้บริโภค

การเพิ่มขึ้นของประชากร ความจำกัดของพื้นที่เลี้ยง ทำให้มีความต้องการอาหารเพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ การใช้สารเคมีจำนวนมากในการผลิตในอดีตหากยังไม่ลดลง ทำให้มีโอกาสเกิดการตกค้างและปนเปื้อนในอาหารและสิ่งแวดล้อม ประชาชนผู้บริโภคมีความรู้มากขึ้นตระหนักถึงความปลอดภัยด้านอาหารส่งผลให้มีการใช้เทคโนโลยีในกระบวนการผลิตที่สูงขึ้น ภาครัฐจำเป็นต้องกำหนดให้มีมาตรการตรวจสอบมาตรฐานการผลิตตลอดห่วงโซ่อาหารในทุกขั้นตอนเพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภค ทำให้ต้นทุนการผลิตของเกษตรกร ผู้ประกอบการ ภาครัฐสูงขึ้น ส่งผลถึงราคาอาหารที่ผู้บริโภคต้องจ่ายสูงตามต้นทุนที่เพิ่มขึ้น

นโยบายสุขภาพสัตว์ของประเทศ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2554 - 2559)

แนวทางการพัฒนาด้านการปศุสัตว์ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ได้ให้ความสำคัญกับการดูแลและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตอย่างรู้คุณค่าเพื่อความยั่งยืนในการพัฒนาการเพิ่มศักยภาพการผลิต สนับสนุนการวิจัย พัฒนา และคงไว้ซึ่งความหลากหลายของพันธุ์สัตว์ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อมของประเทศ รวมถึงเทคโนโลยีที่เหมาะสมและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตด้านปศุสัตว์ให้สูงขึ้น โดยเพิ่มศักยภาพกระบวนการผลิตให้ได้มาตรฐาน ปลอดภัย และเพิ่มสมรรถนะการควบคุม ป้องกันโรค ปรับรูปแบบและวิธีการเลี้ยงให้มีมาตรฐานตามหลักวิชาการ ทั้งรูปแบบของโรงเรือน ชนิด และประเภทของอาหาร รวมถึงยาที่ใช้ในการเลี้ยงปศุสัตว์ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและปลอดภัยต่อผู้บริโภค รวมทั้งส่งเสริมการทำปศุสัตว์ชนิดอื่นๆ ที่มีมูลค่าสูงให้มากขึ้น

นโยบายรัฐบาล และงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นโยบายรัฐบาล	งานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่รองรับนโยบายรัฐบาล
3.3 นโยบายปรับโครงสร้างด้านเศรษฐกิจ ข้อ 3.3.1.3 เพิ่มศักยภาพกระบวนการผลิตด้านปศุสัตว์ให้ได้มาตรฐาน ปลอดภัย เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพียงพอกับความต้องการภายในประเทศ และการส่งออก เพิ่มสมรรถนะการควบคุม ป้องกัน วินิจฉัย และบำบัดโรค การติดต่อระหว่างสัตว์สู่คน การพัฒนาเทคโนโลยีด้านชีวภัณฑ์สัตว์ และการตรวจสอบคุณภาพ	- พัฒนาระบบโลจิสติกส์ทางการปศุสัตว์ เพื่อลดต้นทุนและอำนวยความสะดวกด้วยระบบ e-Service - กำกับ ดูแลการผลิตสินค้าปศุสัตว์ ทุกขั้นตอนการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีความปลอดภัยด้านอาหารตามมาตรฐานสากล อาทิเช่น การควบคุมคุณภาพอาหารสัตว์ ตรวจสอบวัตถุดิบตรงรายดำเนินงานตามระบบมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสัตว์ การป้องกันและควบคุมโรคสัตว์ ควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์ และมีระบบการตรวจสอบย้อนกลับ (Traceability) - เฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคระบาดสัตว์ที่เป็นปัญหาทางเศรษฐกิจและ/หรือโรคสัตว์ติดคนที่เป็นปัญหาทางสาธารณสุข

แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2555-2558

นโยบายภายใต้แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2555-2558 ที่เกี่ยวข้องกับการปศุสัตว์ ที่สำคัญ ได้แก่ นโยบายเพิ่มศักยภาพกระบวนการผลิตด้านปศุสัตว์ให้ได้มาตรฐาน ปลอดภัย เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพียงพอ กับความต้องการภายในประเทศและการส่งออก เพิ่มสมรรถนะการควบคุม ป้องกัน วินิจฉัย และบำบัดโรค การพัฒนา เทคโนโลยีด้านชีวภัณฑ์สัตว์ และการตรวจสอบคุณภาพ โดยมีกลยุทธ์วิธีการดังนี้

➤ ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการผลิตสินค้าปศุสัตว์รวมถึงสัตว์เลี้ยงให้สามารถแข่งขันได้ สอดคล้อง ตามความต้องการและกลไกตลาด รวมทั้งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกรในเรื่องเงินทุนอาหารสัตว์ พันธุ์สัตว์ ความรู้และเทคโนโลยีการจัดการฟาร์มและการเลี้ยงสัตว์เพื่อเพิ่มความสามารถเพิ่มผลผลิต ลดต้นทุนและ สร้างมูลค่าเพิ่ม

➤ พัฒนาระบบการตรวจสอบรับรองคุณภาพสินค้าปศุสัตว์และกระบวนการผลิตให้มีคุณภาพ ปลอดภัยต่อผู้บริโภค และดำเนินการควบคุมป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ให้มีประสิทธิภาพ สนับสนุนอำนวยความสะดวกในการดำเนินการขยายตลาดสินค้าปศุสัตว์ทั้งภายในประเทศและส่งออก รวมทั้งส่งเสริมการทำ ปศุสัตว์อินทรีย์ตามแนวเกษตรกรรมยั่งยืน

นโยบายด้านการเกษตรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นโยบายด้านการเกษตรของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับ การปศุสัตว์ที่สำคัญได้แก่ ยุทธศาสตร์การพัฒนาการผลิตโดยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เพิ่มผลตอบแทนและลดต้นทุน ส่งเสริมการผลิตพืชเศรษฐกิจที่สำคัญให้เหมาะสมกับพื้นที่ ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา จัดทำยุทธศาสตร์พัฒนาสินค้า เกษตรระยะยาวเป็นรายสินค้าทั้งด้านพืช ปศุสัตว์และประมง โดยเน้น

การเพิ่มผลิตภาพ (productivity) เน้นการลดต้นทุนการผลิต ส่งเสริมการผลิตและการพัฒนาการผลิตพืช ทดแทนพลังงาน การวางแผนการผลิตในภาพรวมให้มีความสมดุลระหว่างพืชอาหารและพืชพลังงาน และการ สร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตร โดยพัฒนาคุณภาพการผลิตและระบบตรวจสอบรับรองคุณภาพมาตรฐานสินค้าเกษตร ด้วยการส่งเสริมความปลอดภัยสินค้าเกษตรและอาหารตามมาตรฐานสากลในระดับชุมชน สนับสนุนการทำเกษตร อินทรีย์ เกษตรผสมผสาน วนเกษตร ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ลดการใช้สารเคมีและเพิ่มมูลค่าสินค้า เกษตร มีการเชื่อมโยงการผลิตทางการเกษตรกับอุตสาหกรรมเกษตร และให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วน ร่วมวางแผนการผลิต พัฒนาคุณภาพผลผลิตและระบบตรวจสอบรับรองคุณภาพมาตรฐานสินค้าเกษตรทั้งด้านพืช ปศุสัตว์และประมง ส่งเสริมการแปรรูปสินค้าเกษตรที่ได้คุณภาพและมาตรฐานสากล ส่งเสริมความแข็งแกร่งของ ตลาดสินค้าเกษตร จัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรอย่างครบวงจร และร่วมเจรจาทางการค้า สินค้าเกษตรระหว่างประเทศโดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร สำหรับมาตรการ เพื่อรองรับสถานการณ์วิกฤติอาหารและพลังงานของโลกในส่วนของการปศุสัตว์นั้นมีความสำคัญได้แก่ การเพิ่ม ศักยภาพการผลิตและการตลาดด้านปศุสัตว์โดยการพัฒนาการผลิตทุกขั้นตอนให้มีประสิทธิภาพ ความปลอดภัยและ มาตรฐานสากล ปรับปรุงพันธุ์ปศุสัตว์ พัฒนาศักยภาพระบบการเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคสัตว์ ตลอดจนการตรวจ สอบและรับรองมาตรฐานสินค้าปศุสัตว์ และเปิดตลาดสินค้าปศุสัตว์สู่ตลาดโลก

บทบาทของกรมปศุสัตว์ต่อแนวนโยบายและการเปลี่ยนแปลง

จากบริบทสถานการณ์เศรษฐกิจโลก การพัฒนาระบบการผลิต การเกิดโรคอุบัติใหม่ โรคติดต่อระหว่างสัตว์และคน นโยบายรัฐบาล ฯลฯ กรมปศุสัตว์ได้แบ่งกลุ่มภารกิจเพื่อบริการประชาชนตอบสนองต่อยุทธศาสตร์กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็น 4 กลุ่มหลัก ดังนี้

1. พัฒนาการผลิตปศุสัตว์
2. พัฒนาสุขภาพสัตว์
3. พัฒนามาตรฐานสินค้าปศุสัตว์
4. ส่งเสริมและพัฒนากิจการปศุสัตว์

ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะการพัฒนาสุขภาพสัตว์เป็นหลัก แต่จะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องและต่อเนื่องกับอีกทั้ง 3 กลุ่มภารกิจ ในทุกระบวนการผลิต ในรายละเอียดการดำเนินงาน

การพัฒนาสุขภาพสัตว์

ภายใต้กลุ่มภารกิจพัฒนาสุขภาพสัตว์ ของกรมปศุสัตว์ ครอบคลุมการดำเนินงานเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนา ถ่ายทอดเทคโนโลยี การส่งเสริมสุขภาพสัตว์ ป้องกัน ควบคุม บำบัดและวินิจฉัยโรคสัตว์ตลอดจนการผลิตชีวภัณฑ์ที่ใช้เกี่ยวกับการปศุสัตว์ภายใต้ความรับผิดชอบของ 4 หน่วยงานหลักที่เป็นทางการ และเป็นการแบ่งโครงสร้างภายใน คือ

1. สำนักควบคุม ป้องกัน และบำบัดโรคสัตว์
2. สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ
3. สำนักเทคโนโลยีชีวภัณฑ์สัตว์
4. กองสารวัตรและกักกัน

เพื่อการบริหารจัดการ การพัฒนาสุขภาพสัตว์แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 กลุ่มโรค เพื่อกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติราชการ งบประมาณหลักการดำเนินงาน วัตถุประสงค์และแนวทางการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ได้อย่างชัดเจน

1. โรคติดต่อระหว่างสัตว์และคน (Zoonotic Disease) รับผิดชอบดำเนินการเกี่ยวกับโรคสัตว์ที่เป็นปัญหาติดต่อจากสัตว์สู่คนและจากคนสู่สัตว์
2. โรคระบาดสัตว์ทั่วไป (Non-Zoonotic Disease) ดำเนินการเกี่ยวกับโรคสัตว์ที่มีปัญหาต่อประสิทธิภาพ ต้นทุน ระบบการผลิต ระบบการควบคุมโรค การใช้เป็นเงื่อนไขกีดกันทางการค้า ส่งผลตอบแทนทางเศรษฐกิจของประเทศในภาพรวม
3. โรคติดต่ออุบัติใหม่ ที่ไม่มีระบาดในประเทศไทยดำเนินการเกี่ยวกับมาตรการเฝ้าระวัง และเตรียมความพร้อมรับมือโรคสัตว์ที่ไม่เกิดขึ้นในประเทศไม่ให้เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อประชาชนและเศรษฐกิจของประเทศ

4. ภายใต้การบูรณาการดำเนินงานระหว่าง 4 กระทรวงหลักคือ

- 4.1 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- 4.2 กระทรวงสาธารณสุข
- 4.3 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 4.4 กระทรวงมหาดไทย

การมอบหมายผู้รับผิดชอบดำเนินงาน

เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานในปีงบประมาณ 2556 สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ ได้จัดโครงสร้างภายใน แบ่งส่วนความรับผิดชอบในแต่ละกลุ่มโรค ดำเนินงานตามแต่ละชนิดสัตว์ และได้ดำเนินการร่วมกับการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ตามรายชนิดสัตว์ และตามเขตส่งเสริมการผลิตของกรมปศุสัตว์ และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ไปในขณะเดียวกัน ดังนี้

1. ส่วนโรคสัตว์ปีก
2. ส่วนโรคสัตว์เคี้ยวเอื้อง
3. ส่วนโรคสัตว์กระเพาะเดียว

กิจกรรมการดำเนินงานด้านพัฒนาสุขภาพสัตว์

จากข้อมูลทางระบาดวิทยาทางสัตวแพทย์ในแต่ละโรค โอกาสในการกำจัดโรคหรือมาตรการควบคุมโรค ในทุกโรคได้กำหนดให้มีกิจกรรมหลักเพื่อการบูรณาการแผนการดำเนินงานสอดคล้องร่วมกันในทุกโรคตามความจำเป็น ดังนี้

1. การสำรวจและจัดทำข้อมูลพื้นฐาน
2. การเฝ้าระวังโรค
3. การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรค
4. การควบคุมเคลื่อนย้ายสัตว์
5. การปรับระบบการเลี้ยงสัตว์ เพื่อการป้องกันโรค
6. การควบคุมโรค
7. การสร้างพื้นที่ปลอดโรค
8. การบันทึกข้อมูลการผลิตและการตลาด
9. การสร้างระบบเตือนภัย การเผยแพร่และการประชาสัมพันธ์

ทั้งนี้ การดำเนินการในทุกกิจกรรมจะมีการดำเนินการเพื่อตอบสนองและมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องตอบ โจทย์ซึ่งกันและกัน เจ้าหน้าที่จะต้องมีการบูรณาการดำเนินงานร่วมกันในแต่ละโรคในรอบการปฏิบัติงานที่ใกล้เคียงกันเพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณและอัตรากำลังในพื้นที่ซึ่งมีจำกัด และเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ต้องขอความอนุเคราะห์ให้หน่วยงานอื่น เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นฯลฯ เข้าร่วมดำเนินการ ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดหลักการทำงานในบทต่อไป

พลผลิตการพัฒนาสุขภาพสัตว์

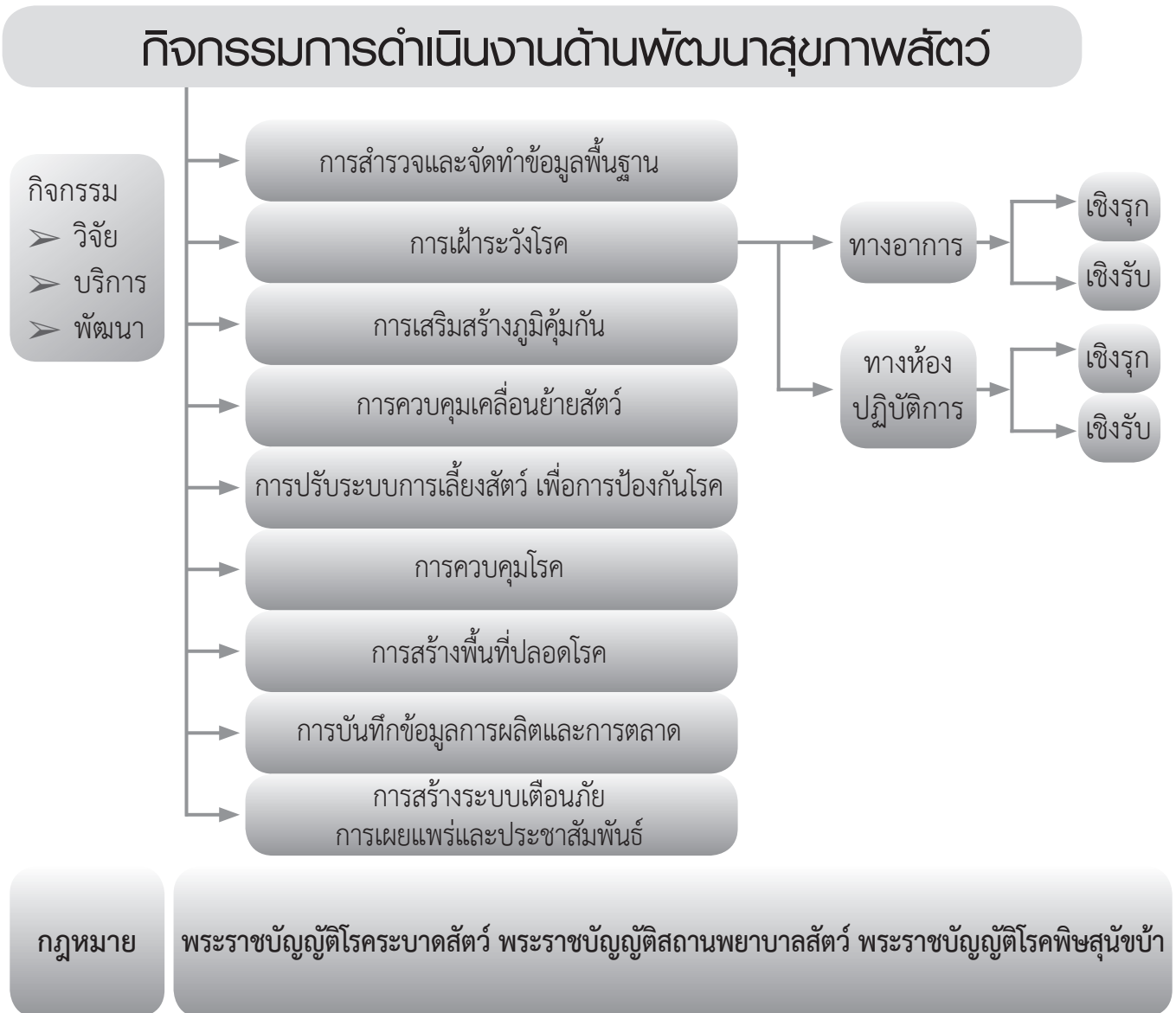
ขอบข่ายของโรคที่ สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ ดำเนินการ

“เป็นโรคที่กระทบต่อสุขอนามัยของประชาชนก่อให้เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจของประเทศ”

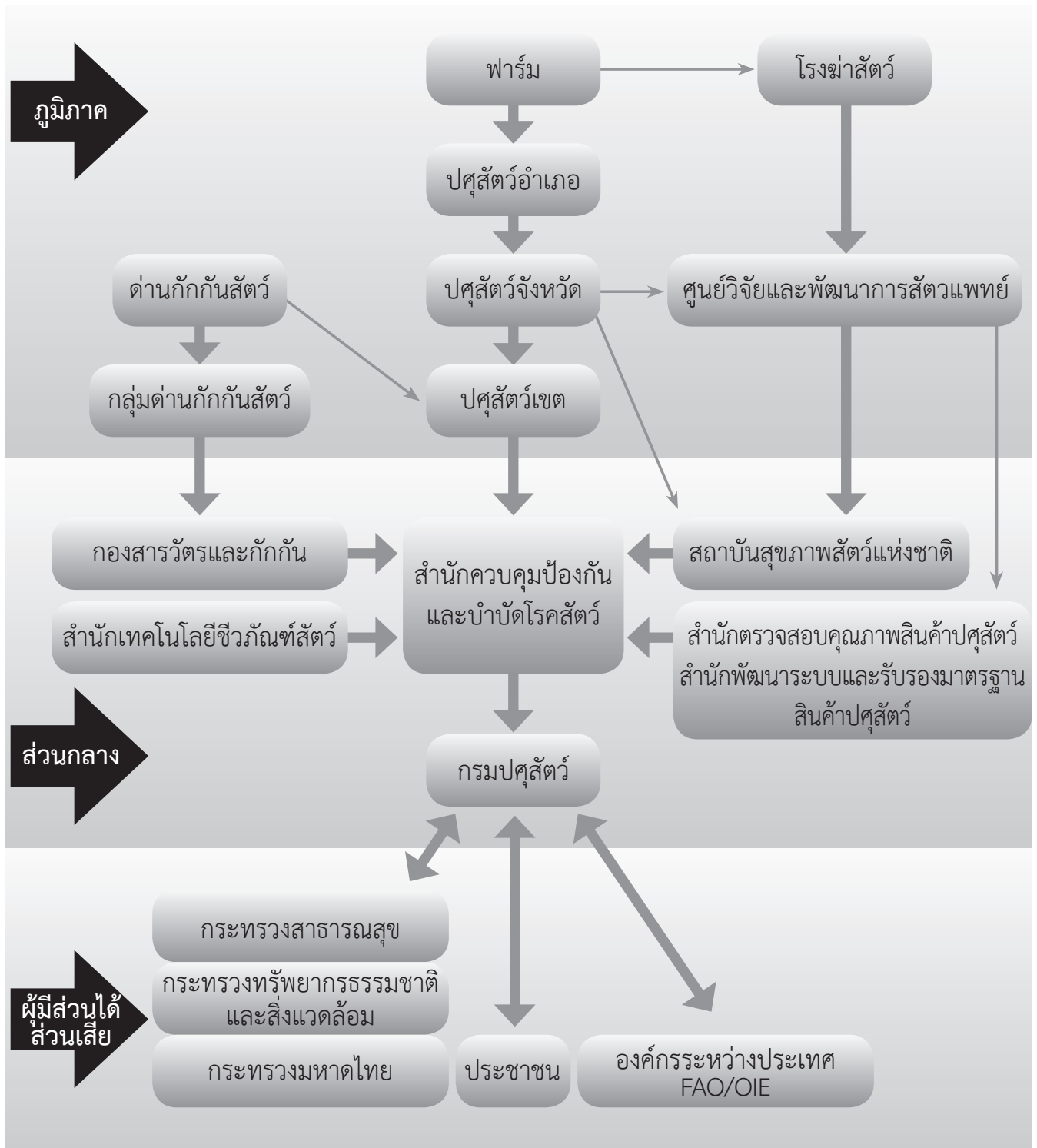
โรคระบาดสัตว์ ที่ดำเนินการ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

	สัตว์ปีก	สัตว์กระเพาะเดียว	สัตว์เคี้ยวเอื้อง
โรคติดต่อระหว่างสัตว์และคน (Zoonotic Disease)	Avian Influenza Salmonellosis	Rabies Streptococcosis	Brucellosis Tuberculosis Trichinosis Anthrax
โรคระบาดสัตว์ทั่วไป (Non-Zoonotic Disease)	Chicken Infectious Anemina Pullorum Duck Plaque	FMD (swine) Swine Fever Equine Infectious Anemia Porcine Respiratory- Reproductive Syndrome	Foot and Mouth Disease Blackleg, Para Tuberculosis Caprine Arthritis Encephalitis Haemorrhagic septicemia
โรคที่ไม่มีระบาดในประเทศไทย (Exotic Disease)		Nipah African swine fever	Bovine Spongiform Encephalopat Rinderpest Peste des Petits Ruminants

แผนภูมิที่ 1 ขอบข่ายการดำเนินงาน

แผนภูมิที่ 2 กิจกรรมการดำเนินงานด้านพัฒนาสุขภาพสัตว์

แผนภูมิที่ 3 การเชื่อมโยงงานระหว่างส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

บทที่ 2

การสำรวจและจัดทำข้อมูลพื้นฐาน

หลักการและเหตุผล

การสำรวจและจัดทำข้อมูลพื้นฐาน เป็นการจัดเตรียมข้อมูลที่เป็นต้องใช้ประกอบการวิเคราะห์ พิจารณาจัดทำแผนการดำเนินงานพัฒนาปศุสัตว์และการพัฒนาสุขภาพสัตว์ในพื้นที่ให้ตรงกับความเป็นจริง ซึ่งผู้สำรวจ วิเคราะห์ และจัดทำคือผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับแหล่งข้อมูลที่สุด ตามโครงสร้างการบริหารของกรมปศุสัตว์คือปศุสัตว์อำเภอ แต่ในทางปฏิบัติเพื่อให้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจช่วยเหลือผู้รับบริการคือเกษตรกรและประชาชน กรมปศุสัตว์ ได้ประสานขอความร่วมมือไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของพื้นที่คือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีศักยภาพ ร่วมดำเนินการ ในการสำรวจข้อมูลเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ จำนวนสัตว์ในประเทศไทยและการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ สำหรับท้องถิ่น ที่ยังไม่มีความพร้อม กรมปศุสัตว์ยังต้องดำเนินการเองโดยใช้เครือข่ายอาสาปศุสัตว์และปศุสัตว์ตำบลรวมทั้งปศุสัตว์ อำเภอ ปัจจุบันกรมปศุสัตว์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทำความร่วมมือ การขึ้นทะเบียนเกษตรกรโดยใช้เลขบัตรประจำตัวประชาชนในการอ้างอิง สืบค้นข้อมูล ข้อมูลที่ได้จัดทำจะมีประโยชน์ อย่างมากแก่เกษตรกร ประชาชนและผู้ประกอบการเองเพราะผู้เกี่ยวข้องในทุกกระดับและเจ้าหน้าที่จะสามารถ นำข้อมูลที่ได้จัดทำมาทำการส่งเสริมถ่ายทอดเทคโนโลยีการป้องกัน แก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาปศุสัตว์ในพื้นที่ ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิธีดำเนินการ

ข้อมูลพื้นฐานในพื้นที่ควรมีการเก็บรวบรวมและประมวลผลให้ทันสมัยอย่างสม่ำเสมอ อย่างน้อย การประกอบด้วย

(1) ข้อมูลพื้นฐานการผลิต จำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์และจำนวนสัตว์ในประเทศไทย โดยใช้แบบสำรวจ และโปรแกรมระบบฐานข้อมูลเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ (TH-LiFDS : Thai Livestock Farmer Database System) ดำเนิน การภายใต้ระบบและการบริหารของศูนย์สารสนเทศ กรมปศุสัตว์ซึ่งขณะนี้มีการดำเนินการและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ง่ายต่อการใช้ประโยชน์

(2) ข้อมูลทางระบาดวิทยาทางสัตวแพทย์ ของทุกชนิดสัตว์ ในทุกขนาดฟาร์มในพื้นที่รับผิดชอบ โดยการเก็บข้อมูลและประมวลผลจากการเฝ้าระวังโรคทางอาการและห้องปฏิบัติการ ทั้งเชิงรุกและเชิงรับตามแผนงาน ประจำปี และการเก็บตัวอย่างส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการของผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่เองเพื่อประกอบการวินิจฉัยโรค และการรักษาพยาบาลสัตว์ของเกษตรกร หรือการส่งตรวจกรณีสัตว์มีการเจ็บป่วย ตายหรืออัตราการเป็นโรคพยาธิ ของสัตว์ในพื้นที่รับผิดชอบ

(3) ข้อมูลพื้นที่เสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรคจากการวิเคราะห์ความเสี่ยงตามหลักระบาดวิทยา ข้อมูล การควบคุมโรคในแต่ละโรคที่มีโอกาสก่อให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพและการเกิดโรคได้ เช่น พื้นที่ที่เคยเกิดโรค โรงฆ่าสัตว์ โรงงานแปรรูป ตลาดนัดค้าสัตว์ แหล่งรวมสัตว์ สถานที่จำหน่ายสัตว์และซากสัตว์ พื้นที่สาธารณะ แหล่งรวมของสัตว์ป่าหรือธรรมชาติ ฯลฯ

(4) ข้อมูลพื้นฐานลักษณะการจัดการการเลี้ยงสัตว์ตลอดห่วงโซ่การผลิตใน (Supply Chain) ในสัตว์แต่ละชนิดและขนาด นอกเหนือจากการเก็บข้อมูลด้านจำนวน ซึ่งมักจะต้องใช้ในกรณีการเกิดโรคหรือการพัฒนาปศุสัตว์ เช่น ฟาร์มสัตว์ในแต่ละชนิดและขนาดมีการเลี้ยงเท่าไร พันธุ์สัตว์ที่เข้ามาจากไหน มีการกักโรคก่อนรวมเลี้ยงในฟาร์มหรือไม่ มีพ่อคามาซื้อสัตว์ในฟาร์มหรือขายสัตว์ให้หรือไม่ เข้า-ออกอย่างไร เลี้ยงเพื่อการค้าหรือใช้บริโภคในครัวเรือน ถ้าเลี้ยงเพื่อการค้ามีการส่งขายที่ไหน ผู้ซื้อเอาไปทำอะไรต่อ การเลี้ยงและการจัดการฟาร์มเป็นอย่างไร อาหารมาจากที่ไหนหรือกรณีสัตว์ใหญ่ปล่อยเลี้ยงที่ไหน การคมนาคมขนส่งผลผลิตเป็นอย่างไร แหล่งน้ำ แหล่งกักมลพิษ การดูแลด้านสุขภาพสัตว์ การใช้วัคซีนหรือยารักษาโรค ฯลฯ เป็นต้น

(5) การวิเคราะห์ปัจจัยเสี่ยงทางกายภาพและจัดทำข้อมูลด้านภัยพิบัติในพื้นที่ของตนเอง เช่น กรณีภัยแล้ง น้ำท่วม โดยการประเมินร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดสำรองแหล่งน้ำและอาหาร กรณีต่างๆ ที่มีโอกาสเกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นทุกปี

(6) การจัดทำแผนที่ปศุสัตว์ ข้อมูลทั้งหมดที่กล่าวมาควรจัดทำเป็นแผนที่ปศุสัตว์โดยการระบุพิกัดลงในแผนที่ ซึ่งแผนที่นี้กรมปศุสัตว์กำลังพัฒนาและดำเนินการ ในขั้นต้นนี้สามารถดำเนินการก่อนเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ได้ โดยการใช้โปรแกรมแผนที่ ซึ่งมีผู้ให้บริการอยู่ขณะนี้ก็สามารถใช้ประโยชน์ได้ทันที

ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน

เพื่อให้สามารถติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติราชการและสามารถนำผลงานมาพัฒนาการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรกำหนดให้มีตัวชี้วัดผลการดำเนินงานในกิจกรรมนี้ ตัวอย่างเช่น

1. ข้อมูลเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์และจำนวนสัตว์ในประเทศไทย
2. ข้อมูลทางระบาดวิทยาเกี่ยวกับโรคในพื้นที่
3. ข้อมูลพื้นที่เสี่ยงด้านโรคและภัยพิบัติ
4. ข้อมูลการเลี้ยงตลอดห่วงโซ่การผลิตด้านปศุสัตว์
5. แผนที่ปศุสัตว์ที่ได้จากข้อ 1 - 4

ประโยชน์ที่จะได้รับการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานในกิจกรรมนี้ เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องสามารถนำประโยชน์ที่จะได้รับการดำเนินงานไปใช้พัฒนา ต่อยอดได้ ดังนี้

1. เจ้าหน้าที่ใช้ประกอบการวางแผนส่งเสริม พัฒนาสุขภาพสัตว์การผลิตและการตลาดการจัดทำเขตเศรษฐกิจการผลิตสินค้าปศุสัตว์
2. เจ้าหน้าที่และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ใช้ประกอบการควบคุม ป้องกัน ช่วยเหลือ แก้ไขปัญหากรณีเกิดในโรคสัตว์
3. เจ้าหน้าที่และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้ประกอบการเตือนภัย ป้องกัน และช่วยเหลือกรณีภัยพิบัติ
4. ใช้ประกอบการจัดทำและจัดสรรงบประมาณ พัสศุที่จำเป็นต้องใช้ปฏิบัติงานในแต่ละโครงการ ใช้ประกอบการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์เพิ่มศักยภาพการผลิตสินค้าในแต่ละชนิดสัตว์ ในระดับอำเภอ จังหวัด เขต ภาค ประเทศ (เขตเศรษฐกิจการผลิตสินค้าปศุสัตว์)
5. ใช้ประกอบการกำหนดแผนพัฒนาสุขภาพสัตว์ การควบคุมคุณภาพการผลิตสินค้าปศุสัตว์

บทที่ 3

การเฝ้าระวังโรค

หลักการและเหตุผล

ระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วยการดำเนินการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2547 “การเฝ้าระวังโรค” หมายความว่า การติดตามสังเกตการเปลี่ยนแปลงอย่างมีระบบ สม่าเสมอ และต่อเนื่อง ในด้านต่างๆ ทั้งหมดของการเกิด การแพร่กระจายของโรค เพื่อให้รู้ปัญหาสุขภาพสัตว์ ทั้งในภาวะปกติและภาวะโรคระบาด

การเฝ้าระวังโรคในสัตว์เป็นกลไกสำคัญในการกำจัดโรค ลดอุบัติการณ์การเกิดโรค ควบคุมโรค รู้สถานการณ์การกระจายตัวของโรคซึ่งดำเนินการโดยกรมปศุสัตว์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย และเครือข่ายเฝ้าระวังโรคที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้จากการเฝ้าระวังอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ผ่านการวิเคราะห์แปลผล ผู้บริหารและผู้รับผิดชอบจะใช้ประโยชน์เพื่อตอบสนองต่อการป้องกัน ควบคุมโรคในระดับพื้นที่ เขต และประเทศได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

การเฝ้าระวังโรคแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การเฝ้าระวังเชิงรุก (Active surveillance)

เป็นการกำหนดแผนการดำเนินการเฝ้าระวังเพื่อค้นหาโรคในพื้นที่ โดยให้เจ้าหน้าที่เข้าดำเนินการสังเกตอาการตามนิยามอาการของโรค ทดสอบโรคเบื้องต้น เก็บตัวอย่างส่งตรวจวินิจฉัยทางห้องปฏิบัติการ ตามมาตรการการเฝ้าระวังและการสุ่มตรวจในแต่ละโรคในแผนปฏิบัติการประจำปี ที่กรมปศุสัตว์กำหนด โดยที่ยังไม่มีรายงานสัตว์แสดงอาการ เพื่อให้รู้โรคเร็ว ควบคุมโรคได้เร็ว การเฝ้าระวังเชิงรุกจะมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด ผู้รับผิดชอบในพื้นที่ต้องนำผลงานที่ได้จากการเฝ้าระวังมาวิเคราะห์ กำหนดแนวทางและดำเนินการตามมาตรการข้อสั่งการของกรมปศุสัตว์ในทันที

2. การเฝ้าระวังเชิงรับ (Passive surveillance)

เป็นการดำเนินการภายหลังการมีรายงานหรือพบปัญหาการเกิดโรค โดยการรับแจ้งเหตุสัตว์มีอาการเจ็บป่วยหรือตายจากเกษตรกรหรือผู้เกี่ยวข้อง ทางช่องทางต่างๆ ที่กรมปศุสัตว์ได้เปิดบริการ ทั้งที่จุดรับแจ้ง สำนักงาน การสื่อสารทางรูปแบบต่างๆ หรือการนำส่งตัวอย่างเพื่อการชันสูตรโรคของเกษตรกรเอง เจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์จะได้ทำการเข้าตรวจสอบ วินิจฉัย รักษา หรือดำเนินการควบคุมโรคตามหลักวิชาการสัตวแพทย์ เพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่

หน้าที่และความรับผิดชอบของหน่วยงาน

กรมปศุสัตว์ได้แบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบของหน่วยงานตามระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วยการดำเนินการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2547 ไว้ ดังนี้

การเฝ้าระวังโรคระบาด ในภาวะปกติ

1. สำนักงานปศุสัตว์อำเภอ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด สำนักงานปศุสัตว์เขต และสำนักควบคุม ป้องกัน และบำบัดโรคสัตว์ เก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานด้านปศุสัตว์ในท้องที่รับผิดชอบอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ

2. สัตวแพทย์ประจำท้องที่ ดำเนินการเฝ้าระวังโรคและสร้างระบบเครือข่ายการเฝ้าระวังโรคในพื้นที่ โดยการตรวจเยี่ยมสุขภาพสัตว์ ฝึกอบรมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนอาสาปศุสัตว์และเกษตรกรเรื่องโรคระบาดสัตว์และแนวทางการเฝ้าระวังโรค ออกตรวจเยี่ยมสุขภาพสัตว์ เก็บตัวอย่างจากสัตว์ป่วยหรือสัตว์ที่สงสัยเป็นโรคระบาด ส่งห้องปฏิบัติการ และจัดทำบันทึกผลการดำเนินงานในสมุดบันทึกการเฝ้าระวังโรคไว้ เพื่อสามารถตรวจสอบและติดตามภาวะโรคย้อนหลังได้และส่งรายงานการเฝ้าระวังโรคให้ปศุสัตว์จังหวัดทราบทุกสิ้นเดือน

3. สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด ติดตามและรวบรวมข้อมูลการเฝ้าระวังโรคจากสำนักงานปศุสัตว์อำเภอ พร้อมทั้งวิเคราะห์ข้อมูล และให้รายงานสำนักงานปศุสัตว์เขตทราบภายในวันที่ 5 ของเดือนถัดไปทุกเดือน พร้อมทั้งสำเนาแจ้งให้สำนักงานปศุสัตว์อำเภอด้วย

4. สำนักงานปศุสัตว์เขต ติดตามและรวบรวมข้อมูลการเฝ้าระวังโรคจากปศุสัตว์จังหวัด วิเคราะห์ข้อมูล และรายงานกรมปศุสัตว์ผ่านสำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ภายในวันที่ 10 ของเดือนถัดไปทุกเดือน พร้อมทั้งสำเนาให้สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดในพื้นที่ทราบด้วย

5. สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ ติดตามและรวบรวมข้อมูลการเฝ้าระวังโรคจากสำนักงานปศุสัตว์เขต วิเคราะห์ข้อมูล และรายงานกรมปศุสัตว์ ภายในวันที่ 15 ของทุกเดือน พร้อมทั้งสำเนาให้สำนักงานปศุสัตว์เขตทราบด้วย

6. สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ และศูนย์วิจัยและพัฒนาการสัตวแพทย์ประจำภาค ตรวจวินิจฉัยโรค บันทึกผลการตรวจวินิจฉัยโรคอย่างมีระบบ รายงานสรุปผลการเฝ้าระวังโรคทางห้องปฏิบัติการตามแบบรายงานผลการเฝ้าระวังโรคทางห้องปฏิบัติการเสนอกรมปศุสัตว์ ผ่านสำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ ภายในวันที่ 15 ของเดือนถัดไปทุกเดือน และวิเคราะห์ผลการเฝ้าระวังทางห้องปฏิบัติการประจำปีเสนอกรมปศุสัตว์ผ่านสำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์

7. สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ ประสานงานสร้างเครือข่ายการเฝ้าระวังโรคกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

ในกรณีที่พบโรคระบาดให้รายงานอย่างเป็นทางการโดยอนุโลมเช่นเดียวกับการรายงานในภาวะเกิดโรคระบาด

การป้องกันโรค

1. สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ร่วมกับสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ ประมวลผลการเฝ้าระวังโรคที่ได้รับรายงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์จัดทำแผนป้องกัน ควบคุม และกำจัดโรคให้มีประสิทธิภาพ เสนอกรมปศุสัตว์ เพื่อกำหนดเป็นนโยบายต่อไป

2. สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ ประสานงานกับสำนักเทคโนโลยีชีวภัณฑ์สัตว์เพื่อวางแผนการผลิตวัคซีนป้องกันโรคระบาดและแอนติเจนทดสอบโรค

3. สำนักงานปศุสัตว์เขต นำนโยบายและแผนป้องกัน ควบคุม และกำจัดโรคที่กรมปศุสัตว์กำหนด มาประชุมและวางแผนร่วมกับสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำแผนซึ่งได้รับมอบหมายไปใช้ปฏิบัติในพื้นที่ความรับผิดชอบต่อไป

4. สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด นำแผนป้องกัน ควบคุม และกำจัดโรคที่กรมปศุสัตว์กำหนดจัดการประชุม และวางแผนร่วมกับสัตวแพทย์ประจำท้องที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปใช้ปฏิบัติในพื้นที่ความรับผิดชอบต่อไป

5. สัตวแพทย์ประจำท้องที่ จัดทำแผนฝึกอบรม ให้ความรู้และประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนเจ้าหน้าที่อาสาปศุสัตว์ ผู้ประกอบการ เกษตรกรและประชาชน เกี่ยวกับการป้องกันโรคระบาด

6. สัตวแพทย์ประจำท้องที่ จัดทำแผนการฉีดวัคซีน ดำเนินการฉีดวัคซีนเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรค ให้สัตว์อย่างมีประสิทธิภาพ ติดตามและบันทึกผลการฉีดวัคซีนตามแบบที่กรมปศุสัตว์กำหนด เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการเคลื่อนย้ายสัตว์ รายงานผลการฉีดวัคซีนให้สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดทราบและให้สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดรวบรวมส่งสำนักงานปศุสัตว์เขตตามที่กรมปศุสัตว์กำหนด

7. สำนักงานปศุสัตว์เขต มีหน้าที่สนับสนุนข้อมูลทางวิชาการ ติดตามการปฏิบัติงานป้องกันโรค สรุปลักษณะ และการรายงานผลการปฏิบัติงานของสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดส่งสำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์

8. สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ มีหน้าที่สนับสนุนข้อมูลทางวิชาการ นิเทศติดตาม การปฏิบัติงานเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรคแต่ละสำนักงานปศุสัตว์เขต สรุปลักษณะผลการปฏิบัติงานให้กรมปศุสัตว์ทราบ ตามที่กำหนด

การทดสอบโรค

1. สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์และสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ ประมวลผลการเฝ้าระวังทาง ห้องปฏิบัติการ หรือผลการตรวจชันสูตรโรคเพื่อวิเคราะห์จัดทำแผนการทดสอบโรคในปศุสัตว์ เช่น โค กระบือ แพะ แกะ สุกร สัตว์ปีก และสัตว์ชนิดอื่นๆ ที่อยู่ในความรับผิดชอบ เพื่อกำหนดเป็นนโยบายของกรมปศุสัตว์ให้สำนักงาน ปศุสัตว์เขต สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด และศูนย์วิจัยและพัฒนาการสัตวแพทย์ หรือสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ ถือเป็นแนวทางในการวางแผนปฏิบัติงานทดสอบโรคและควบคุมโรคต่อไป

2. สำนักงานปศุสัตว์เขต นำแนวทางการทดสอบโรคที่ได้รับมอบจากกรมปศุสัตว์มาประชุมวางแผน ร่วมกับสำนักงานปศุสัตว์จังหวัด และศูนย์วิจัยและพัฒนาการสัตวแพทย์หรือสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ เพื่อทำเป็น แผนปฏิบัติงานทดสอบโรคในพื้นที่ความรับผิดชอบต่อไป

3. สัตวแพทย์ประจำท้องที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องปฏิบัติงานทดสอบโรคตามแผนที่ได้กำหนดไว้ใน ข้อ 2

4. สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ประสานงานกับสำนักเทคโนโลยีชีวภัณฑ์สัตว์เพื่อวางแผน การผลิตแอนติเจนเพื่อใช้ในการทดสอบโรค

5. สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ และศูนย์วิจัยและพัฒนาการสัตวแพทย์ประจำภาค พัฒนาการตรวจ วินิจฉัยโรคให้ได้มาตรฐานตามองค์การโรคระบาดสัตว์ระหว่างประเทศ (OIE)

6. สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ และศูนย์วิจัยและพัฒนาการทางสัตวแพทย์ วางแผนการวิจัยให้สอดคล้อง กับนโยบายกรมปศุสัตว์ โดยมุ่งพัฒนาด้านเทคนิคในการตรวจวินิจฉัยโรคสัตว์ที่สามารถนำมาตรวจสอบในพื้นที่ได้ ตลอดจนพัฒนาวิธีการตรวจวินิจฉัยโรคระบาดได้รวดเร็วและถูกต้อง

7. สำนักเทคโนโลยีชีวภัณฑ์สัตว์ วางแผนการวิจัยและพัฒนาการผลิตวัคซีนป้องกันโรคและแอนติเจน ที่มีประสิทธิภาพ

8. สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติโดยศูนย์อ้างอิงโรคปากและเท้าเปื่อยภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พัฒนารูปแบบการตรวจแยกชนิดไวรัสโรคปากและเท้าเปื่อย (Typing)

9. สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์และสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ ทำแผนศึกษาวิจัยหาแนวทางป้องกัน ควบคุมกำจัดโรคระบาดตามหลักวิชาการสัตวแพทย์ เพื่อให้ได้มาซึ่งแผนป้องกันและกำจัดโรคที่มีประสิทธิภาพ

10. สำนักงานปศุสัตว์เขต ศูนย์วิจัยและพัฒนาการสัตวแพทย์ และสำนักงานปศุสัตว์จังหวัด จัดทำแผนศึกษาวิจัยโรคสัตว์ชนิดที่เป็นปัญหภายในพื้นที่ความรับผิดชอบ เพื่อเป็นแนวทางในการป้องกัน ควบคุม กำจัดโรคตามหลักวิชาการสัตวแพทย์

วิธีดำเนินการ

ดำเนินการตามระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วยการดำเนินการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2547 และมาตรการในแต่ละโรคตามที่กรมปศุสัตว์กำหนดเพิ่มเติม ดังนี้

การเฝ้าระวังเชิงรุก (Active surveillance)

1. เฝ้าระวังเชิงรุกทางอาการ

เป็นการเฝ้าระวังโรคโดยใช้การสังเกตอาการผิดปกติด้วยตาเปล่าขณะทำการตรวจเยี่ยมให้คำแนะนำหรือการรณรงค์ประจำปีในแต่ละโรค ว่ามีสัตว์แสดงอาการผิดปกติตามนิยามของแต่ละโรค แบ่งเป็น

1.1 สัตว์ภายในประเทศหรือสัตว์ในพื้นที่ โดยการจัดทำแผนการดำเนินการประจำปีกำหนดการเฝ้าระวังเพื่อค้นหาโรคในพื้นที่โดยเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงานปศุสัตว์อำเภอ ปศุสัตว์ตำบล อาสาพัฒนาปศุสัตว์ เครือข่ายเฝ้าระวังหรือเจ้าหน้าที่อื่นๆ ในท้องที่ซึ่งอยู่ใกล้ชิดเกษตรกรหรือพื้นที่ เข้าดำเนินการเดินสำรวจตรวจเยี่ยมให้คำแนะนำ การเลี้ยงสัตว์ จัดทำข้อมูลด้านปศุสัตว์รายฟาร์มและหมู่บ้าน หรือในพื้นที่เสี่ยงของแต่ละโรค พร้อมทั้งสังเกตอาการตามนิยามของโรค เพื่อค้นหาโรคก่อนเกิดการระบาด

1.2 สัตว์นำเข้า สัตว์จากฟาร์มหรือพื้นที่อื่น ให้ทำการกักสัตว์สังเกตอาการตามนิยามของโรคตามระยะเวลาที่กำหนดในแต่ละชนิดสัตว์ โดยปกติจะใช้เวลากัก 21 วัน หรือตามมาตรการในแต่ละโรค ระหว่างนี้ให้เก็บตัวอย่างเพื่อตรวจสอบโรคตามมาตรการของกรมปศุสัตว์เพื่อป้องกันไม่ให้นำโรคเข้าฟาร์มหรือเข้าพื้นที่

โรคและอาการตามนิยามของโรค

ชนิดของโรค	อาการตามนิยามของโรค
โรคปากและเท้าเปื่อย (FMD)	สัตว์กักคุ่มีน้ำลายไหลยืดหรือมีตุ่มใสหรือแผลหลุมที่ปาก/ลิ้น/กีบ หรือขาเจ็บ/กีบเจ็บอาจมีอาการร่วมกับการเป็นไข้หรือน้ำนมลด หรือเคี้ยวเอื้องลดลง
โรคพิษสุนัขบ้า (Rabies)	สัตว์มีอาการหรือนิสัยเปลี่ยนไปและตายลง อาจดุร้ายหรือซึม
โรค布鲁เซลเลิส	อาการแท้งในระยะท้าย หรือ อัมพาตอักเสบบวมหรือรูก้าง หรือ ขอบวม
โรค CAE : (CarpineAlthritisEncephalitis)	พ่อแม่พันธุ์แสดงอาการขอบวม หรือลูกแพะ แกะแสดงอาการทางระบบประสาท เช่น ชัก สั่น เดินวน ไม่มีแรง

ชนิดของโรค	อาการตามนิยามของโรค
โรค PPR : (Pest des Petits Ruminants)	แพะ แกะ แสดงอาการมีน้ำมูกขึ้นเขียว อ้าปากหายใจ หรือมีอาการท้องเสีย และอาจมีอาการไข้สูงร่วมด้วย
โรค Schmallenburg	ลูกแพะ แกะ จะตายแรกคลอด และมีรูปร่างผิดปกติ เช่น คอบิด คางสั้น สันหลังคด หรือ แม่แพะ แกะ แท้งผิดปกติ
โรคเฮโมรายิกเซพติกซีเมีย	กระบือหรือโคหน้าบวม หรือล้มตัวลงนอนไม่ยอมลุก หายใจลำบากหรือคอบวม อาจมีอาการมีไข้ หรือนมลด หรือเขียวเอื้องลงลงร่วมด้วย หรือตายเฉียบพลันตั้งแต่ 2 ตัว ขึ้นไป ในระยะเวลา 2 วัน
โรคแอนแทรกซ์	โค-กระบือ ตายเฉียบพลันและมีเลือดไหลออกไม่หยุดทางทวาร ปาก หู
โรคไข้มองอักษะนิปาห์	ไอเสียงดังแบบไม่มีเสมหะ น้ำมูกปนเลือด หรืออาการทางระบบประสาท เช่น ชัก เกร็ง ร่วมกับไข้สูง
โรควัวบ้า (BSE)	สัตว์ที่มีอายุมากกว่า 2 ปี มีอาการทางประสาท เช่น เดินวน หรือเตะในขณะรีดนม หรือทรงตัวผิดปกติ หรือตื่นกลัวและระแวงมากผิดปกติ อาจมีอาการร่วมกับการล้มตัวลงนอนไม่ยอมลุก หรือเขียวเอื้องลงลง
โรคพอร์อาร์เอส (PRRS)	สุกรมีใบหูสีม่วง หรือจำเริญตามร่างกาย หรือ ไอ มีน้ำมูก หรือ แท้ง หรือตายแรกคลอดสูง อาจมีอาการท้องเสียและไข้สูงร่วมด้วย
โรคไข้หวัดนก AI : Avian Influenza และนิวคาสเซิล	1. สัตว์ปีกมีอาการป่วย ตาย ผิดปกติหรือสงสัยเป็นโรคไข้หวัดนก 2. สัตว์ปีกที่ถูกเลี้ยงในระบบฟาร์ม มีอัตราการตายอย่างน้อยร้อยละ 1 ใน 2 วัน หรืออัตราการกินอาหาร และน้ำลดลงร้อยละ 20 ใน 1 วัน หรือสัตว์ที่ถูกเลี้ยงแบบหลังบ้าน มีอัตราการตายอย่างน้อยร้อยละ 5 ใน 2 วัน 3. สัตว์ปีกตามข้อ 1 และ 2 แสดงอาการอื่นร่วมด้วย ดังนี้ 3.1 ตายกระทันหัน 3.2 อาการทางเดินหายใจ เช่น หายใจลำบาก หน้าบวม น้ำตาไหล 3.3 อาการทางระบบประสาท เช่น ชักคอบิด 3.4 ท้องเสีย หรือขนยุ่ง ซึม ไม่กินอาหาร ไข่ลด ไข่รูปร่างผิดปกติ หงอน เหนียงสีคล้ำ หรือหน้าแข้งมีจุดเลือดออก

2. เฝ้าระวังเชิงรุกทางห้องปฏิบัติการ

เป็นการเฝ้าระวังโรคซึ่งไม่อาจเห็นได้ทางอาการด้วยตาเปล่า ต้องใช้การจัดทำแผนการสุ่มเก็บตัวอย่าง เพื่อค้นหาโรคตามที่กรมปศุสัตว์กำหนดในแต่ละชนิดสัตว์ ในแต่ละพื้นที่ตามแผนปฏิบัติราชการประจำปีเพื่อการกำจัดหรือค้นหาอุบัติการณ์ของโรค ซึ่งสำนักควบคุม ป้องกัน และบำบัดโรคสัตว์และสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติจะเป็นผู้ศึกษาและออกแบบการสำรวจ จำนวนตัวอย่าง เวลาสถานที่เก็บ วิธีการเก็บ

และวิธีการตรวจ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในแต่ละพื้นที่ดำเนินการจัดเก็บตามเป้าหมายที่กำหนด ส่งตรวจยังห้องปฏิบัติการตามพื้นที่รับผิดชอบ ในบางโรคจะดำเนินการตรวจสอบโรคเองโดยสัตวแพทย์ในพื้นที่ เช่น วัณโรค หรือทดสอบขั้นต้นก่อนส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ เช่น โรค布鲁เซลโลซิส เป็นต้น ข้อมูลที่เกิดขึ้นสำนักงานปศุสัตว์เขตและสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดจะต้องนำมาประมวลผล วิเคราะห์ และดำเนินการตามมาตรการของกรมปศุสัตว์ และจัดทำเป็นสารสนเทศเผยแพร่ให้เกษตรกร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบ สำนักควบคุม ป้องกัน และบำบัดโรคสัตว์จะเป็นผู้สรุปเป็นสารสนเทศทางระบาดวิทยาทางสัตวแพทย์เสนอผู้เกี่ยวข้องเพื่อนำมาประกอบแผนการดำเนินงานในขั้นตอนต่อไปและใช้เป็นข้อมูลที่สำคัญประกอบการตัดสินใจของกรมปศุสัตว์ต่อไป

โรคและการเก็บตัวอย่าง

ชนิดของโรค	การตรวจ
โรคปากและเท้าเปื่อย (FMD)	เก็บตัวอย่างซีรัมหาความชุกของโรคและสุ่มตรวจหาระดับภูมิคุ้มกันแยกไพบี
โรคพิษสุนัขบ้า (Rabies)	เก็บหัวสัตว์ที่แสดงอาการของโรค ตายโดยไม่ทราบสาเหตุ ตายตามท้องถนน หรือสัตว์ที่อยู่บริเวณเดียวกับสัตว์ที่ป่วยเป็นโรค
โรค布鲁เซลโลซิส	เก็บตัวอย่างซีรัมและลูกที่แท้ง
โรค CAE : (Carpine Althrititis Encephalitis)	เก็บตัวอย่างซีรัม
โรค PPR : (Pest des Petits Ruminants)	เก็บตัวอย่างซีรัม
โรค Schmallenburg	เก็บตัวอย่างรก น้ำคร่ำของแม่ ขี้เทา และเลือด สมอง ม้ามของลูกที่ตายหรือแท้ง
โรคทูเบอร์คิวโลซิส	ทดสอบด้วยวิธี Single Intradermal test ในสัตว์อายุ 1 ปีขึ้นไปทุกตัวในฝูง
โรคแอนแทรกซ์	สุ่มตรวจหนังสัตว์นำเข้าตู้คอนเทนเนอร์ละ 5 ตัวอย่าง
โรคโลหิตจางติดเชื้อในม้า (Equine Infectious Anemia, EIA)	เก็บตัวอย่างเลือดในม้าใช้งานของเกษตรกรทุกตัวที่มีอายุ 1 ปีขึ้นไป
โรคไขสมองอักเสบนิปาห์	เก็บตัวอย่างซีรัม

ชนิดของโรค	การตรวจ
โรควัวบ้า (BSE)	- เก็บตัวอย่างวัตถุบิบนำเข้าชนิดเนื้อป่น และกระดูกป่น (MBM) เพื่อตรวจสอบหา DNA ของสัตว์เคี้ยวเอื้อง ป้องกันการปลอมปนของ MBM จากสัตว์เคี้ยวเอื้อง - เฝ้าระวังเชิงรับทางห้องปฏิบัติการ (1) เก็บตัวอย่างสมองโคที่มีอาการตามนิยามโรคกลุ่ม 1 – 3 ส่งตรวจที่สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ กลุ่มที่ 1 โคอายุมากกว่า 2 ปี ที่แสดงอาการป่วยทางระบบประสาทและมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลง เช่น ตื่นเต้น และหวาดกลัวต่อการกระตุ้น เตะในขณะรีดนมตลอดเวลา หวาดผวาเมื่อเข้าใกล้ประตูหรือรั้ว รวมถึงโคที่มีอาการทางประสาท โดยไม่มีอาการของการติดเชื้อ กลุ่มที่ 2 โคอายุมากกว่า 2 ปี ที่มีความผิดปกติด้านการทรงตัว เช่น ไม่สามารถเดินหรือทรงตัวได้เอง ล้มนอนตลอดเวลา ล้มแล้วลุกเองไม่ได้ รวมถึงโคที่ถูกส่งเข้าโรงฆ่าในกรณีฉุกเฉิน หรือถูกคัดทิ้งในช่วงการตรวจสอบสัตว์ก่อนเข้าโรงฆ่า กลุ่มที่ 3 โคอายุมากกว่า 2 ปี ที่ตายในฟาร์มโดยไม่ทราบสาเหตุ หรือตายระหว่างการเคลื่อนย้ายจากฟาร์มไปยังโรงฆ่า (2) เก็บตัวอย่างสมองโคอายุ 4–7 ปี ที่ส่งเข้าโรงฆ่าตามปกติ จังหวัดละ 2 ตัวอย่าง (3) ส่งตัวอย่างสมองโคที่ให้ผลลบต่อการตรวจวินิจฉัย โรคพิษสุนัขบ้าและโรคทางระบบประสาทอื่นๆ ส่งตรวจที่สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ
โรคไขหวัดนก (AI) และ นิวคาสเซิล	Cloacal swab : ตรวจหาเชื้อโรค Serum : ตรวจระดับภูมิคุ้มกันของโรค

วิธีการเก็บตัวอย่างสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติและศูนย์วิจัยและพัฒนาการสัตวแพทย์จะเป็นผู้อบรมและจัดทำคู่มือการปฏิบัติ เพื่อความถูกต้องและเป็นมาตรฐานเดียวกัน ผลที่วินิจฉัยขั้นสูตร นำเชื้อถือ สามารถนำมาอ้างอิงการดำเนินงานได้ในขั้นตอนต่อไป

การเฝ้าระวังเชิงรับ (Passive surveillance)

1. เฝ้าระวังเชิงรับทางอาการ

(1) จัดตั้งศูนย์รับแจ้งโรคระบาดประจำอำเภอหรือประจำตำบล โดยร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) หน่วยงานด้านสาธารณสุข และเครือข่ายเฝ้าระวังโรคในพื้นที่ เช่น อาสาปศุสัตว์ อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เพื่อจัดให้มีระบบการรับแจ้งโรคในระดับพื้นที่อย่างต่อเนื่องด้วยวิธีที่สะดวกทั้งผู้แจ้งและผู้รับแจ้ง เช่น โทรศัพท์ e-mail วิทยุพกพาหรือแจ้งโดยตรงที่สำนักงานปศุสัตว์อำเภอหรือที่ทำการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ใกล้ที่สุด เป็นต้น

(2) เจ้าหน้าที่ต้องตรวจสอบข้อมูล และดำเนินการเข้าควบคุมโรคหลังจากได้รับแจ้งทันทีเพื่อการควบคุมโรคโดยเร็วที่สุด

2. เฝ้าระวังเชิงรับทางห้องปฏิบัติการ

เป็นการดำเนินการของเกษตรกร ผู้ประกอบการ หรือเจ้าหน้าที่ที่ทำการเก็บตัวอย่างสัตว์หรือซาก ภายหลังพบการป่วยหรือตาย พบปัญหาการเกิดโรคโดยไม่ได้อยู่ในแผนงานการเฝ้าระวังเชิงรุกของกรมปศุสัตว์ มีการนำส่งตัวอย่างเอง และเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ทำการเข้าตรวจสอบ วินิจฉัย รักษา หรือดำเนินการควบคุมโรคตามหลักวิชาการสัตวแพทย์ เพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่

ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน

เพื่อให้สามารถติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติราชการและสามารถนำผลงานมาพัฒนาการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรกำหนดให้มีตัวชี้วัดผลการดำเนินงานในกิจกรรมนี้ ตัวอย่างเช่น

1. จำนวนเกษตรกรที่เข้าตรวจเยี่ยมให้คำแนะนำ
2. จำนวนฟาร์มที่เข้าตรวจเยี่ยมให้คำแนะนำ
3. ชนิดและจำนวนของสัตว์ที่ได้เฝ้าระวังทางอาการ
4. จำนวนครั้งที่ทำการตรวจเยี่ยมให้คำแนะนำ
5. จำนวนโรคที่ทำการเก็บตัวอย่าง
6. จำนวนสัตว์/ตัวอย่างที่ทำการทดสอบโรคขั้นต้น
7. จำนวนตัวอย่างที่ส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ
8. จำนวนครั้งที่ได้รับแจ้งสัตว์ป่วย/ตาย
9. จำนวนครั้งที่นำผลการเฝ้าระวังมาจัดทำสารสนเทศเผยแพร่สู่ผู้เกี่ยวข้อง
10. ร้อยละของเกษตรกร/ฟาร์มที่ได้รับการตรวจเยี่ยม
11. ร้อยละของสัตว์ที่ได้เฝ้าระวังทางอาการเปรียบเทียบกับสัตว์ทั้งหมด
12. ร้อยละของตัวอย่างที่มีคุณภาพสามารถตรวจทางห้องปฏิบัติการได้
13. ร้อยละของจำนวนตัวอย่างที่ได้รับการตอบผลทางห้องปฏิบัติการ
14. ร้อยละของการเข้าแก้ไขปัญหาเมื่อได้รับแจ้งสัตว์ป่วย/ตาย
15. ร้อยละของการนำผลทางห้องปฏิบัติการไปแก้ไขปัญหา
16. ร้อยละของการนำรายงานการเฝ้าระวังมาวิเคราะห์จัดทำข้อมูลทางระบาดวิทยา
17. ร้อยละของจำนวนสารสนเทศที่ได้ผลในการนำไปแก้ไขปัญหา
18. อัตราการเกิดโรคที่ลดลงจากแผนการดำเนินการการเฝ้าระวัง

ประโยชน์ที่จะได้รับการดำเนินการ

จากการดำเนินงานในระบบการเฝ้าระวังโรคทางอาการและห้องปฏิบัติการประชาชนเกษตรกร ผู้ประกอบการ เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ดังนี้

ประชาชน เกษตรกร ผู้ประกอบการ

1. เกษตรกรได้รับคำแนะนำการดูแลสุขภาพสัตว์ที่ถูกต้อง
2. สัตว์ในพื้นที่ได้รับการเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาสามารถป้องกันได้ทั้งในช่วงที่มีการแสดงอาการและลดการติดต่อของเชื้อโรค

3. สัตว์ป่วย ตายได้รับการชันสูตรทราบสาเหตุของโรค เพื่อลดความสูญเสียเพิ่มเติม และสามารถป้องกันการเกิดโรคในครั้งต่อไป

4. เกษตรกรได้รับการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว
5. อัตราการเกิดโรคลดลง ลดอัตราการตาย สัตว์ให้ผลผลิตที่มีประสิทธิภาพ
6. รายได้ของเกษตรกรสูงขึ้น สามารถเลี้ยงสัตว์ได้อย่างยั่งยืน

เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้อง

1. ทราบข้อมูลระบาดวิทยาทางสัตวแพทย์ในระดับพื้นที่และระดับประเทศเพื่อนำมาใช้ประกอบการวางแผนด้านสุขภาพสัตว์
2. เจ้าหน้าที่ในพื้นที่มีข้อมูลใช้ในการแก้ไขปัญหาที่ตรงกับสาเหตุของการเกิดโรค
3. สามารถรู้ปฏิบัติการเกิดโรคได้ไว ควบคุมโรคและกำจัดโรคได้อย่างรวดเร็ว
4. ผลผลิตในภาคปศุสัตว์สูงขึ้น รายได้ของท้องถิ่นสูงขึ้น

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1. พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499
2. ระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วยการดำเนินการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2547

บทที่ 4

การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรค

หลักการและเหตุผล

วิธีการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรคที่ดีและง่ายที่สุดคือ “การทำวัคซีน” จากสภาพการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรรายกลางและรายย่อยส่วนใหญ่แล้วฟาร์มยังไม่จัดให้มีระบบความปลอดภัยทางชีวภาพ สัตว์มีโอกาสเสี่ยงที่จะเกิดโรคระบาดได้ การทำวัคซีนป้องกันโรคแก่สัตว์จึงมีความจำเป็นและนับเป็นวิธีการป้องกันโรคที่ประหยัดและได้ผลดีที่สุด แต่ต้องปฏิบัติตามคู่มือไปกับการจัดการสุขาภิบาลที่ดี หากเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ทุกรายรู้จักการทำวัคซีนแก่สัตว์ของตนเองทุกตัวอย่างถูกต้องตามระยะเวลาที่กำหนด จะทำให้สัตว์ทั้งฝูงมีภูมิต้านทานในระดับป้องกันโรคได้ในลักษณะเดียวกับการเลี้ยงสัตว์ในระดับหมู่บ้านหรือตำบลควรมีผู้รับผิดชอบประสานและดำเนินงานให้สัตว์ที่เกษตรกรเลี้ยงทุกตัวได้รับวัคซีน อย่างน้อยต้องได้รับ 80 % ของสัตว์ทั้งหมด ปริมาณสัตว์ได้รับวัคซีนยิ่งมากระดับภูมิคุ้มกันโรคของฝูงในพื้นที่ยิ่งสูง โอกาสเกิดโรคระบาดจะน้อยลง และถ้าใช้ร่วมกับมาตรการอื่นจะทำให้ปลอดโรคได้มากที่สุด

วัคซีน คือ ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการนำจุลินทรีย์ที่ทำให้เกิดโรคหรือท็อกซินของมันหรือทั้งสองอย่างรวมกันมาทำให้ฤทธิ์อ่อนลงจนไม่เป็นอันตราย และอยู่ในสภาพเหมาะสม สำหรับนำเข้าสู่ร่างกายสัตว์ เพื่อกระตุ้นให้เกิดภูมิคุ้มกันโรค โดยไม่ทำให้เกิดผลเสียต่อตัวสัตว์ วัคซีนของกรมปศุสัตว์ มี 2 รูปแบบ คือ

1. วัคซีนแบบน้ำหรือน้ำมันพร้อมฉีด ได้แก่ วัคซีนโรคปากและเท้าเปื่อย เฮโมราจิกเซพติซีเมีย แอนแทรกซ์แบลคเลก และอหิวาต์เปิด - ไก่ วัคซีนชนิดนี้ก่อนใช้ให้เขย่าขวดให้วัคซีนผสมเป็นเนื้อเดียวกันแล้วพร้อมใช้ได้ทันที
2. วัคซีนแบบแห้ง ต้องผสมน้ำยาละลายก่อนใช้ จะมี 2 ส่วน คือ ตัววัคซีนอยู่ในขวดลักษณะแห้งเป็นก้อนหรือผงขวดหนึ่ง และขวดน้ำยาละลายอยู่อีกขวดหนึ่ง แยกต่างหาก

ข้อควรทราบและข้อควรปฏิบัติก่อนการทำวัคซีน

- 1) สัตว์ที่จะทำวัคซีนต้องมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง และไม่เป็นโรคเท่านั้น
- 2) เพื่อให้วัคซีนมีประสิทธิภาพดีที่สุด และสามารถเก็บรักษาได้นาน ควรศึกษารายละเอียดการเก็บรักษาตามคำแนะนำเฉพาะของวัคซีนแต่ละชนิด
- 3) ใช้วัคซีนตามคำแนะนำของสัตวแพทย์เท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่มีโรคระบาดเกิดขึ้นในฟาร์ม หรือบริเวณใกล้เคียง
- 4) ดูวันหมดอายุของวัคซีนที่ระบุไว้ข้างขวดก่อนนำไปใช้
- 5) เก็บรักษาวัคซีนให้ถูกวิธีตามคำแนะนำ อย่าให้วัคซีนถูกความร้อนหรือแสงแดด
- 6) ต้องให้วัคซีนครบตามตำแหน่งและขนาดที่กำหนดไว้
- 7) ห้ามให้วัคซีนแก่สัตว์ที่กำลังจะนำไปบริโภค ควรเว้นช่วงเวลาตามคำแนะนำของวัคซีนแต่ละชนิด
- 8) วัคซีนที่เหลือจากการใช้แต่ละครั้งให้ทิ้ง เพื่อหลีกเลี่ยงการปนเปื้อนด้วยเชื้อโรคอื่น ซึ่งจะทำให้คุณภาพวัคซีนลดลงและเป็นอันตรายแก่สัตว์ตัวอื่นหากใช้ในครั้งต่อไป
- 9) ขวดบรรจุวัคซีนภาชนะที่ใช้ในการผสมวัคซีน เมื่อใช้แล้วควรต้มหรือเผาทำลายเชื้อก่อนทิ้ง

- 10) ต้องให้วัคซีนซ้ำตามคำแนะนำ เมื่อหมดระยะความคุ้มโรคของวัคซีนแต่ละชนิด
- 11) วัคซีนแบบที่ผสมกับน้ำยาละลาย เมื่อผสมแล้วระหว่างใช้ต้องเก็บภายในกระติกน้ำแข็งและใช้ให้หมดภายใน 2 ชั่วโมง
- 12) สัตว์บางตัวอาจเกิดการแพ้หลังฉีดวัคซีน ผู้ฉีดจึงต้องสังเกตอาการสัตว์ภายหลังฉีดวัคซีนแล้วประมาณ 1 ชั่วโมง ถ้าเกิดอาการแพ้ให้สัตวแพทย์ผู้ควบคุมการฉีกรักษา
- 13) วัคซีนที่มีลักษณะเปลี่ยนไปจากเดิม เสื่อมสภาพ หมดอายุ มีการปนเปื้อนหรือสีของวัคซีนเปลี่ยนไป ห้ามนำมาใช้ เนื่องจากการเสื่อมสภาพจะไม่สร้างภูมิคุ้มกันและอาจเกิดอันตรายแก่สัตว์ได้
- 14) การทำวัคซีนให้ได้ผล ต้องทำให้แก่สัตว์ทุกตัวในฟาร์มหรือหมู่บ้านยังปริมาณสัตว์ที่ได้รับวัคซีนมาก ระดับภูมิคุ้มโรคในฝูงก็ยิ่งสูงโอกาสที่เกิดโรคจะมีน้อยลง
- 15) การให้วัคซีนเพื่อสร้างระดับภูมิคุ้มโรคในสัตว์แม่พันธุ์ จะสามารถถ่ายทอดภูมิคุ้มกันให้ลูกได้ในระยะแรกเกิด ต้องทำการบันทึกประวัติการทำวัคซีนแม่ไปที่ประวัติลูกด้วย
- 16) สัตว์จะป่วยหลังจากได้รับเชื้อโรคหรือไม่ขึ้นอยู่กับความแข็งแรงของสัตว์ ปริมาณและความรุนแรงของเชื้อโรคที่เข้าสู่ร่างกาย หากเชื้อโรคมีปริมาณและความรุนแรงมาก สัตว์อ่อนแอ ก็อาจทำให้เป็นโรคได้
- 17) วัคซีนใช้เพื่อกระตุ้นการสร้างภูมิคุ้มกันโรค ก่อนเกิดโรค ไม่ใช่ยารักษาโรค ไม่ควรหวังผลการทำวัคซีนแต่เพียงอย่างเดียว การป้องกันการติดโรคจากแหล่งอื่น การจัดการและการสุขาภิบาลที่ดีจะช่วยป้องกันการเกิดโรคได้ดีที่สุด

การเตรียมอุปกรณ์ทำวัคซีน

- 1) เข็มและกระบอกฉีดยาต้องต้มในน้ำเดือดนาน 15 นาที ก่อนและหลังการใช้ ห้ามแช่ในน้ำยาฆ่าเชื้อโรค
- 2) ใช้สำลีชุบแอลกอฮอล์เช็ดทำความสะอาดจุดฉีดยาและคอขวด
- 3) วัคซีนแบบน้ำหรือน้ำมันต้องเขย่าขวด 2 – 5 นาที ก่อนใช้
- 4) วัคซีนแบบแห้งใช้เข็มฉีดยาดูดน้ำยาละลายฉีดใส่ขวดบรรจุวัคซีน เขย่าขวดให้เข้ากัน ระหว่างการใช้ต้องแช่ในกระติกน้ำแข็งตลอดเวลา และต้องใช้ให้หมดภายใน 2 ชั่วโมง
- 5) ก่อนนำขวดวัคซีนไปทิ้ง ให้เปิดจุดขวดออกก่อน แล้วเผาหรือต้มเพื่อทำลายเชื้อโรค โดยเฉพาะวัคซีนเชื้อเป็น

ข้อควรระวังสัตว์แพ้วัคซีน

หลังจากทำวัคซีนแล้ว ต้องกักสัตว์ไว้ดูอาการในที่ร่มอย่างน้อย 1 ชั่วโมง ก่อนปล่อยสัตว์กลับไปเลี้ยง หากพบว่าสัตว์มีอาการผิดปกติเนื่องจากการแพ้วัคซีน เช่น ยืนโซเซ ตัวสั่นเกร็ง ตื่นเต้น ขนลุก น้ำลายไหลฟูมพวย หายใจเร็ว หอบ บางตัวเป็นมากถึงกับล้มลงชัก หากแก้ไขไม่ทันสัตว์อาจตายได้อย่างรวดเร็ว

ทำไมทำวัคซีนแล้วสัตว์ยังเป็นโรค อาจมีสาเหตุดังนี้

- 1) ทำวัคซีนให้กับสัตว์ได้รับเชื้อโรคมามาก่อนแล้ว และกำลังอยู่ในระยะฟักตัวของโรค
- 2) สัตว์ได้รับปริมาณวัคซีนไม่ครบโดส น้อยเกินไป ทำให้สร้างภูมิคุ้มโรคได้ไม่สูงพอ
- 3) การให้วัคซีนไม่เป็นตามโปรแกรมที่เหมาะสม ไม่ให้ซ้ำตามคำแนะนำ
- 4) การเก็บรักษาวัคซีนไม่เป็นไปตามคำแนะนำ ทำให้วัคซีนคุณภาพไม่ดีหรือเสื่อมสภาพ
- 5) ให้วัคซีนกับสัตว์อายุน้อยเกินไป ยังมีภูมิคุ้มกันที่ได้รับถ่ายทอดจากแม่ทำให้รบกวนการสร้างภูมิคุ้มกันใหม่

- 6) ให้วัคซีนแก่สัตว์มีสุขภาพไม่สมบูรณ์ อ่อนแอ ขาดอาหาร มีพยาธิ มีความเครียด ทำให้สร้างภูมิคุ้มกันโรคได้น้อยเกินไป
- 7) สัตว์อาจมีความบกพร่องทางกรรมพันธุ์ ทำให้ไม่สามารถตอบสนองต่อวัคซีนที่ได้รับเข้าไป
- 8) ทำวัคซีนไม่ตรงกับสายพันธุ์ของโรคที่ระบาด ทำให้ภูมิคุ้มกันไม่ตรงกับโรค

วิธีดำเนินการ

1. สำนักงานปศุสัตว์เขตพิจารณา ร่วมกับสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดจัดทำแผน ปริมาณการใช้วัคซีน และเป้าหมายพื้นที่ดำเนินงานส่งให้สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์พิจารณาแผนการเบิกและจัดสรรวัคซีน
2. สำนักเทคโนโลยีชีวภัณฑ์สัตว์ จัดส่งวัคซีนป้องกันโรค ให้แก่สำนักงานปศุสัตว์เขตทุกแห่ง ตามแผนการเบิกและสั่งจ่ายที่สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์กำหนด
3. สำนักงานปศุสัตว์เขตพิจารณา ร่วมกับสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดในการปรับแผนและเป้าหมายพื้นที่ดำเนินงาน ให้สอดคล้องกับปริมาณวัคซีนที่ได้รับจัดสรรในแต่ละครั้งให้แต่ละจังหวัด
4. เกษตรกรจะต้องจัดเตรียมคอก เล้าหรือโรงเรือน เพื่อความสะดวกในการทำวัคซีน
5. เจ้าหน้าที่สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด สำนักงานปศุสัตว์อำเภอชี้แจงแนวทางการดำเนินงานกับผู้เกี่ยวข้อง และประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรทราบถึงความสำคัญและเวลาในการทำวัคซีนตามรอบการรณรงค์ในแต่ละชนิดสัตว์
6. เกษตรกร เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ ปศุสัตว์ตำบล อาสาปศุสัตว์ เครือข่ายเฝ้าระวังโรคและเครือข่ายของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ฝ่ายปกครอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ได้รับการฝึกอบรมและได้รับการมอบหมายเป็นหนังสือราชการ ดำเนินการทำวัคซีนป้องกันโรค ภายใต้การควบคุมของสัตวแพทย์กรมปศุสัตว์
7. จัดให้มีสถานที่จำหน่ายวัคซีนที่ใกล้บ้าน (กรณีวัคซีนที่มีจำหน่าย) เพื่อให้เกษตรกรสามารถหาซื้อไปใช้กับสัตว์ของตนเองได้ง่าย

8. จัดระบบการตรวจสอบให้สัตว์ได้รับการทำวัคซีนตามเป้าหมายจริง

การรายงาน

- 1) สำนักงานปศุสัตว์อำเภอดำเนินการรวบรวมผลการดำเนินงาน ลงข้อมูลการฉีดวัคซีนใน แบบ กคร.4 โดยในช่องหมายเหตุให้ระบุว่าผู้ดำเนินการคือเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ อาสาปศุสัตว์ หรือเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ตำบล หรือเกษตรกรเป็นต้น ส่งให้สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด
- 2) สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด สรุปข้อมูลและส่งข้อมูลให้สำนักงานปศุสัตว์เขตรวบรวมข้อมูลการฉีดวัคซีนส่งกรมปศุสัตว์

วิเคราะห์ ติดตามประเมินผลการทำวัคซีนในประเด็นดังนี้

- 1) แผนความต้องการและการส่งมอบวัคซีน เปรียบเทียบกับระยะเวลาและความต้องการที่แท้จริงของพื้นที่
- 2) ระบบห่วงโซ่ ความเย็นและการเก็บวัคซีนในทุกสถานที่ เพื่อให้วัคซีนเก็บอยู่ในอุณหภูมิคงที่ (4 °C)
- 3) ผู้ดำเนินการต้องมีความรู้ ความสามารถ ผู้ควบคุมต้องตรวจสอบให้มีการดำเนินการอย่างถูกต้องตามพระราชบัญญัติวิชาชีพการสัตวแพทย์

- 4) ความครอบคลุมเป้าหมายการฉีดวัคซีน โดยเฉพาะสัตว์ในพื้นที่เสี่ยง และระยะเวลาที่ทำ
- 5) ประเมินระดับภูมิคุ้มกันโรคของฝูง

ข้อพิจารณาเพิ่มเติมการดำเนินงาน

โรคปากและเท้าเปื่อย (FMD)

รณรงค์การฉีดตามจำนวนครั้งที่กำหนด โดยดำเนินการ

1. ปรับปรุงข้อมูลผู้เลี้ยงโคเนื้อ โคนม กระบือ แพะและแกะ จากฐานข้อมูลปศุสัตว์โดยแบ่งเป็นกลุ่ม ดังนี้
 - (1) ฟาร์มมาตรฐาน
 - (2) รายย่อยเลี้ยงในคอกโดยไม่ได้ปล่อยหากินนอกคอก เช่น การขุนสัตว์ในคอก
 - (3) รายย่อยปล่อยหากินในพื้นที่ เช่น เลี้ยงในทุ่งหญ้าสาธารณะ
 - (4) ไล่ต้อนเร่ร่อนหลายพื้นที่ เช่น โคชมรม
 - (5) ปล่อยหากินตามธรรมชาติ เช่น ในป่าพรุ หรือบนภูเขา เป็นต้น
2. ลำดับความสำคัญของการบริหารจัดการวัคซีน เช่น
 - (1) พื้นที่เขตปศุสัตว์ที่ 2 : โคเนื้อ โคนม กระบือ แพะและแกะ
 - (2) พื้นที่เขตปศุสัตว์ที่ 1 3 4 5 6 และ 7 : โคเนื้อ โคนม กระบือ แพะและแกะ ในพื้นที่เสี่ยงโรคปาก

และเท้าเปื่อย ตามเงื่อนไขดังนี้

- พื้นที่รัศมี 1-5 กิโลเมตร รอบพื้นที่ตลาดนัดค้าสัตว์ โรงฆ่าสัตว์ สถานกักกันสัตว์
 - สถานที่เลี้ยงโคนมและพื้นที่ 3 กิโลเมตร รอบสถานที่เลี้ยงโคนม
 - พื้นที่รัศมี 5 กิโลเมตรรอบจุดที่เคยมีโรคปากและเท้าเปื่อยระบาด 2 ครั้งในระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา
 - พื้นที่อื่นๆ ซึ่งปศุสัตว์จังหวัดพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นจุดเสี่ยง
- (3) พื้นที่ปศุสัตว์ที่ 8 และ 9 : โคนม
 - (4) หน่วยงานของกรมปศุสัตว์ และโครงการพิเศษ : โค กระบือ แพะ แกะและสุกร

โรคพิษสุนัขบ้า (Rabies)

1. ร่วมกันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรณรงค์ฉีดวัคซีนในเดือน มีนาคมและเมษายน ของทุกปี
2. วัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าของกรมปศุสัตว์มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรองใช้ในการควบคุมโรคและพื้นที่เสี่ยง

ตามประวัติการเกิดโรค

3. จัดให้มีบริการฉีดวัคซีนป้องกันร่วมกับการออกหน่วยบริการสัตวแพทย์ของกรมปศุสัตว์ในพื้นที่ห่างไกล

หรือโครงการพิเศษ เช่น

- (1) โครงการสัตวแพทย์พระราชทาน
- (2) หน่วยปศุสัตว์เคลื่อนที่
- (3) หน่วยคลินิกเกษตรเคลื่อนที่
- (4) จังหวัดเคลื่อนที่
- (5) อื่นๆ ตามความเหมาะสม

ทั้งนี้ ให้เน้นการปฏิบัติงานในพื้นที่เป้าหมาย ได้แก่ วัด โรงเรียน สถานข้าราชการ แหล่งชุมชน ตลาด แหล่งท่องเที่ยว และพื้นที่เคยเกิดโรค

โรคบรูเซลโลสิส

1. โคนม : ห้ามฉีดวัคซีน
2. โคนเนื้อ กระบือ สำหรับทำพันธุ์ ฉีดวัคซีนบรูเซลโลสิสลูกโคเนื้อและลูกกระบือ เพศเมียอายุ 3-8 เดือน พร้อมทำเครื่องหมายเจาะรูที่ใบหูขวา 2 รู

โรคเอมร่ายิกเซฟติกซีเมีย

รณรงค์ฉีดวัคซีนปีละ 1 ครั้ง โดยกระบือฉีดทุกตัว โคฉีดในพื้นที่เสี่ยงที่เคยเกิดโรค

โรคแอนแทรกซ์

สำรองวัคซีนไว้สำหรับกรณีเกิดโรคหรือพื้นที่เสี่ยง

การรณรงค์ทำวัคซีนป้องกันโรคในไก่พื้นเมือง

1. ดำเนินการรณรงค์ทำวัคซีนป้องกันโรคนิวคาสเซิลและหลอดลมอักเสบพร้อมกันทั่วประเทศ ปีละ 4 ครั้ง เพื่อให้ภูมิคุ้มโรคระดับประเทศขึ้นสูง
2. สำนักงานปศุสัตว์เขตสรุปข้อมูลการดำเนินงานของสำนักงานปศุสัตว์จังหวัด ตามแบบที่กำหนด และรายงานกรมปศุสัตว์ ภายใน 15 วัน หลังเสร็จสิ้นการรณรงค์

กิจกรรมสำรวจระดับภูมิคุ้มกันโรคนิวคาสเซิล

ทำการสำรวจระดับภูมิคุ้มกันโรคในไก่ภายหลังที่ได้รับวัคซีนป้องกันโรคนิวคาสเซิลตามที่กรมปศุสัตว์กำหนด ดังนี้

1. สุ่มพื้นที่ฟาร์มมาตรฐานไก่เนื้อ ไกไข่ ไกพันธุ์ ไกพื้นเมืองในพื้นที่เสี่ยงและไก่พื้นเมืองในฟาร์มสาธิตที่ได้รับการทำวัคซีนป้องกันโรคนิวคาสเซิลตามโครงการรณรงค์ทำวัคซีนป้องกันโรคในไก่พื้นเมืองและพื้นที่กันชนของฟาร์มในคอมพาร์ทเมนต์ทุกแห่ง
2. เก็บตัวอย่าง serum ส่งห้องปฏิบัติการเพื่อตรวจหาระดับภูมิคุ้มกันโรคนิวคาสเซิล
3. สรุปและวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละพื้นที่

การสนับสนุนวัคซีนป้องกันโรคกับศูนย์/สถานีบำรุงพันธุ์สัตว์

กรมปศุสัตว์จัดสรรวัคซีนให้ปศุสัตว์เขตจ่ายให้ปศุสัตว์จังหวัดเพื่อนำไปใช้ในศูนย์/สถานีบำรุงพันธุ์สัตว์ โดยให้ปศุสัตว์จังหวัดเป็นผู้ควบคุม ตรวจสอบ รายงานการใช้วัคซีนดังกล่าวให้กรมปศุสัตว์ ทราบ

ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน

เพื่อให้สามารถติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติราชการและสามารถนำผลงานมาพัฒนาการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรกำหนดให้มีตัวชี้วัดผลการดำเนินงานในกิจกรรมนี้ ตัวอย่างเช่น

1. จำนวนสัตว์ที่ได้รับวัคซีนแต่ละชนิด
2. จำนวนเกษตรกรเจ้าของสัตว์ที่มีการทำวัคซีน
3. จำนวนสัตว์ที่ได้รับวัคซีนกรมปศุสัตว์ตามแผนที่กำหนด
4. ร้อยละของจำนวนสัตว์ที่ได้รับวัคซีนกรมปศุสัตว์เปรียบเทียบกับจำนวนสัตว์ในพื้นที่
5. ร้อยละของจำนวนสัตว์ที่ได้รับวัคซีนเปรียบเทียบกับแผนที่กำหนด
6. ร้อยละของสัตว์ที่มีภูมิคุ้มกันถึงระดับป้องกันโรคได้เปรียบเทียบกับจำนวนสัตว์ที่ได้รับวัคซีน
7. ร้อยละความสำเร็จที่มีการดำเนินการตามแผนการรณรงค์การทำวัคซีน
8. จำนวนเกษตรกรและสัตว์ของเกษตรกรที่ได้จัดซื้อและทำวัคซีนของตนเอง
9. จำนวน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ร่วมจัดหาและทำวัคซีนสัตว์ในพื้นที่ของตนเอง
10. จำนวนสถานที่จำหน่ายวัคซีนในระดับท้องถิ่นที่เกษตรกรสามารถหาซื้อวัคซีนได้

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานในกิจกรรมนี้ เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องสามารถนำประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินงานไปใช้พัฒนา ต่อยอดได้ ดังนี้

1. สัตว์ของเกษตรกรมีภูมิคุ้มกัน สามารถป้องกันโรค ลดปัญหาการเกิดโรค
2. สัตว์มีภูมิคุ้มกันถึงระดับป้องกันโรคพร้อมกันในทุกขนาดฝูงและเมื่อดำเนินการอย่างต่อเนื่องในระยะเวลาดังกล่าวจะสามารถหยุดการทำวัคซีนได้ การใช้มาตรการอื่นควบคุมโรคที่เหมาะสมพร้อมกันจะสามารถกำจัดโรคนั้นๆ ได้
3. การเลือกใช้วัคซีนเฉพาะที่จำเป็นในแต่ละพื้นที่ตามข้อมูลทางระบาดวิทยา จะไม่เป็นการสิ้นเปลืองและลดความสูญเสียจากผลผลิตที่ลดลงและการสิ้นเปลืองค่ารักษาพยาบาล
4. ลดงบประมาณ ค่าใช้จ่ายการควบคุมโรคของภาครัฐ
5. สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้บริโภค จากการซื้อผลผลิตไม่เป็นโรค
6. เกษตรกรสามารถกำหนดแผนการผลิตและการตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 5

การควบคุมเคลื่อนย้าย

หลักการและเหตุผล

การคมนาคมเดินทางข้ามจังหวัด การค้าและการเดินทางระหว่างประเทศ การเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดน การขนส่งสินค้าและผลิตภัณฑ์จากสัตว์ระหว่างประเทศที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้โรคติดต่อต่างๆ สามารถแพร่กระจายจากพื้นที่หนึ่งไปสู่พื้นที่อื่นได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งมักก่อให้เกิดการระบาดอย่างรวดเร็วและกว้างขวางเพราะการคมนาคมหากไม่มีมาตรการควบคุมป้องกัน

การควบคุมเคลื่อนย้าย ทั้งสัตว์หรือซากสัตว์มีวัตถุประสงค์เพื่อเฝ้าระวัง ควบคุม และป้องกันการแพร่ระบาดของโรคระบาดสัตว์หรือโรคติดต่อ ไม่ให้แพร่กระจายจากฟาร์มที่เกิดโรค พื้นที่ที่เกิดโรคไปยังฟาร์มหรือพื้นที่อื่น ขณะเดียวกันเป็นการป้องกันไม่ให้เชื้อโรคจากภายนอกเข้ามายังฟาร์ม หรือในพื้นที่ของเราเอง การจะเคลื่อนย้ายสัตว์ได้จะต้องขออนุญาตต่อกรมปศุสัตว์ กรณีไม่เกิดโรคระบาดเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ในพื้นที่ต้องดำเนินการออกใบอนุญาตตามระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการอนุญาต การตรวจโรค และการทำลายเชื้อโรค ในการเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2546 เป็นหลัก กรณีการเกิดโรคต้องพิจารณาดำเนินการควบคุมกับมาตรการควบคุมโรคในแต่ละโรค ตามข้อสั่งการของกรมปศุสัตว์ ในบทนี้ได้นำเฉพาะขั้นตอนปกติในหมวด 1 – 4 ซึ่งพิจารณาเห็นว่าผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่โดยทั่วไปควรทราบ ทั้งนี้ให้ยึดตามระเบียบข้อสั่งการที่อาจมีการปรับปรุงภายหลัง

ความหมายของคำที่ต้องทำความเข้าใจควบคู่กับการปฏิบัติตามขั้นตอนและในแต่ละพื้นที่ มีดังนี้

“สัตว์แพทย์ประจำท้องที่” หมายความว่า สัตวแพทย์ของกรมปศุสัตว์ซึ่งปฏิบัติงานในลักษณะประจำในท้องที่ที่ตนเองรับผิดชอบ

“สัตว์แพทย์” หมายความว่า สัตวแพทย์ของกรมปศุสัตว์

“เครื่องหมายที่ตัวสัตว์” หมายความว่า เครื่องหมายใดๆ ซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่หรือसारวัตร หรือสัตวแพทย์ หรือสัตวแพทย์ประจำท้องที่ตามกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์ ได้ทำไว้ที่ตัวสัตว์อันมีลักษณะคงทนถาวร ไม่หลุดหรือลอกออกจากตัวสัตว์ได้ง่าย ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการจำแนกสัตว์แต่ละตัว

“สัตว์” หมายความว่า สัตว์ตามความหมายในกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์

“ซากสัตว์” หมายความว่า ซากสัตว์ตามความหมายในกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์

“โรคระบาด” หมายความว่า โรคระบาดตามความหมายในกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์

“การตรวจโรคระบาด” หมายความว่า การตรวจสุขภาพสัตว์และสุขศาสตร์ซากสัตว์ทั้งทางกายภาพและหรือทางห้องปฏิบัติการเพื่อค้นหาหรือทราบโรคระบาด

“การทำลายเชื้อโรคระบาด” หมายความว่า การกระทำใดๆ เพื่อให้ปราศจากเชื้อโรคระบาด เช่น การใช้สารเคมีภัณฑ์หรือความร้อนกับวัสดุอุปกรณ์ที่สัมผัสกับตัวสัตว์ หรือซากสัตว์ ยานพาหนะบรรทุกสัตว์ รวมตลอดถึงการกระทำที่ตัวสัตว์หรือซากสัตว์ด้วย

หมวด 1 การอนุญาตให้นำสัตว์หรือซากสัตว์ไปยังท้องที่ต่างจังหวัดซึ่งมิใช่การอนุญาตตามหมวด 2

หมวด 3 หรือหมวด 4 ของระเบียบนี้

ข้อ 6 ผู้ใดประสงค์จะนำสัตว์หรือซากสัตว์ไปยังท้องที่ต่างจังหวัด ให้ยื่นคำขอรับใบอนุญาตต่อสัตวแพทย์ประจำท้องที่ที่สัตว์หรือซากสัตว์ดังกล่าวอยู่ในพื้นที่นั้น

ข้อ 7 ให้สัตวแพทย์ประจำท้องที่ผู้รับคำขอเป็นผู้พิจารณาคำขอและตรวจสอบแหล่งที่มาของสัตว์หรือซากสัตว์อย่างละเอียด โดยจะต้องไม่เป็นสัตว์หรือซากสัตว์ที่มาจากท้องที่ที่มีการระบาดของโรคระบาด หรือสงสัยว่ามีโรคระบาด และผู้ยื่นคำขอต้องไม่เคยมีประวัติการรายงานว่ามีความบกพร่องเกี่ยวกับการปฏิบัติตามเงื่อนไขในใบอนุญาต หรือการตอบรับสัตว์หรือซากสัตว์จากสัตวแพทย์ประจำท้องที่ปลายทางในการนำสัตว์หรือซากสัตว์ไปในครั้งก่อนๆ แล้วให้สัตวแพทย์ประจำท้องที่ทำการตรวจโรคระบาดหรือทำการทำลายเชื้อโรคระบาด เมื่อสัตว์หรือซากสัตว์ไม่มีพยาธิสภาพของโรคระบาดแล้ว ในกรณีที่เป็นสัตว์ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้ด้วย

(1) ให้ฉีดวัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยให้แก่โค กระบือ แพะ แกะ และสุกรทุกตัว ส่วนวัคซีนชนิดอื่นให้ฉีดตามที่กรมปศุสัตว์กำหนด หรือผู้รับคำขอจะพิจารณาฉีดวัคซีนชนิดอื่นตามที่เห็นสมควรให้แก่สัตว์ก็ได้ เมื่อได้ฉีดวัคซีนให้แก่สัตว์แล้ว ให้สัตวแพทย์ผู้จัดทำหลักฐานการฉีดวัคซีนตามแบบที่กรมปศุสัตว์กำหนด

สัตว์และลูกสัตว์ต่อไปนี้จะต้องได้รับการฉีดวัคซีนชนิดใด และทำเครื่องหมายที่ตัวสัตว์ตามข้อ 7(3) หรือไม่ ให้สัตวแพทย์ประจำท้องที่ผู้รับคำขอเป็นผู้พิจารณาตามที่เห็นสมควร คือ

- (ก) ลูกสุกรซึ่งมีน้ำหนักตัวไม่เกิน 15 กิโลกรัม
- (ข) สุกรขุนซึ่งมีน้ำหนักตัวเกินกว่า 80 กิโลกรัม
- (ค) ลูกโค หรือลูกกระบือซึ่งมีอายุไม่เกิน 4 เดือน
- (ง) ลูกแพะ หรือลูกแกะซึ่งมีอายุไม่เกิน 2 เดือน

(2) สัตว์ตามข้อ 7(1) หากได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยและหรือวัคซีนชนิดอื่นมาแล้วเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าสิบวันและไม่เกินหนึ่งร้อยยี่สิบวันนับถัดจากวันที่ได้รับการฉีดวัคซีนเป็นต้นมา จะไม่ฉีดวัคซีนชนิดดังกล่าวข้างต้นให้กับสัตว์นั้นอีกก็ได้ แต่ทั้งนี้สัตว์นั้นจะต้องมีหลักฐานการได้รับการฉีดวัคซีนหรือสัตวแพทย์ผู้รับคำขอสามารถตรวจสอบประวัติการฉีดวัคซีนได้ แล้วออกหนังสือรับรองการฉีดวัคซีนให้กับเจ้าของสัตว์นั้น พร้อมทั้งดำเนินการทำเครื่องหมายที่ตัวสัตว์ตามข้อ 7(3) แล้วให้ดำเนินการพิจารณาออกใบอนุญาตให้นำสัตว์ไปยังท้องที่ต่างจังหวัดต่อไปตามที่กำหนดในข้อ 8

(3) ให้ทำเครื่องหมายที่ตัวสัตว์ตามแบบ วิธีการ และตำแหน่งที่ตัวสัตว์ตามที่กรมปศุสัตว์กำหนด ทั้งนี้เครื่องหมายดังกล่าวจะต้องมองเห็นได้ชัดเจน

(4) เมื่อสัตว์ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคระบาดตาม ข้อ 7(1) และทำเครื่องหมายตาม ข้อ 7(3) แล้วให้เลี้ยงสัตว์นั้นไว้ที่เดิม เพื่อดูอาการของโรคระบาดต่อไปเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่าสิบวันนับถัดจากวันที่ฉีดวัคซีนเป็นต้นไป ถ้าสัตว์ยังคงมีสุขภาพสมบูรณ์เป็นปกติ จึงให้ดำเนินการพิจารณาออกใบอนุญาตให้นำสัตว์ไปยังท้องที่ต่างจังหวัดต่อไปได้ตามที่กำหนดในข้อ 8

(5) สำหรับสัตว์ชนิดอื่นที่ไม่ใช่โค กระบือ แพะ แกะ และสุกรตามข้อ 7(1) จะต้องฉีดวัคซีนป้องกันโรคระบาดชนิดใดหรือไม่ ให้เป็นไปตามที่กรมปศุสัตว์กำหนด

ข้อ 8 สัตวแพทย์ประจำท้องที่ผู้รับคำขอเมื่อได้ดำเนินการตามข้อ 7 แล้วให้พิจารณาออกใบอนุญาตให้นำสัตว์หรือซากสัตว์ไปยังท้องที่ต่างจังหวัดให้กับผู้ขอรับใบอนุญาตโดยให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ก่อนออกใบอนุญาตให้แจ้งการขออนุญาตนำสัตว์หรือซากสัตว์ไปยังท้องที่ต่างจังหวัดไปให้สัตวแพทย์ประจำท้องที่ปลายทางซึ่งสัตว์หรือซากสัตว์นั้นจะเคลื่อนย้ายไปทราบโดยวิธีด่วนที่สุด

(2) การแจ้งตามความในวรรคก่อน ให้ระบุรายละเอียดสถานที่ปลายทางที่นำสัตว์หรือซากสัตว์ไปให้ชัดเจน เพื่อให้สัตวแพทย์ประจำท้องที่ปลายทางหรือสัตวแพทย์ที่ได้รับมอบหมายสามารถทราบรายละเอียด และเดินทางไปยังจุดที่สัตว์หรือซากสัตว์จะไปถึงได้ถูกต้อง

(3) ให้ผู้ออกใบอนุญาตกำหนดจำนวนวันที่ให้ใช้ใบอนุญาตให้เหมาะสมกับระยะทางของการเดินทางที่จะนำสัตว์หรือซากสัตว์นั้นไปถึงปลายทาง แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกินสี่สิบแปดชั่วโมงจากวันออกใบอนุญาตเป็นต้นไป กรณีที่ต้องใช้ยานพาหนะขนส่งสัตว์หรือซากสัตว์จำนวนหลายคันให้ออกใบอนุญาตเป็นรายคัน

(4) ให้ผู้ออกใบอนุญาต หรือสัตวแพทย์ที่ได้รับมอบหมาย ไปทำการตรวจโรคระบาดสัตว์หรือซากสัตว์ที่ได้รับอนุญาต หากไม่พบโรคระบาดให้ควบคุมการนำสัตว์หรือซากสัตว์ขึ้นยานพาหนะให้เรียบร้อยพร้อมทั้งให้ดำเนินการทำลายเชื้อโรคระบาดก่อนที่จะมอบใบอนุญาตให้นำสัตว์หรือซากสัตว์ไปยังท้องที่ต่างจังหวัดให้กับผู้ขอรับใบอนุญาต

ข้อ 9 เมื่อสัตวแพทย์ประจำท้องที่ปลายทางหรือสัตวแพทย์ที่ได้รับมอบหมายได้รับแจ้งตามข้อ 8(1) แล้ว ให้เดินทางไปตรวจตามกำหนดที่สัตว์หรือซากสัตว์เคลื่อนย้ายมาถึง และให้บันทึกรายการในใบตอบสัตว์หรือซากสัตว์แล้วส่งคืนสัตวแพทย์ประจำท้องที่ต้นทางโดยด่วน หากตรวจพบสัตว์หรือซากสัตว์เป็นโรคระบาดหรือพาหะของโรคระบาด หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นโรคระบาดให้รายงานปศุสัตว์จังหวัด ปศุสัตว์เขตท้องที่ต้นทาง และปศุสัตว์เขตท้องที่ปลายทางทราบโดยวิธีด่วนที่สุดในวันที่สัตว์หรือซากสัตว์มาถึงตามกำหนดที่ได้รับแจ้งจากสัตวแพทย์ประจำท้องที่ต้นทาง แต่สัตวแพทย์ประจำท้องที่ปลายทางหรือสัตวแพทย์ที่ได้รับมอบหมายตรวจไม่พบสัตว์หรือซากสัตว์ดังกล่าว จนเวลาล่วงเข้าไปในวันถัดไปอีกหนึ่งวันก็ยังไม่สามารถตรวจพบสัตว์หรือซากสัตว์นั้นได้ ก็ให้สอบสวนหาสาเหตุและข้อเท็จจริงพร้อมทั้งให้ติดต่อขอสำเนาหลักฐานใบอนุญาตให้นำสัตว์หรือซากสัตว์ไปยังท้องที่ต่างจังหวัดจากสัตวแพทย์ประจำท้องที่ต้นทาง หากพบว่ามีกระทำการฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์ หรือเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในใบอนุญาตให้ดำเนินการร้องทุกข์กล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน เพื่อทำการสอบสวน แล้วรายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบ

ข้อ 10 ในกรณีที่สัตวแพทย์พบว่าสัตว์หรือซากสัตว์ที่ได้รับอนุญาตให้นำไปยังท้องที่ต่างจังหวัด ในขณะที่เดินทางหรือถึงท้องที่ปลายทางแล้ว เกิดเป็นโรคระบาดหรือเป็นพาหะของโรคระบาด หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าสัตว์ป่วยหรือตายโดยโรคระบาด ให้สัตวแพทย์ดำเนินการตามมาตรา 10 หรือมาตรา 13 หรือมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ.2499 แล้วแต่กรณี และหากสัตว์หรือซากสัตว์นั้นจะต้องถูกทำลายตามกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์ ให้สัตวแพทย์ผู้ตรวจพบทำบันทึกส่งกักสัตว์ หรือซากสัตว์นั้นไว้ เพื่อดำเนินการทำลายสัตว์หรือซากสัตว์ ตามระเบียบการทำลายสัตว์หรือซากสัตว์ดังกล่าว และข้อกำหนดในกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง และถ้ามีการขอเบิกจ่ายเงินค่าทำลายสัตว์หรือซากสัตว์ให้รายงานผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น และทำเรื่องเบิกจ่ายเงินต่อไป เว้นแต่เจ้าของสัตว์ได้แจ้งใจระทำความผิดต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์

ข้อ 11 สัตวแพทย์ประจำท้องที่ผู้ใดจะเป็นผู้ออกใบอนุญาตให้นำสัตว์หรือซากสัตว์ไปยังท้องที่ต่างจังหวัดตามความในมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ.2499 และที่แก้ไขเพิ่มเติม สำหรับในเขตท้องที่ใดและกรณีใดนั้น ให้เป็นไปตามที่กรมปศุสัตว์กำหนด

หมวด 2 การเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ภายใน เข้าใน หรือออกนอกเขตโรคระบาดเขตสงสัยว่ามีโรคระบาด หรือเขตโรคระบาดชั่วคราว

ข้อ 12 ผู้ใดประสงค์จะเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ภายในเขตพื้นที่ที่มีประกาศเป็นเขตโรคระบาดหรือเขตสงสัยว่ามีโรคระบาด หรือเขตโรคระบาดชั่วคราวหรือออกนอกเขตดังกล่าวไปยังเขตพื้นที่ที่ไม่มีประกาศเป็นเขตโรคระบาด เขตสงสัยว่ามีโรคระบาด หรือเขตโรคระบาดชั่วคราว ซึ่งอยู่ในเขตจังหวัดเดียวกัน หรือต่างจังหวัดให้ผู้นั้นยื่นคำขอต่อสัตวแพทย์ประจำท้องที่นั้นหรือสัตวแพทย์ที่ได้รับมอบหมายให้ควบคุมโรคระบาด เมื่อได้รับคำขอตามวรรคก่อนแล้วให้สัตวแพทย์ประจำท้องที่หรือสัตวแพทย์ที่ได้รับมอบหมายให้ควบคุมโรคระบาดดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(1) กรณีการขออนุญาตเคลื่อนย้ายซากสัตว์ เมื่อเห็นว่าไม่มีพยาธิสภาพของโรคระบาด ไม่ใช่ซากสัตว์ที่มาจากแหล่งที่เกิดโรคระบาด เมื่อได้ดำเนินการทำลายเชื้อโรคระบาดแล้วให้สัตวแพทย์ที่ได้รับมอบหมายให้ควบคุมโรคระบาด หรือสัตวแพทย์ประจำท้องที่นั้นพิจารณาออกหนังสืออนุญาตหรือใบอนุญาต

(2) กรณีการขออนุญาตเคลื่อนย้ายสัตว์ให้ดำเนินการตามข้อ 7 ของระเบียบนี้โดยอนุโลมแต่ให้ฉีดยาวัคซีนป้องกันโรคระบาดชนิดเดียวกันกับโรคระบาดที่ระบุในประกาศ และให้กักสัตว์ไว้ดูอาการเป็นเวลาไม่น้อยกว่ายี่สิบเอ็ดวัน นับถัดจากวันที่ฉีดยาวัคซีนเป็นต้นไป แล้วให้สัตวแพทย์ที่ได้รับมอบหมายให้ควบคุมโรคระบาด หรือสัตวแพทย์ประจำท้องที่นั้นพิจารณาออกหนังสืออนุญาตหรือใบอนุญาต

(3) กรณีการขออนุญาตเคลื่อนย้ายสัตว์จากพื้นที่อำเภอชายแดนที่มีประกาศเป็นเขตสงสัยว่ามีโรคระบาดเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบโรคระบาดที่อาจมาจากประเทศเพื่อนบ้านที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศไทย เมื่อตรวจสอบแล้วไม่พบว่ามีโรคระบาดเกิดขึ้นในพื้นที่ดังกล่าวให้สัตวแพทย์ที่ได้รับมอบหมายให้ควบคุมโรคระบาดหรือสัตวแพทย์ประจำท้องที่นั้นพิจารณาออกหนังสืออนุญาตหรือใบอนุญาตโดยดำเนินการตามข้อ 7 และข้อ 8 โดยอนุโลม

(4) กรณีการขออนุญาตเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ไปยังท้องที่ต่างจังหวัดให้สัตวแพทย์ประจำท้องที่ปลายทางหรือสัตวแพทย์ที่ได้รับมอบหมายดำเนินการตามข้อ 9

ข้อ 13 ผู้ใดประสงค์จะเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์จากท้องที่ซึ่งไม่มีประกาศเป็นเขตโรคระบาดเขตสงสัยว่ามีโรคระบาด หรือเขตโรคระบาดชั่วคราว เข้าในเขตท้องที่ซึ่งมีประกาศเป็นเขตโรคระบาด เขตสงสัยว่ามีโรคระบาด หรือเขตโรคระบาดชั่วคราว ให้ผู้นั้นยื่นคำขออนุญาตตามความในข้อ 6 และให้สัตวแพทย์ประจำท้องที่นั้นดำเนินการตามความในข้อ 7 ของระเบียบนี้โดยอนุโลม แต่กรณีเป็นสัตว์ให้ฉีดยาวัคซีนป้องกันโรคระบาดชนิดเดียวกันกับโรคระบาดที่ระบุในประกาศ และให้กักสัตว์ไว้ดูอาการเป็นเวลาไม่น้อยกว่ายี่สิบเอ็ดวันนับถัดจากวันที่ฉีดยาวัคซีนเป็นต้นไป แล้วให้พิจารณาออกใบอนุญาตให้เคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ โดยดำเนินการตามความในข้อ 8 และให้สัตวแพทย์ประจำท้องที่ปลายทางหรือสัตวแพทย์ที่ได้รับมอบหมายดำเนินการตามความในข้อ 9 ของระเบียบนี้โดยอนุโลม ยกเว้นสัตว์ที่จะเข้าเขตอำเภอชายแดนที่มีประกาศเป็นเขตสงสัยว่ามีโรคระบาดเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบโรคระบาดที่อาจมาจากประเทศเพื่อนบ้านที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศไทยและไม่พบว่ามีโรคระบาดเกิดขึ้น ให้ดำเนินการตามข้อ 6 และ 7 แล้วให้สัตวแพทย์ประจำท้องที่พิจารณาออกหนังสืออนุญาตให้เคลื่อนย้ายสัตว์โดยให้ดำเนินการตามความในข้อ 8 และให้สัตวแพทย์ประจำท้องที่ปลายทางหรือสัตวแพทย์ที่ได้รับมอบหมายดำเนินการตามความในข้อ 9 ของระเบียบนี้โดยอนุโลม

ข้อ 14 ในกรณีที่สัตว์แพทย์พบว่าสัตว์หรือซากสัตว์ที่ได้รับอนุญาตให้เคลื่อนย้ายตามหมวดนี้ในขณะที่เดินทางหรือถึงท้องที่ปลายทางแล้ว เกิดเป็นโรคระบาด หรือเป็นพาหะของโรคระบาด หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าสัตว์ป่วยหรือตายโดยโรคระบาด ให้สัตว์แพทย์ดำเนินการตามมาตรา 10 หรือมาตรา 13 หรือมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ.2499 แล้วแต่กรณี และหากสัตว์หรือซากสัตว์นั้นจะต้องถูกทำลายตามกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์ ให้สัตว์แพทย์ผู้ตรวจสอบพบทำบันทึกส่งกักสัตว์หรือซากสัตว์นั้นไว้ เพื่อดำเนินการทำลายสัตว์หรือซากสัตว์ตามระเบียบการทำลายสัตว์หรือซากสัตว์ดังกล่าว และข้อกำหนดในกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง และถ้ามีการขอเบิกจ่ายเงินค่าทำลายสัตว์ หรือซากสัตว์ให้รายงานผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น และทำเรื่องเบิกจ่ายเงินต่อไป เว้นแต่เจ้าของสัตว์หรือซากสัตว์นั้นได้แจ้งใจระทำความผิดต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์

หมวด 3 การเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์เข้าในหรือผ่านเขตปลอดโรคระบาด

ข้อ 15 ผู้ใดประสงค์จะขออนุญาตเคลื่อนย้ายโค กระบือ แพะ แกะ และ สุกร หรือซากสัตว์ของสัตว์ดังกล่าวเข้าในหรือผ่านเขตปลอดโรคระบาด ให้ผู้นั้นยื่นคำขอต่อสัตวแพทย์ประจำท้องที่ซึ่งสัตว์หรือซากสัตว์ดังกล่าวอยู่ในพื้นที่นั้น

ข้อ 16 เมื่อได้รับคำขอแล้วให้ผู้รับคำขอพิจารณาดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(1) การขออนุญาตนำซากสัตว์ประเภทเนื้อ ซึ่งประสงค์จะนำไปเพื่อการบริโภค

(ก) จะต้องเป็นซากสัตว์ที่ได้จากสัตว์ซึ่งไม่ใช่มาจากแหล่งที่มีโรคระบาด

(ข) จะต้องเป็นซากสัตว์ที่ผ่านกระบวนการฆ่าจากโรงฆ่าสัตว์ที่ได้รับการรับรองจาก สัตวแพทย์ซึ่งอธิบดีกรมปศุสัตว์มอบหมาย

(ค) จะต้องเป็นซากสัตว์ที่สัตวแพทย์ซึ่งอธิบดีกรมปศุสัตว์มอบหมายได้ตรวจแล้วเห็นว่าซากสัตว์นั้นไม่มีเชื้อโรคระบาดหรือเป็นพาหะของโรคระบาดและออกหนังสือรับรองคุณภาพของซากสัตว์จำนวนของซากสัตว์มอบให้เจ้าของซากสัตว์ไว้เป็นหลักฐาน

(ง) สถานที่ตัดแต่ง บรรจุหีบห่อและเก็บรักษาซากสัตว์ต้องได้รับการรับรองจากสัตวแพทย์ซึ่งอธิบดีกรมปศุสัตว์มอบหมาย

(2) การขออนุญาตนำซากสัตว์ประเภทอื่นๆ ในส่วนที่ไม่ได้กำหนดให้ดำเนินการตามข้อ 16(1) โดยอนุโลม

(3) การขออนุญาตเคลื่อนย้ายสัตว์

(ก) ต้องเป็นสัตว์ที่มีลักษณะดี เหมาะสมสำหรับใช้ปรับปรุงและขยายพันธุ์อย่างแท้จริงหรือตามที่อธิบดีกรมปศุสัตว์หรือสัตวแพทย์ซึ่งอธิบดีกรมปศุสัตว์มอบหมายจะอนุญาตตามที่เห็นสมควร

(ข) จะต้องให้ปศุสัตว์จังหวัดท้องที่ปลายทางที่นำสัตว์ไป รับรองสถานที่เพื่อใช้กักสัตว์ตามข้อ 18 และให้นำหนังสือรับรองสถานกักกันสัตว์นั้นมาประกอบการขออนุญาตด้วย

(ค) บริเวณที่มาของสัตว์ ในรัศมีสิบกิโลเมตรต้องไม่มีโรคระบาดชนิดเดียวกันกับโรคที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ประกาศเป็นเขตปลอดโรคระบาดตลอดระยะเวลาสามเดือนที่ผ่านมา

(ง) การขออนุญาตเคลื่อนย้ายสัตว์เพื่อการค้า ผู้รับคำขอต้องบันทึกหมายเลขและสถานที่ที่นายทะเบียนออกใบอนุญาตเพื่อทำการค้าสัตว์ของผู้ขออนุญาตไว้ในใบคำขออนุญาตด้วย

(จ) ให้ดำเนินการตามข้อ 7 ของระเบียบนี้โดยอนุโลม เว้นแต่ ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการกักสัตว์ให้กักสัตว์ไว้ดูอาการของโรคระบาด ณ สถานกักกันสัตว์ของกรมปศุสัตว์หรือสถานกักกันสัตว์ที่กรมปศุสัตว์รับรองเป็นเวลาไม่น้อยกว่ายี่สิบเอ็ดวัน

(ฉ) ในวันถัดจากวันที่นำสัตว์เข้ากัก ณ สถานกักกันสัตว์ ให้ผู้รับคำขอส่งสำเนาคำขออนุญาต หนังสือรับรองสถานกักกันสัตว์ที่กรมปศุสัตว์รับรองและรายงานวันที่ครบกำหนดในการกักสัตว์ให้อธิบดีกรมปศุสัตว์ หรือสัตวแพทย์ซึ่งอธิบดีกรมปศุสัตว์มอบหมายทราบโดยวิธีด่วนที่สุด

(ช) ให้สัตวแพทย์ผู้มีหน้าที่ตรวจโรคระบาด บันทึกผลการตรวจโรคระบาดและอาการของสัตว์ที่กักไว้เป็นหลักฐานอย่างต่อเนื่อง จนกว่าจะเคลื่อนย้ายสัตว์จากสถานกักกันสัตว์นั้นไปหมด

ข้อ 17 สัตว์หรือซากสัตว์ซึ่งยื่นคำขอตามข้อ 15 เมื่อได้ดำเนินการตามข้อ 16 แล้ว เห็นว่าไม่มีพยาธิสภาพของโรคระบาดและเห็นสมควรอนุญาตให้เคลื่อนย้ายได้ให้รายงานผลการปฏิบัติพร้อมเสนอความเห็นไปให้อธิบดีกรมปศุสัตว์หรือสัตวแพทย์ซึ่งอธิบดีกรมปศุสัตว์มอบหมายทราบโดยวิธีด่วนที่สุดเพื่อพิจารณาอนุญาตให้เคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์เข้าในหรือผ่านเขตปลอดโรคระบาด

การอนุญาตให้เคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ตามวรรคแรกให้ผู้รับอนุญาตดำเนินการเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ให้หมดภายในระยะเวลาสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับทราบการอนุญาตเป็นต้นไป แต่ทั้งนี้ในระหว่างการเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์จะต้องไม่มีการนำสัตว์หรือซากสัตว์อื่นๆ เข้าหรือออกจากสถานกักกันสัตว์หรือซากสัตว์นั้น

ข้อ 18 สัตว์ที่เคลื่อนย้ายตามความในหมวดนี้ เมื่อถึงปลายทางให้ปศุสัตว์จังหวัดท้องที่ปลายทางดำเนินการกักสัตว์ไว้เป็นเอกเทศในสถานกักกันสัตว์ปลายทางที่ปศุสัตว์จังหวัดรับรอง เป็นเวลาไม่น้อยกว่าสามวันนับถัดจากวันที่สัตว์มาถึง

ข้อ 19 ในกรณีที่สัตวแพทย์พบว่าสัตว์หรือซากสัตว์ที่ได้รับอนุญาตให้เคลื่อนย้ายตามหมวดนี้ ในขณะที่เดินทาง หรือถึงท้องที่ปลายทางแล้ว เกิดเป็นโรคระบาด หรือเป็นพาหะของโรคระบาด หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าสัตว์ป่วยหรือตายโดยโรคระบาด ให้สัตวแพทย์ดำเนินการตามมาตรา 10 หรือมาตรา 13 หรือมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ.2499 แล้วแต่กรณี และหากสัตว์หรือซากสัตว์นั้นจะต้องถูกทำลายตามกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์ ให้สัตวแพทย์ผู้ตรวจพบทำบันทึกส่งกักสัตว์ หรือซากสัตว์นั้นไว้ เพื่อดำเนินการทำลายสัตว์หรือซากสัตว์ ตามระเบียบการทำลายสัตว์หรือซากสัตว์ดังกล่าว และข้อกำหนดในกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง และถ้ามีการขอเบิกจ่ายเงินค่าทำลายสัตว์ หรือซากสัตว์ให้รายงานผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น และทำเรื่องเบิกจ่ายเงินต่อไป เว้นแต่เจ้าของสัตว์ได้แจ้งใจระทำความผิดต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์

ข้อ 20 กรณีการขออนุญาตเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ ในส่วนที่ไม่ได้กำหนดในหมวดนี้ให้นำความในหมวด 1 มาปฏิบัติโดยอนุโลม

หมวด 4 การเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ภายในหรือระหว่างเขตปลอดโรคระบาด

ข้อ 21 การขอและการอนุญาตให้นำสัตว์หรือซากสัตว์จากจังหวัดหนึ่งไปยังอีกจังหวัดหนึ่งภายในเขตปลอดโรคระบาด ให้ปฏิบัติตามความในหมวด 1 ของระเบียบนี้ โดยอนุโลม แต่ในข้อที่เกี่ยวกับการกักสัตว์ และการฉีดวัคซีนป้องกันโรคระบาดให้แก่สัตว์นั้น ให้สัตวแพทย์ประจำท้องที่ผู้รับคำขอเป็นผู้พิจารณาตามที่เห็นสมควร

ถ้าเป็นโค กระบือ และสุกร ซึ่งจะนำไปเพื่อการค้าให้พิจารณาเฉพาะโค กระบือ และสุกรจากฟาร์มที่ได้รับการรับรองจากกรมปศุสัตว์แล้วเท่านั้น

ข้อ 22 การขออนุญาตเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์จากเขตที่มีประกาศเป็นเขตปลอดโรคระบาดแห่งหนึ่ง เข้าในหรือผ่านเขตพื้นที่ที่มีประกาศเป็นเขตปลอดโรคระบาดอีกแห่งหนึ่งโดยต้องเดินทางผ่านเขตพื้นที่ที่ยังไม่ได้ประกาศเป็นเขตปลอดโรคระบาด ให้ดำเนินการตามที่กำหนดในหมวด 3 ของระเบียบนี้โดยอนุโลม

การทำลายเชื้อโรคระบาด การกำหนดเงื่อนไขใบอนุญาตให้นำหรือเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ไปยังท้องที่ต่างจังหวัดและการนำสัตว์ผ่านด่านกักสัตว์

ข้อ 23 เมื่อสัตว์หรือซากสัตว์ได้รับอนุญาตให้นำหรือเคลื่อนย้ายได้ตามหมวด 1 หมวด 2 หมวด 3 หรือหมวด 4 แล้ว ให้สัตวแพทย์ประจำท้องที่หรือสัตวแพทย์ผู้อนุญาตสั่งให้ผู้รับอนุญาตจัดการให้สัตว์หรือซากสัตว์และสิ่งของต่างๆ ซึ่งเกี่ยวกับการนำหรือเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์รวมตลอดถึงยานพาหนะที่จะใช้บรรทุกสัตว์ หรือซากสัตว์ได้รับการทำลายเชื้อโรคระบาดตามกระบวนการดังต่อไปนี้

(1) ให้ชำระล้างยานพาหนะ วัสดุอุปกรณ์ทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับการนำหรือเคลื่อนย้ายสัตว์ หรือซากสัตว์ให้สะอาดก่อนที่จะใช้บรรทุกสัตว์หรือซากสัตว์

(2) เมื่อนำสัตว์ขึ้นยานพาหนะแล้ว ให้ฉีดพ่นด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อโรคที่ตัวสัตว์ ยานพาหนะ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการบรรทุกสัตว์ เช่น วัสดุรองพื้นหรือวัสดุที่สัมผัสกับตัวสัตว์

(3) ถ้าเป็นซากสัตว์ประเภท กระดูก งา เขา ขน หนัง กีบ หนังแห้ง ให้ทำลายเชื้อโรคระบาดด้วยวิธีรมยาฆ่าเชื้อ โดยใช้ด่างทับทิม 7.5 กรัม ผสมน้ำยาฟอมาลิน 15 ซี.ซี. ต่อเนื้อที่หนึ่งลูกบาศก์เมตรเป็นเวลาไม่น้อยกว่ายี่สิบสี่ชั่วโมง

ข้อ 24 ในการออกใบอนุญาตให้นำหรือเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ตามระเบียบนี้ให้ผู้อนุญาตกำหนดเงื่อนไขดังต่อไปนี้ไว้ในใบอนุญาตด้วยคือ

(1) การใช้เส้นทางให้เป็นไปตามความประสงค์ของผู้ขอรับใบอนุญาตโดยให้ระบุหมายเลขของทางหลวงแผ่นดินตามที่กรมทางหลวงกำหนด และให้ระบุชนิดและหมายเลขทะเบียนยานพาหนะที่ใช้บรรทุกสัตว์หรือซากสัตว์นั้น กรณีที่จะต้องกำหนดเป็นอย่างอื่นให้อยู่ในดุลยพินิจของผู้ออกใบอนุญาต

(2) กรณีเป็นการลำเลียงโดยรถไฟให้กำหนดสถานีขนส่งสัตว์หรือซากสัตว์และสถานีนำสัตว์หรือซากสัตว์ลงโดยให้เป็นไปตามที่กรมปศุสัตว์ประกาศกำหนด

(3) ถ้าเส้นทางตามข้อ 24 (1) ต้องผ่านด่านกักกันสัตว์ ภายใต้บังคับกฎกระทรวงซึ่งออกตามความในมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ.2499 ผู้อนุญาตจะกำหนดเงื่อนไขให้ผ่านด่านกักกันสัตว์ด่านใดด่านหนึ่งหรือหลายด่านก็ได้

(4) ให้หัวหน้าด่านกักกันสัตว์ซึ่งมีผู้นำสัตว์ผ่าน มีหน้าที่ตรวจสอบเอกสารต่างๆ ให้ตรงตามที่ได้รับอนุญาตตามระเบียบนี้ รวมทั้งตรวจสอบจำนวนสัตว์ ความถูกต้องของสัตว์ที่ได้รับอนุญาตและทำการตรวจโรคระบาดเมื่อเห็นว่าสัตว์สมบูรณ์เป็นปกติ และจะต้องเดินทางต่อไปให้สลักหลังใบอนุญาต แล้วมอบให้ผู้รับอนุญาตเพื่อแสดงว่าสัตว์ของตนได้รับอนุญาตให้นำหรือเคลื่อนย้ายไปได้

(5) ในกรณีลำเลียงสัตว์โดยยานพาหนะรวดเร็วถึงปลายทาง ให้สัตวแพทย์ประจำท้องที่ต้นทางที่จะลำเลียงสัตว์นั้น เป็นผู้มีหน้าที่ต่างๆ ตามที่กำหนดในวรรคก่อน

(6) ในกรณีที่พบว่าสัตว์เป็นโรคระบาดหรือพาหะของโรคระบาด ซึ่งจะต้องถูกทำลายตามความในข้อ 10 ของระเบียบนี้ ก็ให้ดำเนินการทำลายสัตว์นั้นตามที่กำหนดในระเบียบดังกล่าวต่อไป

(7) ในกรณีที่มีการทำลายเชื้อโรคผ่านด่านกักกันสัตว์ ให้ผู้ทำลายเชื้อโรคผ่านด่านกักกันสัตว์ เก็บหรือไม่ต้องเก็บค่าธรรมเนียมค่าทำลายเชื้อโรคผ่านด่านกักกันสัตว์ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

การรายงาน

ข้อ 25 ให้ผู้มีหน้าที่ออกใบอนุญาตให้นำหรือเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ตามระเบียบนี้ ทำรายงานการปฏิบัติงานเพื่อเสนอผู้บังคับบัญชาทราบ ดังนี้

(1) ให้ด่านกักกันสัตว์ส่งรายงานการอนุญาตให้นำหรือเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ในแต่ละเดือน โดยให้เรียงลำดับตามหมายเลขของใบอนุญาตตามแบบ ร.3 หรือ แบบ ร.4 แล้วแต่กรณีไปให้สำนักควบคุม ป้องกัน และ บำบัดโรคสัตว์ทราบภายในวันที่ 5 ของเดือนถัดไป

(2) ให้ปศุสัตว์จังหวัดส่งรายงานตามแบบที่กรมปศุสัตว์กำหนดเกี่ยวกับการอนุญาตให้นำหรือเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ในเขตท้องที่จังหวัดของตนในแต่ละเดือนไปให้สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ทราบภายในวันที่ 5 ของเดือนถัดไป

(3) ให้สัตวแพทย์ซึ่งอธิบดีกรมปศุสัตว์มอบหมายให้เป็นผู้ออกหนังสืออนุญาตหมวด 3 รายงานการออกหนังสืออนุญาตให้เคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์เข้าในหรือผ่านเขตปลอดโรคระบาดให้กรมปศุสัตว์ทราบภายในวันที่ 5 ของเดือนถัดไป

การดำเนินงานตามระเบียบที่คัดลอกมานี้ขอให้พิจารณาเป็นแนวทางปฏิบัติ อาจมีการแก้ไขกฎระเบียบ และมาตรการ เพิ่มเติมในภายหลังซึ่งเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ในทุกระดับจะต้องถือปฏิบัติตามข้อสั่งการหรือระเบียบที่เกิดขึ้นใหม่

วิธีดำเนินการ

การที่จะขนส่งสัตว์เคลื่อนย้ายภายในหรือระหว่างจังหวัด ผู้ดำเนินการจะต้องขออนุญาตก่อน ตามระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการอนุญาตการตรวจโรค และการทำลายเชื้อโรค ในการเคลื่อนย้ายสัตว์ หรือซากสัตว์ภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2546 เป็นหลัก ประกอบกับมาตรการเพิ่มเติมในการควบคุมโรค กรณีการเกิดโรคต้องพิจารณา ดำเนินการควบคุมกับมาตรการควบคุมโรคในแต่ละโรคตามข้อสั่งการของกรมปศุสัตว์

การนำเข้าสินค้าสัตว์มีชีวิตรและผลิตภัณฑ์สัตว์จากต่างประเทศ

มีการปฏิบัติตามขั้นตอนดังนี้

(1) หน่วยงานของประเทศผู้ส่งออกตอบแบบสอบถามตามข้อกำหนดระหว่างประเทศ เพื่อประเมินความเสี่ยงในการนำเข้าสินค้าหรือสัตว์ชนิดนั้นๆ

(2) เมื่อมีความพอใจในคำตอบจากแบบสอบถาม กรมปศุสัตว์จัดส่งผู้แทนเดินทางไปตรวจรับรองแหล่งผลิต (ฟาร์มหรือระบบ) ณ ประเทศผู้ส่งออก

(3) ผลการตรวจต้องเป็นที่น่าพอใจตามเกณฑ์ที่กำหนด กรมปศุสัตว์จะมีหนังสือแจ้งแหล่งผลิตผ่านการตรวจรับรองให้หน่วยงานของประเทศผู้ส่งออกทราบ โดยผลการตรวจรับรองจะมีอายุ 2 ปี พร้อมทั้งให้ส่งร่างใบรับรองสุขอนามัย สินค้า (Health Certificate) มาให้กรมพิจารณา โดยผู้ขออนุญาตนำเข้าต้องปฏิบัติตามขั้นตอนในกฎกระทรวงว่าด้วยการนำเข้า ส่งออก และนำผ่านราชอาณาจักร ซึ่งสัตว์และซากสัตว์ พ.ศ. 2544

ข้อกำหนดเพิ่มเติมในการเคลื่อนย้าย โรคปากและเท้าเปื่อย (FMD)

การกักตรวจสัตว์/ซากสัตว์เคลื่อนย้ายผู้อนุญาตเคลื่อนย้ายต้องดำเนินการตามระเบียบกรมปศุสัตว์อย่างเคร่งครัด

1. พื้นที่ทั่วไประหว่างจังหวัดดังนี้

1.1 ตรวจสอบรอยโรค

1.2 แหล่งที่มาของสัตว์

- ทำเครื่องหมายที่ตัวสัตว์ (เบอร์หู)
- ทำบัตรประจำตัวสัตว์
- ลงข้อมูลในระบบ

1.3 ประวัติการฉีดวัคซีนไม่น้อยกว่า 10 ไม่เกิน 120 วัน

2. เขตปลอดโรค

2.1 ตรวจสอบรอยโรค

2.2 ทำเบอร์หูตัวสัตว์ตามระบบ

2.3 กรณีมีเบอร์หูตามระบบของกรมปศุสัตว์อยู่แล้วไม่ต้องดำเนินการ

2.4 กรณีไม่มีเบอร์หู ให้ดำเนินการติดเบอร์หูตามที่กรมปศุสัตว์กำหนดในวันแรกของการส่งกัก

2.5 กรณีเบอร์หูหายแต่มีบัตรประจำตัวสัตว์ให้ตรวจสอบข้อมูลในระบบหากตรวจสอบแล้วพบว่า

เบอร์หูหลุดจริงให้ติดเบอร์หูหมายเลขใหม่ ตามที่กรมปศุสัตว์กำหนด

2.6 ทำบัตรประจำตัวสัตว์และลงข้อมูลการฉีดวัคซีน

2.7 ลงข้อมูลในระบบ

2.8 เก็บเลือดตรวจ Non Structure Protein

2.9 กรณีสัตว์มาจากฟาร์มปลอดโรคปากและเท้าเปื่อยที่ได้รับการรับรองจากกรมปศุสัตว์ไม่ต้อง

ดำเนินการเก็บเลือดเพื่อส่งตรวจ NSP

3. ตรวจสอบสถานะพื้นที่ปลายทางในระบบการรายงานโรคต้องปกติและดำเนินการอนุญาตเคลื่อนย้ายสัตว์

4. ติดตามตรวจสอบการเคลื่อนย้ายสัตว์และการตรวจสอบจากปลายทาง

โรคบรูเซลโลสิส โรค CarpineAlthrititisEncephalitis (CAE) โรค Pest des Petits Ruminants (PPR) และโรค Schmollenburg ในแพะ แกะ

หลักเกณฑ์ที่กำหนดเพิ่มเติม โดยแพะ แกะ ที่จะเคลื่อนย้ายไปท้องที่ต่างจังหวัดต้องมาจากฝูงแพะ แกะ ปลอดโรคที่กรมปศุสัตว์รับรอง หรือ มีผลการทดสอบให้ผลเป็นลบมาไม่เกินกว่า 90 วัน นับจากวันที่เจาะเลือด

โรคบรูเซลโลสิส โรคทูเบอร์คูลโลสิสในโคนม โคเนื้อและ กระบือ สำหรับกำหนดพันธุ์

ตรวจสอบแหล่งที่มาของสัตว์มาจากฟาร์มปลอดโรคบรูเซลโลสิสหรือ โรคทูเบอร์คูลโลสิส หากยังไม่ได้รับรองสถานภาพฯ อนุโลมให้สัตว์นั้น ต้องผ่านการตรวจให้ผลลบทั้งโรคบรูเซลโลสิส และทูเบอร์คูลโลสิสไม่เกิน 1 ปี นับจากวันเจาะเลือด โดยสัตว์ที่มีอายุต่ำกว่า 1 ปี ไม่ต้องผ่านการตรวจ

โรคโลหิตจางติดเชื้อในม้า Equine Infectious Anemia (EIA)

1. สัตว์ที่จะเคลื่อนย้ายภายในประเทศ (ข้ามจังหวัด)
 - 1.1 สัตว์ที่เคลื่อนย้ายต้อง
 - มีสมุดประจำตัวม้า
 - มีผลการทดสอบโรค EIA ซึ่งให้ผลลบไม่เกิน 1 ปี นับจากวันเจาะเลือดในสัตว์ทุกอายุ
 - 1.2 ในกรณีที่สัตว์ไม่มีผลการตรวจเลือด ให้ทำการเก็บตัวอย่างเพื่อส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการและกักตรวจสัตว์ จนกว่าจะได้ผลตรวจเลือดเป็นลบ จึงอนุญาตให้เคลื่อนย้าย
2. สัตว์นำเข้าราชอาณาจักร
 - 2.1 จะต้องมีหนังสือรับรองสุขภาพสัตว์ (Health Certificate) เป็นภาษาอังกฤษที่ลงนามรับรองโดยสัตวแพทย์ผู้มีอำนาจหน้าที่ของรัฐบาลประเทศผู้ส่งออก โดยมีรายละเอียดการรับรองดังนี้
 - 2.1.1 จำนวน ชนิดสัตว์
 - 2.1.2 พันธุ์ เพศ อายุ และสี
 - 2.1.3 รูปพรรณสัณฐานสัตว์
 - 2.1.4 ชื่อและที่อยู่เจ้าของหรือผู้ส่งออก และหลักฐานแสดงแหล่งกำเนิด
 - 2.2 สมุดทะเบียนประวัติสายพันธุ์ม้าแข่ง หรือใบรับรองพันธุ์ประวัติหรือสายพันธุ์ (Stud-book, silhouette หรือ pedigree certificate) กำกับมาพร้อมกับม้าที่นำเข้า
 - 2.3 สัตว์ต้องมาจากแหล่งที่มีการควบคุมโรคสัตว์ และต้องมีสุขภาพสมบูรณ์ไม่มีอาการหรือวิธีการของโรคติดเชื้อหรือโรคติดต่อ หรือพยาธิภายนอกใดๆ ในขณะที่ส่งออก และพร้อมสำหรับการขนส่งหรือเดินทาง
 - 2.4 บริเวณพื้นที่ในรัศมี 100 กิโลเมตรรอบบริเวณที่เลี้ยงสัตว์ที่จะส่งออก ต้องไม่มีประวัติของการเกิดโรค EIA
 - 2.5 สถานที่หรือฟาร์มเลี้ยงสัตว์ที่จะส่งออกต้องไม่มีประวัติของการเกิดโรค EIA ในช่วงระยะเวลา 2 ปี ก่อนการส่งออก
 - 2.6 กักม้าที่ประเทศต้นทาง ณ สถานกักกันสัตว์ที่ได้รับรองเป็นเวลา 30 วัน และทดสอบโรคต่างๆ ด้วยวิธีการทดสอบโรคที่ได้รับการรับรองจาก OIE โดยผลการทดสอบโรค EIA ต้องเป็นลบ
 - 2.7 เมื่อสัตว์มาถึงท่าเข้าของประเทศไทยจะต้องถูกกักกันภายหลังการนำเข้า ณ สถานกักกันที่ได้รับการรับรองเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสามสิบวัน สัตว์ที่อยู่ในระหว่างการกักกันจะถูกตรวจสอบและ หรือรักษาตามที่เห็นสมควรและจำเป็น ผู้นำเข้าหรือเจ้าของเป็นผู้ควบคุมดูแลรับผิดชอบและออกค่าใช้จ่ายเองทั้งหมดที่เกิดขึ้นในระหว่างการกักกันสัตว์
 - 2.8 หากตรวจพบโรคต้องดำเนินการส่งกลับไปยังประเทศต้นทางหรือทำลายสัตว์ดังกล่าวโดยไม่มีค่าชดเชย

โรคไข้หวัดนก (AI)

1. การตรวจสอบการเคลื่อนย้ายสัตว์ปีกและซากสัตว์ปีก
 - ตั้งจุดตรวจสอบการเคลื่อนย้ายสัตว์ปีกและซากสัตว์ปีกทั้งภายในจังหวัด ระหว่างจังหวัดและระหว่างโซนตามที่กรมปศุสัตว์กำหนด

- เข้มงวดมิให้มีการลักลอบนำสัตว์ปีกและซากสัตว์ปีกเข้ามาจากประเทศเพื่อนบ้าน และต่างประเทศ โดยเฉพาะพื้นที่ชายแดน สนามบิน ท่าเรือ

- ชุดเฉพาะกิจจากด่านกักกันสัตว์ ปฏิบัติงานทั่วประเทศ ดังนี้

1) ลาดตระเวนตรวจสอบฝูงเป็ดไล่ทุ่งโดยตรวจสอบสมุดประจำฝูงเป็ด หนังสืออนุญาตเคลื่อนย้าย
2) ตรวจสอบหนังสือรับรองสถานที่เลี้ยงสัตว์ปีกพื้นเมืองหรือไก่ชนใบรับรองระบบป้องกันโรค หรือใบอนุญาตเคลื่อนย้าย (ร.4) ขณะเคลื่อนย้าย

3) ปฏิบัติงานร่วมกับสัตวแพทย์ในการควบคุมโรคในกรณีเกิดโรคระบาดในพื้นที่

4) ตรวจสอบสถานที่เล่นพนันชนไก่ เพื่อให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์การควบคุมและป้องกันโรค ใช้หัวदनกในสถานที่เล่นพนันชนไก่ที่กรมปศุสัตว์กำหนด

2. พัฒนาระบบการออกใบอนุญาตการเคลื่อนย้ายทางระบบอิเล็กทรอนิกส์ (E-service) เพื่อความสะดวก และรวดเร็วและตรวจสอบได้

- E-service เป็นการออกใบอนุญาตผ่านระบบอินเทอร์เน็ตโดยให้บริการกับประชาชนในส่วนของ การนำเข้า-ส่งออกสัตว์หรือซากสัตว์ การเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์เข้าสู่เขตปลอดโรคระบาด การเคลื่อนย้ายสัตว์ ปีกจากโรงพัก รวมถึงการออกหนังสือรับรองสุขศาสตร์สัตว์และซากสัตว์

- E-signature เป็นระบบการออกใบอนุญาตเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ผ่านระบบมาตรฐาน ปศุสัตว์ที่มีความพิเศษ คือ เมื่อผู้ประกอบการยื่นขออนุญาตและเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์อำเภอได้อนุมัติใบอนุญาตแล้ว ผู้ประกอบการสามารถพิมพ์ใบอนุญาตเคลื่อนย้ายสัตว์ได้เอง

3. ขั้นตอนการพิจารณาอนุญาตเพิ่มเติม

3.1 การตรวจสอบแหล่งที่มาและพื้นที่ปลายทางของสัตว์ปีกและซากสัตว์ปีกในรัศมี 10 กิโลเมตร ไม่มีสภาวะการระบาดของโรคใช้หัวदनก ตลอดระยะเวลา 30 วัน ที่ผ่านมา ให้ผู้อนุญาตตรวจสอบข้อมูลการระบาดของโรคใช้หัวदनกทางอินเทอร์เน็ต ทางเว็บไซต์กรมปศุสัตว์ www.dld.go.th เรื่องสถานการณ์โรคระบาดสัตว์ หัวข้อ สถานการณ์โรคใช้หัวदनกแทนการสอบถามไปยังจังหวัดปลายทาง และไม่ต้องแนบหลักฐานใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ ตรวจสอบสภาวะโรคดังกล่าวไปกับใบอนุญาต ตลอดจนให้ยกเลิกการประทับตราয়รับรองว่าไม่มีโรคใช้หัวदनกใน รัศมี 10 กิโลเมตร ที่ประทับไว้ในใบอนุญาตเคลื่อนย้ายด้วย

3.2 ให้ผู้อนุญาต ตรวจสอบผลการตรวจโรคใช้หัวदनกทางห้องปฏิบัติการตามแผนการเฝ้าระวังโรค ใช้หัวदनกโดยผลการตรวจ cloacal swab หรือ serum ถ้าสุดจะต้องเป็นลบ การแนบใบตอบผลการตรวจทางห้อง ปฏิบัติการไปกับใบอนุญาตเคลื่อนย้ายให้ดำเนินการดังนี้

3.2.1 กรณีสัตว์ปีกเนื้อในระบบฟาร์มคอมพาร์ทเมนต์และฟาร์มที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน ฟาร์มไม่ต้องเก็บตัวอย่าง cloacal swab ก่อนการเคลื่อนย้าย ให้แนบใบรับรองคอมพาร์ทเมนต์หรือใบรับรอง มาตรฐานฟาร์มเท่านั้น ไม่ต้องแนบใบตอบผลตรวจทางห้องปฏิบัติการแต่อย่างใด

3.2.2 กรณีสัตว์ปีกเนื้อที่ไม่ใช่ฟาร์มมาตรฐาน ต้องเก็บตัวอย่าง cloacal swab ทุกครั้งก่อน การเคลื่อนย้าย ให้แนบใบตอบผลตรวจทางห้องปฏิบัติการไปกับใบอนุญาตเคลื่อนย้าย ซึ่งใบตอบผลมีอายุ 10 วัน นับถัดจากวันที่แจ้งให้เกษตรกรทราบ

3.2.3 กรณีใช้สำหรับใช้ทำพันธุ์หรือลูกสัตว์ปีก ต้องเก็บตัวอย่าง cloacal swab พ่อแม่พันธุ์หรือปู่ย่าพันธุ์ ปีละ 2 ครั้ง ในเดือนมิถุนายน และธันวาคม ให้แนบใบตอบผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการของตัวอย่าง cloacal swab ครั้งล่าสุด ซึ่งใบตอบผลมีอายุ 6 เดือน นับถัดจากวันที่แจ้งให้เกษตรกรทราบ

3.2.4 กรณีสัตว์ปีกพื้นเมือง ไก่ชน หรือสัตว์ปีกสวยงามที่ได้รับการรับรองระบบป้องกันโรค ต้องเก็บตัวอย่าง cloacal swab ในเดือนมิถุนายน และธันวาคม และเก็บตัวอย่าง serum ในเดือนกุมภาพันธ์และสิงหาคม กรณีเคลื่อนย้ายไปต่างจังหวัดให้แนบใบตอบผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการของตัวอย่าง cloacal swab ครั้งล่าสุด ซึ่งใบตอบผลมีอายุ 6 เดือน นับถัดจากวันที่แจ้งให้เกษตรกรทราบ

3.2.5 กรณีสัตว์ปีกที่เลี้ยงปล่อยบริเวณบ้าน รวมถึงสัตว์ปีกที่เลี้ยงไม่เป็นลักษณะฟาร์มต้องเก็บตัวอย่าง cloacal swab ก่อนการเคลื่อนย้ายไปยังที่ต่างจังหวัด ให้แนบใบตอบผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการซึ่งใบตอบผลมีอายุ 10 วัน นับถัดจากวันที่แจ้งให้เกษตรกรทราบ

3.2.6 กรณีเปิดไล่ทุ่ง หากเคลื่อนย้ายไปยังท้องที่ต่างจังหวัด ต้องเก็บตัวอย่าง cloacal swab ก่อนการเคลื่อนย้ายให้แนบใบตอบผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการ ซึ่งใบตอบผลมีอายุ 10 วัน นับถัดจากวันที่แจ้งให้เกษตรกรทราบ ส่วนกรณีเคลื่อนย้ายภายในจังหวัดไม่ต้องเก็บตัวอย่าง cloacal swab ก่อนการเคลื่อนย้าย

3.2.7 กรณีซากสัตว์ปีกที่เคลื่อนย้ายจากโรงฆ่าสัตว์ปีกที่มีสัตวแพทย์ประจำไม่ต้องออกหนังสือรับรองสุขศาสตร์ซากสัตว์ แนบไปกับใบอนุญาตเคลื่อนย้ายส่วนซากสัตว์ปีกที่มาจากโรงฆ่าสัตว์ปีกอื่นๆ ให้สัตวแพทย์สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดหรือสำนักงานปศุสัตว์อำเภอ ออกหนังสือรับรองดังกล่าวแนบไปกับใบอนุญาตเคลื่อนย้ายด้วย

ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน

เพื่อให้สามารถติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติราชการและสามารถนำผลงานมาพัฒนาการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรกำหนดให้มีตัวชี้วัดผลการดำเนินงานในกิจกรรมนี้ ตัวอย่างเช่น

1. จำนวนใบอนุญาตที่ขอเคลื่อนย้าย
2. จำนวนเกษตรกรที่ขออนุญาตเคลื่อนย้าย
3. จำนวนครั้งการจับกุมผู้กระทำความผิด
4. ร้อยละจำนวนรายงานการตอบกลับจากปลายทาง
5. จำนวนครั้งของการเกิดโรคที่มีสาเหตุจากการเคลื่อนย้าย
6. จำนวนครั้งการตรวจสอบพื้นที่กักสัตว์ต้นทางก่อนการเคลื่อนย้าย
7. จำนวนครั้งการตรวจสอบพื้นที่ปลายทาง

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานในกิจกรรมนี้ เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องสามารถนำประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินงานไปใช้พัฒนาต่อยอดได้ ดังนี้

1. สัตว์ที่เกิดโรคจะไม่เคลื่อนย้ายไปพื้นที่อื่น โรคไม่แพร่ระบาด
2. ทุกพื้นที่มีระบบการควบคุม ป้องกันโรคที่มากับการเคลื่อนย้าย
3. สามารถป้องกันโรคไม่ให้ระบาดจากพื้นที่หนึ่งไปยังพื้นที่อื่นข้ามจังหวัดหรือเขตพื้นที่อื่น

4. สามารถรักษาสภาพพื้นที่ปลอดโรคเพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ประเทศคู่ค้า
5. ใช้การป้องกันก่อนการเกิดโรค ลดค่าใช้จ่ายในการควบคุมเมื่อเกิดโรค

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1. พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 และที่แก้ไขเพิ่มเติม
2. กฎกระทรวงว่าด้วยการนำเข้า ส่งออก และนำผ่านราชอาณาจักร ซึ่งสัตว์และซากสัตว์ พ.ศ. 2544
3. ระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการอนุญาต การตรวจโรค และการทำลายเชื้อโรค ในการเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2546

บทที่ 6

การปรับระบบการเลี้ยงสัตว์เพื่อการป้องกันโรค

หลักการและเหตุผล

การเลี้ยงสัตว์ในประเทศไทยได้เข้าสู่ระบบการผลิตเกษตรอุตสาหกรรม มีการพัฒนามาตรฐานการผลิต โดยคำนึงถึงความปลอดภัยด้านอาหาร (Food safety) ใช้มาตรฐานระหว่างประเทศเป็นข้อกำหนด ผลผลิตและผลิตภัณฑ์สัตว์ปีกของประเทศไทยได้รับการยอมรับว่ามีการผลิตที่มีมาตรฐานสามารถส่งขายได้ในหลายประเทศ ทำรายได้ให้กับประเทศจำนวนมาก ส่งผลถึงการขยายตัวและการจ้างงานในห่วงโซ่การผลิตอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การผลิตสัตว์พันธุ์ การเลี้ยงหรือการขุน อาหารสัตว์ วัสดุอุปกรณ์ การจ้างงาน การขนส่ง การแปรรูป การตลาด ฯลฯ นอกจากสัตว์ปีกแล้วการผลิตสุกร โคเนื้อ โคเนื้อ แพะ แกะ เป็นสัตว์อีกหลายชนิดที่กำลังขยายตัว มีโอกาสเจริญเติบโตสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรและผู้เกี่ยวข้องได้ในอนาคตอันใกล้

การผลิตสัตว์ของเกษตรกรรายย่อยและใช้แรงงานในครอบครัว บางรายยังมีพฤติกรรมเลี้ยงแบบปล่อยอิสระ ละเลยระบบการป้องกันโรคซึ่งเปรียบเสมือนกำแพงสำคัญป้องกันสัตว์ก่อนเป็นโรค ก่อให้เกิดความเสียหายแก่เกษตรกรเองทั้งต้นทุนการผลิตที่สูง ความเสียหายต่อตัวสัตว์ระหว่างการผลิตมีมาก ผลผลิตที่ลดลงหรือสูญเสียค่ารักษาพยาบาล ถึงแม้รักษาให้สัตว์หายป่วย แต่อาจไม่สามารถกลับมาให้ผลผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นเดิม และยิ่งกว่านั้นฟาร์มที่เป็นโรคระบาดสามารถแพร่กระจายเชื้อโรคไปยังฟาร์มอื่นๆ ได้อย่างรวดเร็ว ส่งผลถึงระบบการผลิตในพื้นที่และความเชื่อมั่นในระบบควบคุมโรคของประเทศ

มาตรฐานความปลอดภัยด้านอาหาร การแข่งขันในตลาดโลก การจัดทำความร่วมมือทางเศรษฐกิจอาเซียน จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบการผลิต เนื่องจากการเคลื่อนย้ายฐานการผลิต วัตถุดิบ การตลาด ปัจจัยสำคัญในการผลิตปศุสัตว์ต่อไปนี้ทุกประเทศต้องมีมาตรฐานการผลิต สามารถตรวจสอบการผลิตย้อนกลับได้ตั้งแต่ฟาร์มถึงผู้บริโภค ในทางการค้าประเทศคู่ค้าจะต้องทำการตรวจสอบรับรองระบบการผลิตของประเทศผู้ขาย โดยทำการตรวจสอบระบบการควบคุมการผลิตของหน่วยงานสัตวแพทย์รัฐบาล ถึงความน่าเชื่อถือในระบบการควบคุมป้องกันโรคในระดับฟาร์มและระดับประเทศ การขนส่ง มาตรการและระบบควบคุมคุณภาพการผลิตสินค้าปศุสัตว์ ซึ่งมาตรการต่างๆ จะต้องแสดงให้เห็นความรับผิดชอบของรัฐบาลต่อความปลอดภัยทางอาหาร (Food safety) ของประชาชน ทั้งนี้มาตรฐานอาหารในประเทศต้องเท่าเทียมกับมาตรฐานการส่งออก โดยเฉพาะด้านสุขอนามัยตลอดห่วงโซ่การผลิตอาหาร

เพื่อพัฒนาระบบการผลิตในระดับฟาร์ม ทั้งฟาร์มมาตรฐานและฟาร์มของเกษตรกรรายย่อยให้มีมาตรฐานระบบความปลอดภัยทางชีวภาพและการป้องกันโรคในระดับที่ยอมรับได้ กรมปศุสัตว์จึงได้จัดทำโครงการปรับระบบการเลี้ยงเพื่อการป้องกันโรคในสัตว์ โดยเริ่มดำเนินการในสัตว์ 3 ชนิด คือ สัตว์ปีก สุกรและโคเนื้อ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยี องค์ความรู้ให้แก่เกษตรกรด้านการเลี้ยง การจัดการฟาร์ม การจัดการด้านสุขาภิบาลให้มีความปลอดภัยทางชีวภาพ เกษตรกรได้ผลตอบแทนจากประสิทธิภาพการผลิตสูงสุด สัตว์และผู้เลี้ยงมีสุขภาพสมบูรณ์ ปลอดภัยจากโรค

2. เพื่อสร้างฟาร์มตัวอย่างที่มีการพัฒนาระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิกหรือเกษตรกรรายอื่น ให้สามารถนำไปพัฒนาการจัดการในฟาร์มของตนเองได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ทั้งรายใหญ่และรายย่อยให้ฟาร์มมีระบบความปลอดภัยทางชีวภาพ สามารถเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพได้อย่างยั่งยืน ลดต้นทุนการดูแลสุขภาพสัตว์ เพื่อสนับสนุนการส่งออกสินค้าปศุสัตว์ และการค้าขายระหว่างประเทศ จากการเปิดเสรีทางการค้า
4. สำหรับฟาร์มที่ไม่ได้มาตรฐานหรือเข้าร่วมดำเนินการปรับระบบการเลี้ยงเพื่อการป้องกันโรคในระยะต่อไปอาจไม่สามารถนำสัตว์หรือผลผลิตส่งขายให้ประชาชนบริโภคได้ เนื่องจากหน่วยงานราชการไม่สามารถรับรองผลิตภัณฑ์ด้านความปลอดภัยทางอาหารให้แก่ผู้ผลิตได้

วิธีดำเนินการ

หลักเกณฑ์ฟาร์มปรับระบบการเลี้ยงเพื่อการป้องกันโรค สำหรับฟาร์มเลี้ยงเพื่อการค้า

1. ขอบเขตที่ตั้งและโครงสร้างของสถานที่เลี้ยง
 - สถานที่เลี้ยงต้องตั้งอยู่ห่างจากโรงฆ่าสัตว์ ตลาดค้าสัตว์ จุดพักสัตว์ แหล่งน้ำสาธารณะ ชุมชนและถนนที่เป็นเส้นทางของการขนย้ายสัตว์
 - อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เสี่ยงกับการปนเปื้อนจากอันตรายทางกายภาพ เคมี และชีวภาพ
 - สถานที่เลี้ยงต้องแยกออกจากส่วนอื่นๆ ของบ้านอย่างชัดเจน
 - มีการวางแผนจัดแบ่งสถานที่เลี้ยง และแยกพื้นที่ปฏิบัติงานเป็นส่วนๆ ได้แก่ พื้นที่เลี้ยงสัตว์ที่กักสัตว์ ที่เก็บอาหารสัตว์ พื้นที่สำหรับสัตว์ป่วย พื้นที่ทำลายซาก และพื้นที่จำหน่ายสัตว์
 - โรงเรือนต้องมีโครงสร้างแข็งแรง ง่ายต่อการบำรุงรักษาและทำความสะอาด อยู่ในสภาพที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสัตว์ และผู้ปฏิบัติงาน เช่น พื้นโรงเรือนหรือคอกไม่หยابหรือลื่น
 - มีรั้วหรือแนวเขตโดยรอบสถานที่เลี้ยงที่ชัดเจน ป้องกันคนสัตว์นำโรคหรือพาหนะปนเปื้อนเข้าออก
 - มีทางเข้าและทางออกทางเดียว มีประตูที่แน่นหนา ปิดล็อกได้เพื่อป้องกันคนและสัตว์เข้า-ออก
 - ประตูทางเข้าออกสถานที่เลี้ยงและโรงเรือนอย่าง ต้องมีป้ายเตือนห้ามเข้า บ่อจุ่มน้ำยาฆ่าเชื้อหรืออุปกรณ์พ่นน้ำยาฆ่าเชื้อ เพื่อกำจัดเชื้อโรคก่อนเข้าสถานที่เลี้ยงและโรงเรือน
 - มีการทำความสะอาด บำรุงรักษาโรงเรือนสม่ำเสมอ อุปกรณ์ต้องอยู่ในสภาพดีและสะอาด ถูกสุขลักษณะ
2. อาหารสำหรับใช้เลี้ยงสัตว์
 - เก็บรักษาอาหารสัตว์ ในสภาพที่สามารถป้องกันการปนเปื้อนและการเสื่อมสภาพ
 - ทำความสะอาดอุปกรณ์การให้อาหารอย่างสม่ำเสมอ
3. น้ำสำหรับใช้เลี้ยงสัตว์
 - น้ำที่ใช้ต้องสะอาด ปลอดภัย และมีปริมาณเพียงพอนำมาใช้ในฟาร์มได้ตลอดเวลา
 - ทำความสะอาดอุปกรณ์การให้น้ำอย่างสม่ำเสมอ
4. บันทึกการจัดการฟาร์ม
 - มีการบันทึกข้อมูลในการดำเนินกิจการที่แสดงรายละเอียดวิธีการปฏิบัติงาน เช่น วันที่เริ่มต้นเลี้ยง

จำนวนและน้ำหนักสัตว์ ปริมาณการใช้อาหาร บันทึกการเข้าออกในสถานที่เลี้ยง ฯลฯ

5. การป้องกันและควบคุมโรค

- ให้มีระยะเวลาพักคอก ภายหลังจากการล้างทำความสะอาดด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อ ก่อนนำสัตว์เข้าเลี้ยงใหม่
- ห้ามบุคคลภายนอกโดยเฉพาะบุคคลที่มีความเสี่ยง เช่น พ่อค้าหรือผู้ที่มาจากฟาร์มที่เป็นโรค เข้าไป

ยังสถานที่เลี้ยงก่อนที่จะได้รับอนุญาต อย่างเด็ดขาด

- รถขนส่งสัตว์ ซาก อุปกรณ์จากภายนอก ห้ามเข้าไปยังสถานที่เลี้ยงอย่างเด็ดขาด จุดขึ้น-ลงสัตว์ ต้องอยู่ห่างจากสถานที่เลี้ยง และมีการทำลายเชื้อโรคก่อนเข้ามารับ-ส่งทุกครั้ง

- เปลี่ยนรองเท้าก่อนเข้าสถานที่เลี้ยง ห้ามนำรองเท้าหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในสถานที่เลี้ยงออกไปใช้

ภายนอก

- สัตว์ที่นำเข้าเลี้ยงใหม่ต้องปลอดโรคหรือมาจากแหล่งที่ปลอดโรค และทำการกักดูอาการโรคก่อน

เข้าเลี้ยงในฟาร์ม

- ไม่ใช้น้ำเชื้อพ่อพันธุ์หรือแม่พันธุ์ที่ไม่ได้รับการรับรองการปลอดโรค
- สัตว์ป่วยต้องแยกออกจากฝูงทำการรักษาจนกว่าจะหาย
- มีการเฝ้าระวังทางอาการอย่างสม่ำเสมอ

6. สิ่งแวดล้อม

- กำจัดขยะ มูล เศษอาหารและซากอย่างถูกวิธี และมีการบำบัดน้ำเสีย ไม่ส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม

ขั้นตอนและแนวทางการปฏิบัติงาน โครงการปรับระบบการเลี้ยงสุกรเพื่อป้องกันโรค

1. ประชาสัมพันธ์และส่งเสริมให้เกษตรกรปรับระบบการเลี้ยงสุกรให้ดีขึ้น โดยมีระบบสุขภาพและระบบความปลอดภัยทางชีวภาพพื้นฐานเพื่อให้สามารถป้องกันการเกิดโรคระบาดในสุกร

2. คัดเลือกฟาร์มที่จะสาธิตปรับระบบการเลี้ยงในแต่ละจังหวัด โดยคัดเลือกจาก

- 2.1 ฟาร์มเครือข่ายการผลิตสัตว์พันธุ์ของกรมปศุสัตว์หรือกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรภายในพื้นที่
- 2.2 ฟาร์มเกษตรกรที่มีความเสี่ยงได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรค เช่น PRRS FMD ฯลฯ
- 2.3 ฟาร์มที่ประสงค์เข้าร่วมโครงการเพื่อการปรับระบบการเลี้ยง

3. จัดประชุมและฝึกอบรมเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

4. ตรวจสอบความพร้อมและให้คำแนะนำกับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปรับระบบการเลี้ยงทุกราย

5. เกษตรกรปรับปรุงสถานที่เลี้ยงสุกรของตนเองให้มีระบบความปลอดภัยทางชีวภาพตามรูปแบบที่กำหนด โดยมีเจ้าหน้าที่ของกรมปศุสัตว์คอยให้คำปรึกษา

6. ตรวจเยี่ยมให้คำแนะนำการเลี้ยงสุกรภายใต้ระบบความปลอดภัยทางชีวภาพแก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการโดยเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์

7. กรณีที่มีการรวมกลุ่มของเกษตรกรให้มีการกำหนดเงื่อนไขการเป็นสมาชิกของกลุ่ม เช่น

7.1 สมาชิกต้องมีสถานที่เลี้ยงสุกรที่ผ่านการตรวจรับรองจากคณะกรรมการกลุ่ม เจ้าหน้าที่ของกรมปศุสัตว์

7.2 สมาชิกต้องซื้อลูกสุกรที่จะนำมาเลี้ยงเป็นพ่อ แม่พันธุ์ และลูกสุกรขุนจากศูนย์และสถานีบำรุง

พันธุ์สัตว์ของกรมปศุสัตว์หรือผู้ส่งออกปลอดโรคที่ได้รับการรับรองจากกรมปศุสัตว์

7.3 สมาชิกต้องซื้ออาหารที่นำมาใช้เลี้ยงสุกรจากแหล่งนำเข้าเชื้อที่กรมปศุสัตว์รับรอง

7.4 สมาชิกต้องแจ้งยอดสุกรทุกชนิดของตนเองให้กับกลุ่มทุกสิ้นเดือน

7.5 สมาชิกต้องปฏิบัติตามคำแนะนำของคณะกรรมการกลุ่ม

7.6 สมาชิกต้องควบคุมดำเนินกิจการเลี้ยงสุกรภายใต้ระบบความปลอดภัยทางชีวภาพขั้นต้น

ในสถานที่เลี้ยงสุกรของตนเอง

การปรับระบบการเลี้ยงไก่พื้นเมือง (เลี้ยงปล่อย)

1) เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่พื้นเมืองต้องพัฒนาปรับปรุงเล้าหรือโรงเรือน สำหรับให้ไก่อนตอนกลางคืนเพื่อ
ง่ายต่อการทำวัคซีน และการป้องกันโรค

2) ไก่พื้นเมืองต้องได้รับการทำวัคซีนป้องกันโรคตามโปรแกรมที่กำหนด ตามรอบการรณรงค์ ในเดือน
ธันวาคม มีนาคม มิถุนายนและกันยายน ของทุกปี เช่น วัคซีนป้องกันโรคนิวคาสเซิลและหลอดลมอักเสบติดต่อ
อหิวาต์สัตว์ปีก วัคซีนฝีดาษ (ตามข้อมูลระบาดวิทยาทางสัตวแพทย์ในแต่ละพื้นที่)

การปรับระบบการเลี้ยงไก่พื้นเมือง (ไก่ชน)

1. การรับรองสถานที่เลี้ยงสัตว์ปีกพื้นเมืองหรือไก่ชนเพื่อการป้องกันโรค

1.1 ประชาสัมพันธ์แนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการขอรับรองแก่เกษตรกร

1.2 เจ้าของสัตว์ปีกพื้นเมืองหรือไก่ชนแจ้งความประสงค์ขอตรวจประเมินสถานที่เลี้ยงตามแบบที่
กรมปศุสัตว์กำหนด

1.3 ปศุสัตว์อำเภอเป็นผู้ตรวจสอบสถานที่เลี้ยงให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ดังนี้

1) มีเนื้อที่กว้างขวางเพียงพอต่อจำนวนสัตว์ปีกพื้นเมืองหรือไก่ชนที่เลี้ยง ไม่แออัด มีรั้วล้อม
รอบพื้นที่ที่ใช้เลี้ยงไม่ให้ไก่ชนออกมาได้ มีประตูเข้า-ออกทางเดียว

2) มีโรงเรือนหรือเล้าที่ใช้งานอย่างไม่แออัด สามารถป้องกันนกได้

3) จัดให้มีอ่างใส่น้ำยาฆ่าเชื้อโรคสำหรับจุ่มเท้าบริเวณหน้าประตูรั้ว และอยู่ในร่ม ป้องกันแดดฝนได้

4) บริเวณที่เลี้ยง ที่นอนของสัตว์ปีกพื้นเมืองหรือไก่ชน ต้องแยกจากบ้านหรือที่พักอาศัยของคน
กรณีไก่ชนต้องแยกจากสถานที่ขอมไก่หรือชนไก่ด้วย โดยห่างกันอย่างชัดเจนที่ป้องกันการติดเชื้อโรคได้

5) มีเล้าหรือสุม่เพื่อแยกเลี้ยงสัตว์ปีกพื้นเมืองหรือไก่ชนที่จะนำเข้ามาเลี้ยงใหม่ หรือกลับจาก
การซ่อม การชนอย่างน้อย 7 วัน ก่อนรวมเข้าฝูง

6) มีการเก็บอาหารที่ใช้เลี้ยงมิดชิด สามารถป้องกันพาหะนำโรคได้

7) มีสถานที่เหมาะสมกับการฝังหรือเผาทำลายซากสัตว์

8) มีการบันทึกประวัติการเลี้ยงสัตว์ทั้งจำนวน เพศ อายุ การนำไก่เข้ามาเลี้ยงใหม่ทุกครั้ง และ
ประวัติการตรวจโรค

1.4 เมื่อผ่านการประเมินตาม ข้อ 1.3 แล้วให้ปศุสัตว์อำเภอสุ่มเก็บตัวอย่าง cloacal swab และ
serum จำนวน 10 ตัว (ถ้าเลี้ยงไม่ถึง 10 ตัวให้เก็บทุกตัว) ส่งตรวจโรคใช้หัตถ์นกทางห้องปฏิบัติการ

1.5 เมื่อผลตรวจโรคใช้หัวदनกตามข้อ 1.4 เป็นลบ ให้สำนักงานปศุสัตว์อำเภอขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ปีกพื้นเมืองหรือไก่ชนที่ผ่านการรับรองสถานที่เลี้ยงสัตว์ปีกพื้นเมืองหรือไก่ชนตามแบบพร้อมพิกัด GPS และให้ปศุสัตว์จังหวัดออกหนังสือรับรองสถานที่เลี้ยงสัตว์ปีกพื้นเมืองหรือไก่ชน เพื่อการป้องกันโรคตามแบบที่กรมปศุสัตว์กำหนด หนังสือรับรองดังกล่าวมีอายุ 1 ปี เมื่อครบกำหนดจะต้องต่ออายุโดยการตรวจประเมินและพิจารณาประวัติการเก็บตัวอย่างตรวจโรคตามรอบการเฝ้าระวังทางห้องปฏิบัติการและให้ผลกลับมาโดยตลอด

2. การเฝ้าระวังโรค

2.1 เฝ้าระวังโรคทางอาการ โดยให้ผู้เลี้ยงสัตว์ปีกพื้นเมืองหรือไก่ชนสังเกตอาการ หากพบสัตว์ปีกพื้นเมืองหรือไก่ชนป่วยตายผิดปกติให้แจ้งเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ทันที นอกจากนี้ให้เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ อาสาปศุสัตว์ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เข้าตรวจสอบสัตว์ปีกพื้นเมืองหรือไก่ชนเป็นประจำ หากพบสัตว์ปีกป่วยตายผิดปกติให้เก็บตัวอย่างซาก 2-5 ตัว ส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ และควบคุมโรคทันที

2.2 เฝ้าระวังทางห้องปฏิบัติการ ให้สุ่มเก็บตัวอย่าง Cloacal swab และ Serum 10 ตัว (หากไม่ถึง 10 ตัวให้เก็บทุกตัว) โดย Cloacal swab เก็บเดือนมิถุนายน และ ธันวาคม ส่วน Serum เก็บเดือนกุมภาพันธ์และสิงหาคม ของทุกปี

3. การเคลื่อนย้ายสัตว์ปีกพื้นเมืองหรือไก่ชนที่ผ่านการรับรอง

3.1 หนังสือรับรองสถานที่เลี้ยงสัตว์ปีกพื้นเมืองหรือไก่ชนเพื่อการป้องกันโรคให้ใช้เป็นหลักฐานการเคลื่อนย้ายภายในจังหวัดแทนหนังสืออนุญาตฯ (ร.3) ได้โดยอนุโลม กรณีเคลื่อนย้ายไปยังท้องที่ต่างจังหวัดจะต้องนำหนังสือรับรองสถานที่เลี้ยงสัตว์ปีกพื้นเมืองหรือไก่ชนไปแสดงต่อสัตวแพทย์ที่สำนักงานปศุสัตว์อำเภอเพื่อขอใบอนุญาต (ร.4) เคลื่อนย้ายต่อไป ทั้งนี้ไม่ต้องเก็บตัวอย่างตรวจโรคใช้หัวदनกหากมีประวัติการเก็บตัวอย่างตามที่กำหนดอย่างต่อเนื่อง

3.2 การปฏิบัติเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายนอกเหนือจากที่กำหนดนี้ให้ปฏิบัติตามระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการอนุญาต การตรวจโรคและการทำลายเชื้อโรคในการเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2546

4. การตรวจสอบการเคลื่อนย้าย เจ้าหน้าที่ด่านกักกันสัตว์หรือชุดเฉพาะกิจจะตั้งจุดตรวจหรือเรียกตรวจสอบหนังสือรับรองสถานที่เลี้ยงสัตว์ปีกพื้นเมืองหรือไก่ชนเพื่อการป้องกันโรคหรือใบอนุญาตเคลื่อนย้าย (ร.4) ขณะที่เคลื่อนย้าย หากพบว่ามีการกระทำผิดกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์ จะจับกุมดำเนินคดี

5. สนามไก่ชนต้องมีระบบความปลอดภัยทางชีวภาพและได้รับการรับรองจากปศุสัตว์จังหวัด โดยมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

- 1) ให้มีการจัดทำสมุดบันทึกบุคคลเข้า-ออกสถานที่
- 2) ให้มีการจัดทำบันทึกข้อมูลของไก่ที่นำเข้ามาชนในสถานที่
- 3) ให้มีอ่างน้ำยาฆ่าเชื้อโรคสำหรับจุ่มเท้าบริเวณทางเข้า-ออกสถานที่
- 4) ให้มีการพ่นยาฆ่าเชื้อโรคยานพาหนะทุกชนิดที่เข้า-ออกสถานที่
- 5) ให้ทำความสะอาดและทำลายเชื้อโรคสถานที่ทุกครั้งภายหลังเสร็จสิ้นการชน

การปรับระบบการเลี้ยงสัตว์ปีกแบบคอมพาร์ตเมนต์ (Compartment) ฟาร์มที่อยู่ระหว่างการรับรองสถานภาพปลอดโรค

1. การเฝ้าระวังทางอาการ

- บุคลากรในฟาร์มสังเกตอาการสัตว์ปีกเป็นประจำทุกวัน พร้อมบันทึกอัตราป่วยตายไว้ที่หน้าโรงเรือน เพื่อเตรียมให้เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ตรวจสอบได้ตลอดเวลา หากพบสัตว์ปีกป่วยตายผิดปกติคล้ายโรคไข้หวัดนก ให้แจ้งเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ทันที

- เมื่อเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ตรวจพบหรือได้รับแจ้งว่ามีสัตว์ปีกป่วยตายผิดปกติให้เข้าดำเนินการสอบสวนโรคเบื้องต้นทันที พร้อมเก็บตัวอย่างซาก 2-5 ตัว ส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการและดำเนินการควบคุมโรคตามมาตรการที่กำหนด พร้อมทั้งรายงานไปยังสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเป็นลำดับต่อไป

2. การเฝ้าระวังทางห้องปฏิบัติการ

- สำนักงานปศุสัตว์เขตสุ่มโรงเรือนที่จะเก็บตัวอย่างทุกครั้งและแจ้งไปยังสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดที่รับผิดชอบ

- เก็บตัวอย่าง Cloacal swab ทุกฟาร์ม โดยสุ่ม 5 โรงเรือน/ ฟาร์ม จำนวน 20 ตัว/ โรงเรือน (หากไม่ถึง 5 โรงเรือน ให้เก็บทุกโรงเรือน) ทุก 6 เดือน โดยฟาร์มสัตว์ปีกเฝ้าระวังกำหนดช่วงเดือนที่เก็บตัวอย่างเอง ในกรณีสัตว์ปีกพันธุ์กำหนดให้เก็บเดือน มิถุนายนและธันวาคม ของทุกปี

- เก็บตัวอย่าง Serum ทุกฟาร์ม โดยสุ่ม 5 โรงเรือน/ฟาร์ม จำนวน 20 ตัว/ โรงเรือน (หากไม่ถึง 5 โรงเรือน ให้เก็บทุกโรงเรือน) ทุก 6 เดือน โดยสัตว์ปีกเนื้อให้เก็บในรุ่นการผลิตถัดไปจากรุ่นที่เก็บ Cloacal swab ในกรณีสัตว์ปีกพันธุ์เก็บเดือน กุมภาพันธ์และสิงหาคม ของทุกปี

ฟาร์มปลอดโรค

1. การเฝ้าระวังทางอาการ

- บุคลากรในฟาร์มสังเกตอาการสัตว์ปีกเป็นประจำทุกวัน พร้อมบันทึกอัตราป่วยตายไว้ที่หน้าโรงเรือน เพื่อเตรียมให้เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ตรวจสอบได้ตลอดเวลา หากพบสัตว์ปีกป่วยตายผิดปกติคล้ายโรคไข้หวัดนก ให้แจ้งเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ทันที

- เมื่อเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ตรวจพบหรือได้รับแจ้งว่ามีสัตว์ปีกป่วยตายผิดปกติให้เข้าดำเนินการสอบสวนโรคเบื้องต้นทันที พร้อมเก็บตัวอย่างซาก 2 - 5 ตัว ส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการและดำเนินการควบคุมตามมาตรการที่กำหนด พร้อมทั้งรายงานไปยังสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเป็นลำดับต่อไป

2. การเฝ้าระวังทางห้องปฏิบัติการ

- สำนักงานปศุสัตว์เขตสุ่มโรงเรือนที่จะเก็บตัวอย่างและแจ้งไปยังสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดที่รับผิดชอบ

- เก็บตัวอย่าง Serum ทุกฟาร์ม โดยสุ่ม 5 โรงเรือน/ฟาร์ม จำนวน 20 ตัว/ โรงเรือน (หากไม่ถึง 5 โรงเรือน ให้เก็บทุกโรงเรือน) ทุก 6 เดือน โดยสัตว์ปีกเนื้อให้เกษตรกรกำหนดช่วงเดือนที่เก็บตัวอย่างเอง ในกรณีสัตว์ปีกพันธุ์เก็บเดือนกุมภาพันธ์และสิงหาคม ของทุกปี

ฟาร์มในพื้นที่กั้นเขต (Buffer zone) รวมถึงพื้นที่โรงพักไข่

1. การเฝ้าระวังทางอาการ

- เกษตรกรสังเกตอาการสัตว์ปีก หากป่วยตายผิดปกติแจ้งเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ทันที
- เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ อาสาปศุสัตว์ อาสาสมัครเครือข่ายเฝ้าระวังโรคอื่นๆ เข้าตรวจสอบเป็นประจำ

หากพบสัตว์ปีกป่วยตายเข้านิยามโรคไข้หวัดนก เก็บตัวอย่างซาก 2-5 ตัว ส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการและควบคุมโรคทันที

2. การเฝ้าระวังทางห้องปฏิบัติการ

- สำนักงานปศุสัตว์เขตสุ่มครีวเรือนเลี้ยงสัตว์ปีกหรือฟาร์มที่จะเก็บตัวอย่างทุกครั้ง และแจ้งไปยังสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดที่รับผิดชอบ

- เก็บตัวอย่าง Cloacal swab พื้นที่กั้นชนละ 20 ตัว โดยสุ่ม 4 ครีวเรือนหรือฟาร์ม/พื้นที่กั้นชนจำนวน 5 ตัว/ครีวเรือนหรือฟาร์ม (หากมีไม่ถึง 4 ครีวเรือนหรือฟาร์มให้เก็บทุกครีวเรือนหรือฟาร์ม) ปีละ 2 ครั้ง เดือนมิถุนายนและธันวาคม ของทุกปี

- เก็บตัวอย่าง Serum พื้นที่กั้นชนละ 20 ตัว โดยสุ่ม 4 ครีวเรือนหรือฟาร์ม/พื้นที่กั้นชนจำนวน 5 ตัว/ครีวเรือนหรือฟาร์ม (หากมีไม่ถึง 4 ครีวเรือนหรือฟาร์มให้เก็บทุกครีวเรือนหรือฟาร์ม) ปีละ 2 ครั้ง เดือนกุมภาพันธ์และสิงหาคม ของทุกปี

ฟาร์มสัตว์ปีกที่ได้รับรองมาตรฐานฟาร์ม

ฟาร์มสัตว์ปีกเนื้อ

1. การเฝ้าระวังทางอาการ

- บุคลากรในฟาร์มสังเกตอาการสัตว์ปีกเป็นประจำทุกวัน พร้อมบันทึกอัตราป่วยตายไว้ที่หน้าโรงเรือน เพื่อเตรียมให้เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ตรวจสอบได้ตลอดเวลา หากพบสัตว์ปีกป่วยตายผิดปกติคล้ายโรคไข้หวัดนก ให้แจ้งเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ทันที

- เมื่อเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ตรวจพบหรือได้รับแจ้งว่ามีสัตว์ปีกป่วยตายผิดปกติให้เข้าดำเนินการสอบสวนโรคเบื้องต้นทันที พร้อมเก็บตัวอย่างซาก 2 - 5 ตัว ส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการและดำเนินการควบคุมตามมาตรการที่กำหนด พร้อมทั้งรายงานไปยังสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเป็นลำดับต่อไป

2. การเฝ้าระวังทางห้องปฏิบัติการ

- เก็บตัวอย่าง Cloacal swab ทุกฟาร์ม โดยสุ่ม 20 ตัว/ฟาร์ม ให้กระจายทั่วฟาร์ม ทุก 6 เดือน โดยฟาร์มเป็นผู้กำหนดช่วงเดือนที่จะเก็บตัวอย่างเอง

ฟาร์มสัตว์ปีกพันธุ์และสัตว์ปีกไข่

1. การเฝ้าระวังทางอาการ

- บุคลากรในฟาร์มสังเกตอาการสัตว์ปีกเป็นประจำทุกวัน พร้อมบันทึกอัตราป่วยตายไว้ที่หน้าโรงเรือน เพื่อเตรียมให้เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ตรวจสอบได้ตลอดเวลา หากพบสัตว์ปีกป่วยตายผิดปกติคล้ายโรคไข้หวัดนก ให้แจ้งเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ทันที

- เมื่อเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ตรวจพบหรือได้รับแจ้งว่ามีสัตว์ปีกป่วยตายผิดปกติให้เข้าดำเนินการสอบสวนโรคเบื้องต้นทันที พร้อมเก็บตัวอย่างซาก 2 - 5 ตัว ส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการและดำเนินการควบคุมตามมาตรการที่กำหนด พร้อมทั้งรายงานไปยังสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเป็นลำดับต่อไป

2. การเฝ้าระวังทางห้องปฏิบัติการ

- เก็บตัวอย่าง Cloacal swab ทุกฟาร์ม โดยสุ่ม 20 ตัว/ฟาร์ม ให้กระจายทั่วฟาร์มทุก 6 เดือน ในเดือนมิถุนายนและธันวาคม ของทุกปี

ฟาร์มสัตว์ปีกที่ไม่ได้รับรองเป็นฟาร์มมาตรฐาน

ฟาร์มสัตว์ปีกเนื้อ

1. การเฝ้าระวังทางอาการ

- บุคลากรในฟาร์มสังเกตอาการสัตว์ปีกเป็นประจำทุกวัน พร้อมบันทึกอัตราป่วยตายไว้ที่หน้าโรงเรือน เพื่อเตรียมให้เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ตรวจสอบได้ตลอดเวลา หากพบสัตว์ปีกป่วยตายผิดปกติให้แจ้งเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ทันที

- เมื่อเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ตรวจพบหรือได้รับแจ้งว่ามีสัตว์ปีกป่วยตายผิดปกติให้เข้าดำเนินการสอบสวนโรคเบื้องต้นทันที พร้อมเก็บตัวอย่างซาก 2-5 ตัว ส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการและดำเนินการควบคุมตามมาตรการที่กำหนด และรายงานไปยังสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดทันที

2. การเฝ้าระวังทางห้องปฏิบัติการ

- เก็บตัวอย่าง Cloacal swab ทุกฟาร์ม โดยสุ่ม 20 ตัว/ฟาร์ม ให้กระจายทั่วฟาร์ม โดยเก็บก่อนการเคลื่อนย้าย 8-10 วัน ทุกครั้ง

ฟาร์มสัตว์ปีกพันธุ์และสัตว์ปีกไข่

1. การเฝ้าระวังทางอาการ

- บุคลากรในฟาร์มสังเกตอาการสัตว์ปีกเป็นประจำทุกวัน พร้อมบันทึกอัตราป่วยตายไว้ที่หน้าโรงเรือน เพื่อเตรียมให้เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ตรวจสอบได้ตลอดเวลา หากพบสัตว์ปีกป่วยตายผิดปกติคล้ายโรคไขหวัดนก ให้แจ้งเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ทันที

- เมื่อเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ตรวจพบหรือได้รับแจ้งว่ามีสัตว์ปีกป่วยตายผิดปกติให้เข้าดำเนินการสอบสวนโรคเบื้องต้นทันที พร้อมเก็บตัวอย่างซาก 2 - 5 ตัว ส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการและดำเนินการควบคุมตามมาตรการที่กำหนดทันที พร้อมทั้งรายงานไปยังสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเป็นลำดับต่อไป

2. การเฝ้าระวังทางห้องปฏิบัติการ

- เก็บตัวอย่าง Cloacal swab ทุกฟาร์ม โดยสุ่ม 20 ตัว/ฟาร์ม ให้กระจายทั่วฟาร์ม ทุก 6 เดือน ในเดือนมิถุนายนและธันวาคม ของทุกปี และทุกครั้งก่อนการเคลื่อนย้าย 8-10 วัน

ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน

เพื่อให้สามารถติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติราชการและสามารถนำผลงานมาพัฒนาการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรกำหนดให้มีตัวชี้วัดผลการดำเนินงานในกิจกรรมนี้ ตัวอย่างเช่น

1. จำนวนฟาร์มสัตว์พันธุ์ที่มีการปรับระบบความปลอดภัยทางชีวภาพ
2. ร้อยละของจำนวนฟาร์มสัตว์พันธุ์ที่มีการปรับระบบเปรียบเทียบกับฟาร์มสัตว์พันธุ์ทั้งหมด
3. จำนวนฟาร์มที่ไม่มาตรฐานและรายย่อยมีการปรับระบบ
4. ร้อยละของฟาร์มที่ไม่มาตรฐานและรายย่อยมีการปรับระบบการเลี้ยงเปรียบเทียบกับฟาร์มทั้งหมด
5. จำนวนหมู่บ้านที่มีการปรับระบบการเลี้ยงสัตว์แบบปล่อย
6. ร้อยละของหมู่บ้านที่มีการปรับระบบการเลี้ยงสัตว์แบบปล่อย เปรียบเทียบกับจำนวนหมู่บ้านที่มีการเลี้ยงแบบปล่อยทั้งหมด
7. จำนวนสถานที่เลี้ยงไก่ชนที่มีการปรับระบบการเลี้ยง
8. ร้อยละของจำนวนสถานที่เลี้ยงไก่ชนที่มีการปรับระบบการเลี้ยงเปรียบเทียบกับจำนวนสถานที่เลี้ยงไก่ชนทั้งหมด

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานในกิจกรรมนี้ เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องสามารถนำประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินงานไปใช้พัฒนา ต่อยอดได้ ดังนี้

1. ฟาร์มเลี้ยงสัตว์แต่ละชนิดมีระบบความปลอดภัยทางชีวภาพ ป้องกันการติดโรคจากภายนอก ลดความเสี่ยงจากการเกิดโรค
2. หากดำเนินการได้ครอบคลุมทุกพื้นที่ จะเพิ่มความมั่นใจในระบบควบคุม ป้องกันโรคในระหว่างพื้นที่
3. เมื่อมีการปรับระบบการเลี้ยงแล้ว ความจำเป็นในการใช้วัคซีนและยาในการป้องกันโรคจะลดลง เป็นการลดต้นทุนดำเนินการ
4. เป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกค้าทั้งในและต่างประเทศว่าได้สัตว์จากพื้นที่ที่มีมาตรฐานการควบคุมโรค
5. สามารถพัฒนายกระดับให้เป็นพื้นที่ปลอดโรคได้ง่าย
6. สามารถรู้โรคได้เร็ว ควบคุมได้เร็ว ป้องกันการแพร่กระจายเชื้อได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 7

การควบคุมโรค

หลักการและเหตุผล

การควบคุมโรค มีวัตถุประสงค์เพื่อกำจัดสาเหตุ ลดการแพร่ระบาดของโรคสัตว์ จำกัดพื้นที่ ลดระยะเวลาการระบาดของโรคให้สั้นที่สุด ซึ่งจะส่งผลให้อัตราการสูญเสียจากการป่วยและตายของสัตว์น้อยที่สุด

การระบาดของโรค (Epidemics) โดยทั่วไปหมายถึง การเกิดโรคจำนวนมากผิดปกติในระยะเวลาอันสั้น เกิดขึ้นอย่างเฉียบพลันและมักหมายถึงโรคที่เกิดจากการติดเชื้อ (Infectious disease) ไม่ว่าจะเป็นโรคที่เกิดจากเชื้อไวรัส แบคทีเรีย โปรโตซัว หรือพยาธิทั้งภายนอกและภายใน เช่น โรคปากและเท้าเปื่อย โรคแอนแทรกซ์ โรคแบล็กเลก โรคหริปาโนโซม โรคพยาธิทริคิโนซิส โรคไข้เห็บ เป็นต้น แต่ในปัจจุบันความหมายของการระบาดของโรคครอบคลุมไปถึงโรคไม่ติดเชื้อ (Non-infectious disease) หรือปัญหาต่างๆ ทางสุขภาพสัตว์ (Animal health-related problem) และระยะเวลาของการระบาดของโรคไม่ได้หมายถึงเพียงแค่ 2-3 สัปดาห์หรือเดือนเท่านั้น แต่อาจจะเป็นเวลานานหลายปีหรือสิบปีก็ได้ เช่น โรคมะเร็งชนิดต่างๆ โรคที่เกิดจากการทำงานที่ผิดปกติของระบบต่างๆ ในร่างกาย (Metabolic disease) โรคที่เกิดจากสารพิษ โรคสมองฝ่อ (Bovine Spongiform Encephalopathy, BSE) ปัญหาผสมไม่ติด ปัญหาผลผลิตต่ำ ซึ่งรวมทั้งแควะแกร็นโตซ่า ให้ลูกต่อครอกจำนวนน้อย

อีกความหมายของคำว่า “Epidemic” คือการเกิดของโรคที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันในกลุ่มประชากรสัตว์ โดยมีจำนวนความถี่ของโรคมามากกว่าจำนวนความถี่ของโรคตามปกติที่คาดหวังไว้ จากนิยามดังกล่าวสรุปได้ว่า

1. การระบาดของโรคอาจเนื่องมาจากโรคใดโรคหนึ่งก็ได้ ทั้งโรคติดเชื้อและโรคไม่ติดเชื้อ (Infectious and non-infectious disease)

2. จำนวนสัตว์ป่วยที่จะบอกได้ว่าการระบาดของโรคนั้นไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับสถานที่และเวลา เช่น การเกิดโรคปากและเท้าเปื่อยในประเทศสหรัฐอเมริกาเพียง 1 ครั้ง ก็ถือว่ามีระบาดเกิดขึ้นได้ เพราะไม่เคยมีโรคดังกล่าวมาเป็นเวลานาน แต่ถ้ามีโรคปากและเท้าเปื่อยเกิดขึ้นในประเทศไทยเพียงครั้งเดียวก็ไม่ถือว่าเป็นการระบาดแบบ epidemic เกิดขึ้น

3. ไม่มีการระบุจำเพาะถึงขอบเขตของการระบาด โดยอาจเป็นเฉพาะแห่งในกลุ่มประชากรสัตว์หนึ่งๆ หรือเป็นทั่วพื้นที่ ประเทศ หรือโลก

4. ไม่มีการระบุจำเพาะเกี่ยวกับระยะเวลาของการระบาด โดยระยะเวลาของการระบาดของโรคอาจเป็นชั่วโมง เช่น สารเคมีเป็นพิษ อาหารเป็นพิษ อาจจะเป็นสัปดาห์ เช่น โรคปากและเท้าเปื่อย หรือเป็นเวลาหลายเดือนหรือหลายปี เช่น วัณโรค โรค BSE เป็นต้น

จำนวนสัตว์ป่วยที่เกิดขึ้นในการระบาดแต่ละครั้งต่างกันไปตามชนิดของเชื้อโรค จำนวนของเชื้อโรค จำนวนสัตว์สัมผัสโรค ภูมิคุ้มกันโรคตามธรรมชาติ การฉีดวัคซีน ประชากรสัตว์ที่มีอยู่ ระยะเวลาและสถานที่ที่เกิดการระบาด

การพิจารณาว่าโรคนั้นมีการระบาดหรือไม่ อาศัยการเปรียบเทียบความถี่ของโรคก่อนหน้านั้น ในช่วงปีเดียวกันหรือเปรียบเทียบกับความถี่ของโรคในปีก่อนๆ ในช่วงระยะเวลาเดียวกัน โดยปกติถ้าความถี่ของโรค

มากกว่าค่าเฉลี่ยบวกสองเท่าของความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (Mean +2s.d.) ถือได้ว่าการระบาดของโรคเกิดขึ้น นอกจากนั้นกรณีโรคติดต่ออันตรายซึ่งไม่พบในกลุ่มประชากรสัตว์นั้นมาเป็นระยะเวลานานหรือไม่เคยพบมีรายงานมาก่อน เช่น โรคริ้นเดอร์เพสต์ โรค BSE การเกิดโรคดังกล่าวถึงแม้เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวก็ถือว่าการระบาดของโรคเกิดขึ้น

สำหรับคำว่า “Endemic” คือการเกิดโรคเป็นประจำในท้องถิ่นนั้น เช่น โรคเฮโมรายิกเซพติซีเมีย โรคปากและเท้าเปื่อย โรคแอนแทรกซ์ โรค布鲁เซลโลซิส วัณโรค มักพบเป็นประจำในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทย เมื่ออยู่ในสภาพที่มีการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและตัวโฮสต์ซึ่งสนับสนุนการแพร่ของเชื้อ ทำให้เกิดการระบาดของโรคขึ้นได้ เช่น การเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลในช่วงฤดูฝนอาจทำให้สัตว์เกิดความเครียด ซึ่งมีผลกระทบต่อความต้านทานโรคของสัตว์ทำให้เกิดการระบาดของโรคบางชนิดขึ้นได้ สภาพอากาศที่ร้อนชื้น หรือน้ำท่วมอาจทำให้สปอร์ของเชื้อ *Bacillus Anthracis* ซึ่งเป็นสาเหตุของโรคแอนแทรกซ์เปลี่ยนสภาพเป็น Vegetative Form และทำให้เกิดการระบาดของโรค เป็นต้น

ทีมสอบสวนโรคระบาดสัตว์

(Animal Health Investigation Team, AHIT)

จากการระบาดของโรคระบาดสัตว์ในประเทศไทยที่ผ่านมา กรมปศุสัตว์ได้ใช้การดำเนินงานทางระบาดวิทยาได้แก่การเฝ้าระวังโรค ซึ่งได้มีการติดตามสังเกตการเกิดและการแพร่กระจายของโรคอย่างเป็นระบบ สม่ำเสมอ และต่อเนื่อง เป็นแนวทางในการป้องกันและควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพ มีการสอบสวนทางระบาดวิทยาหาสาเหตุของโรคหรือการระบาดของโรค เพื่อเป็นแนวทางในการหามาตรการในการป้องกันและควบคุมโรคสัตว์ต่อไป

การที่จะป้องกันและควบคุมโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั้น ระบบการเฝ้าระวังโรค ควรจะมีประสิทธิภาพเพื่อให้ได้รู้โรคเร็วและทราบความเป็นไปของสถานการณ์โรคที่ใกล้เคียงความเป็นจริงมากที่สุด อีกทั้งระบบการสอบสวนโรคควรมีความพร้อมอยู่เสมอและมีประสิทธิภาพสูง จะทำให้ทราบถึงสาเหตุ ลักษณะของการระบาดและปัจจัยของการระบาดของโรคนั้นได้ดี

เพื่อเป็นการเตรียมพร้อมในการรับสถานการณ์การเกิดโรคระบาดสัตว์ และตอบสนองต่อการสอบสวนและควบคุมโรคอย่างทันท่วงที ทีมสอบสวนโรคระบาดสัตว์ (Animal Health Investigation Team, AHIT) จึงต้องมีการจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในทุกระดับ โดยมีวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) เพื่อการเฝ้าระวังโรคอย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว
- 2) เพื่อการสอบสวนโรคให้ทราบถึงสาเหตุ ลักษณะของการระบาดและปัจจัยที่ทำให้เกิดการระบาด รวมถึงให้ข้อเสนอแนะในการป้องกันและควบคุมโรคต่อไป
- 3) เพื่อให้มีการควบคุมโรคระบาดอย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว

ทีมสอบสวนโรคระบาดสัตว์ ของกรมปศุสัตว์ จัดแบ่งตามระดับความรับผิดชอบ เป็น 3 ระดับดังนี้

1. ทีมสอบสวนโรคระบาดสัตว์ ระดับจังหวัด (Provincial Animal Health Investigation Team; P-AHIT) ดำเนินการในกรณี

- 1) มีการระบาด หรือ อัตราป่วย อัตราตายอย่างมากของสัตว์ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกันในพื้นที่ระดับจังหวัด
- 2) พบสัตว์ป่วยสงสัยและ/หรือยืนยันโรคตามพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์

2. ทีมสอบสวนโรคระบาดสัตว์ ระดับเขต (Regional Animal Health Investigation Team ; R-AHIT) ดำเนินการในกรณี

- 1) มีการระบาด หรือ อัตราป่วย อัตราตายอย่างมากของสัตว์ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกันมากกว่า 1 จังหวัด ในพื้นที่รับผิดชอบ
- 2) พบสัตว์ป่วยสงสัยและ/หรือยืนยันโรคตาม พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ ที่เกิดขึ้นมากกว่า 1 จังหวัด ในพื้นที่รับผิดชอบ

3. ทีมสอบสวนโรคระบาดสัตว์ ส่วนกลาง (Central Animal Health Investigation Team ; C-AHIT) ดำเนินการในกรณี

- 1) มีการระบาดหรือ อัตราป่วย อัตราตายอย่างมากของสัตว์ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกัน มากกว่า 1 เขต
- 2) พบสัตว์ป่วยสงสัยและ/หรือยืนยันโรคตาม พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ ที่เกิดขึ้นมากกว่า 1 เขต
- 3) มีการเกิดขึ้นของเชื้อชนิดใหม่ในประเทศ
- 4) มีหลักฐานการเปลี่ยนแปลงทางด้านระบาดวิทยา เช่น ชนิดของโฮสต์ การก่อพยาธิสภาพ หรือ สเตรนของโรค

แนวคิดการปฏิบัติงานของทีม AHIT

แนวคิดของการปฏิบัติงานของทีม AHIT แบ่งเป็น 3 กระบวนการหลัก ได้แก่ เตรียมทีมให้แกร่ง ปฏิบัติงานเข้มแข็ง และนำเสนออย่างชาญฉลาด

เตรียมทีมให้แกร่ง เป็นการดำเนินงานในช่วงที่ไม่มีภาวะโรคระบาดเกิดขึ้น โดยการจัดตั้งทีมสอบสวนโรคขึ้นและเสริมประสิทธิภาพของทีมโดยการพัฒนาทั้งทางด้านวิชาการและเตรียมสิ่งสนับสนุนทีม เพื่อให้ทีมมีศักยภาพที่จะดำเนินงานได้อย่างทันท่วงทีเมื่อมีภาวะโรคระบาด ซึ่งในกระบวนการเตรียมทีมให้แกร่งนี้ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ การจัดตั้งทีมพัฒนาวิชาการ บริหารจัดการทีม เตรียมสิ่งสนับสนุน การฝึกซ้อมเตรียมความพร้อม และเฝ้าระวังโรค

ปฏิบัติงานเข้มแข็ง เป็นการดำเนินงานในช่วงที่เกิดภาวะโรคระบาดขึ้น โดยทีม AHIT จะทำหน้าที่ในการสอบสวนและควบคุมโรคระบาด สามารถดำเนินการในส่วนใดส่วนหนึ่งก่อนก็ได้ตามความเหมาะสมและสถานการณ์ เช่น ดำเนินการควบคุมโรคให้สงบก่อน แล้วจึงสอบสวนโรค หรือดำเนินการสอบสวนหาสาเหตุไปพร้อมกับการควบคุมโรค

นำเสนออย่างชาญฉลาด เป็นการดำเนินงานเมื่อได้ดำเนินการสอบสวนโรคแล้ว โดยรายงานผลการสอบสวนโรค ซึ่งต้องทำรายงานเบื้องต้นก่อนในกรณีที่ยังดำเนินการไม่แล้วเสร็จ เมื่อมีการสอบสวนและควบคุมโรคเสร็จสมบูรณ์แล้ว ก็มีการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์เสนอผู้บริหารหรือการนำเสนอผลผ่านการประชุมวิชาการ เพื่อให้ผู้ที่สนใจ หรือ ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและนำไปประยุกต์ใช้ได้ในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

เฝ้าระวังโรคอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

การเฝ้าระวังทางระบาดวิทยา (Epidemiological Surveillance) หมายถึง การติดตามสังเกตอย่างเป็นระบบสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของลักษณะการเกิดและการกระจายของโรค และปัญหาทางสุขภาพสัตว์ต่างๆ รวมทั้งองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ โดยการรวบรวมข้อมูล (Data) ข่าวสาร (News) และข้อสารสนเทศต่างๆ (Information) ทั้งในภาวะปกติและภาวะผิดปกติของโรคหรือปัญหาต่างๆ เหล่านี้

1. การเฝ้าระวังจากรายงานทางห้องปฏิบัติการ

1) ในกรณีพบสัตว์ป่วย สงสัยว่าป่วย หรือการตรวจสุขภาพสัตว์ตามแผนงานประจำปี เจ้าหน้าที่จะทำการเก็บตัวอย่างส่งตรวจห้องปฏิบัติการ เมื่อเจ้าหน้าที่ห้องปฏิบัติการดำเนินการชันสูตรตัวอย่างที่ได้รับแล้ว จะทำการรายงานผลการชันสูตรไปยังผู้ส่งและหน่วยงานเจ้าของพื้นที่

2) กรณีพบโรคที่จัดลำดับความสำคัญไว้ ทีมสอบสวนโรคระบาดสัตว์จะต้องตรวจสอบรายงานผลการชันสูตร ข้อมูลที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งดำเนินการสอบสวนและควบคุมโรคทันที

3) ทีมสอบสวนโรคทำการเก็บบันทึกข้อมูลทั้งจากเกษตรกรและผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการอย่างเป็นระบบรวมทั้งวิเคราะห์ผล ซึ่งถ้าพบความผิดปกติของโรคใดโรคหนึ่ง มีความถี่ของโรคมากกว่าค่าเฉลี่ยบวกสองเท่าของความคลาดเคลื่อนมาตรฐาน ($\text{Mean} + 2\text{s.d.}$) ให้ดำเนินการสอบสวนโรคทันที

2. การเฝ้าระวังจากรายงานการเกิดโรค

1) สร้างเครือข่ายการรายงานจากเครือข่ายต่างๆ เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โรงพยาบาล เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ อาสาสมัคร เกษตรกร ประชาชนทั่วไป สื่อต่างๆ เป็นต้น

2) เมื่อมีข้อมูลหรือข่าวการเกิดโรคระบาดสัตว์ให้ดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงโดยทันที และถ้าพบว่ามีความจริง ให้ดำเนินการสอบสวนและควบคุมโรคต่อไป

การสอบสวนโรค

การสอบสวนโรค เป็น กิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายในการค้นหาข้อเท็จจริงของการเกิดโรค หรือการระบาดของโรคและปัญหาสุขภาพสัตว์ ด้วยการรวบรวมข้อมูลชนิดต่างๆ ทั้งข้อมูลระบาดวิทยา ข้อมูลสิ่งแวดล้อม ข้อมูลการชันสูตรโรค รวมทั้งข้อมูลที่แสดงถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อปัญหาที่เกิดขึ้น โดยมีส่วนที่อธิบายให้เห็นลักษณะรายละเอียดของปัญหา ทั้งขนาดขอบเขต และการกระจายของปัญหา ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของสัตว์ การกระจายตามพื้นที่ ตลอดจนช่วงเวลาของการระบาดกับส่วนที่จะพิสูจน์ให้เห็นจริงว่า ปัจจัยใดมีอิทธิพลสำคัญต่อการระบาด ไม่ว่าจะเป็นสาเหตุ (Cause) แหล่งโรค (Source) รวมทั้งวิธีการแพร่กระจายโรค (Mode of transmission) และกลุ่มประชากรที่มีความเสี่ยงต่อโรค (Population at risk) ในการระบาดนั้น

1. การสอบสวนสัตว์ป่วยเฉพาะราย

เป็นการหาข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับโรคที่สนใจ หรือเป็นปัญหาสำคัญจากสัตว์ป่วยเฉพาะราย ขณะที่ยังไม่เกิดการระบาดซึ่งส่วนใหญ่ทำการสอบสวนกรณีโรคที่มีอุบัติการณ์ต่ำ (Rare diseases)

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อยืนยันการรายงานโรค
- 2) เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการแพร่กระจายของโรคต่อไป
- 3) เพื่อเข้าใจถึงลักษณะการเกิดโรคในแต่ละราย

ขั้นตอนการสอบสวน มีดังนี้

- 1) รวบรวมข้อมูลสัตว์ป่วย จากการสอบถามเจ้าของสัตว์ป่วย โดยรวบรวมข้อมูล ตามแบบสอบสวนโรค
- 2) ค้นหาขอบเขตการกระจายของโรค โดยค้นหาสัตว์ป่วยก่อนและหลังรายที่สอบสวน (index case)

ถ้าพบสัตว์ป่วยรายอื่นอีก ควรตรวจสอบข้อมูลการเฝ้าระวังของพื้นที่ หากมีลักษณะของการระบาด ให้เปลี่ยนเป็นสอบสวนการระบาดแทน

3) เก็บตัวอย่างส่งตรวจ เพื่อให้มั่นใจว่ามีสัตว์ป่วยเพียงรายเดียว เชื้อต้นเหตุได้กระจายไปในสิ่งแวดล้อมหรือไม่และสัตว์สัมผัสอื่นมากน้อยเพียงไร

4) ควบคุมโรค รับผิดชอบการทำลายเชื้อในสิ่งแวดล้อมและสัตว์สัมผัส รวมถึงกิจกรรมการควบคุมโรคอื่นๆ ตามมาตรการในแต่ละโรค เช่น รมรงค์สร้างภูมิคุ้มกันโรค เพื่อให้เกิดภูมิคุ้มกันต่อฝูง (Herd immunity)

5) จัดทำรายงาน เป็นการเสนอรายละเอียดทั้งหมดให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบ พร้อมกับ “แบบสอบสวนสัตว์ป่วยเฉพาะราย” ที่สมบูรณ์

2. การสอบสวนการระบาด

เป็นการรวบรวมข้อมูลองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการระบาดที่เกิดขึ้น เพื่อให้ได้รายละเอียดที่เป็นสภาพที่แท้จริงของการระบาดครั้งนั้น เป็นกิจกรรมที่ประกอบด้วย “การศึกษาระบาดวิทยาเชิงพรรณนา” เพื่อให้เห็นขนาด ขอบเขตและการกระจายของปัญหา และ “ระบาดวิทยาเชิงวิเคราะห์” ที่ช่วยให้เข้าใจว่าทำไมจึงเกิดการระบาดขึ้น

ชนิดของการระบาด

1) ชนิดแหล่งโรคร่วม (Common source outbreak) คือการที่สัตว์ป่วยส่วนใหญ่ได้รับเชื้อจากแหล่งโรคเดียวกัน

2) ชนิดแหล่งโรคแพร่กระจาย (Propagated source outbreak) เป็นการแพร่ต่อเนื่องไปเรื่อยๆ จากสัตว์ตัวหนึ่งไปสู่สัตว์ตัวอื่นๆ

วัตถุประสงค์ของการสอบสวนการระบาด

1) เพื่อหาข้อมูลรายละเอียดของการระบาด ได้แก่ กลุ่มประชากรสัตว์ที่เสี่ยงต่อการระบาด ระยะเวลาการระบาด การกระจายของโรค สาเหตุการระบาด แหล่งโรค และการถ่ายทอดโรค

2) เพื่อยืนยันประสิทธิภาพของมาตรการควบคุมโรคที่ใช้ขณะนั้น

3) เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงมาตรการป้องกันควบคุมโรค

4) เพื่อให้ได้ความรู้ที่ไม่เคยรู้มาก่อน (Gaining unknown knowledge)

5) เพื่อพัฒนาศักยภาพ (Human capacity building) เรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง

การควบคุมโรค

มาตรการเบื้องต้นในการรับมือกับการเกิดโรคคือการกำหนดกิจกรรมการควบคุมและกำจัดโรคให้ได้เร็วที่สุด โดยใช้วิธีการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ประหยัดค่าใช้จ่ายมากที่สุด การควบคุมและกำจัดโรคจะช้าเกินไปเมื่อทำในขณะที่เกิดการระบาดของโรคแล้ว ซึ่งในภาวะเช่นนั้นมีโอกาสมากที่จะมีแรงกดดันทางด้านต่างๆ เช่น ด้านการเมือง สื่อมวลชน แรงกดดันจากกลุ่มหรือเกษตรกร ซึ่งจะมีผลให้เกิดข้อผิดพลาดต่างๆ ในการดำเนินการได้ เช่น การใช้ทรัพยากรผิดประเภทหรือขาดการดำเนินงานในประเด็นที่สำคัญได้ง่าย ซึ่งจะทำให้สูญเสียงบประมาณในการดำเนินการมาก มีการกระจายของโรคมามากขึ้น ดังนั้นการแก้ไขปัญหาหนึ่งก็คือการวางแผนการเตรียมความพร้อมล่วงหน้าที่ดี

1. การควบคุมการระบาด

มีหลักในการควบคุมและกำจัดโรคหลายๆ ด้านซึ่งสามารถจะนำมาใช้ได้ สถานการณ์ที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับเหตุผลทางด้านระบาดวิทยาและงบประมาณที่มีอยู่ แต่โดยสรุปแล้วมีดังต่อไปนี้

1) การป้องกันไม่ให้สัตว์ที่ไวต่อการติดต่อโรคสัมผัสกับเชื้อโรค ดำเนินการโดย

- ใช้หลักสุขศาสตร์ในการจัดการกับปศุสัตว์ เช่น การใช้น้ำยาฆ่าเชื้อโรค โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่สัตวแพทย์ควรระมัดระวังไม่ให้ตัวเองนำเชื้อโรคไปสู่ในที่อื่นๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้หากไม่มีการป้องกัน
- กำจัดสิ่งต่างๆ ที่สามารถเป็นพาหะของการนำเชื้อได้ เช่น สิ่งปฏิกูล โรงเรือน อาหาร รวมทั้งซากสัตว์ที่ติดเชื้อโดยการฝัง เผา หรือใช้น้ำยาฆ่าเชื้อทำความสะอาด

- หลีกเลี่ยงการให้อาหารที่มีการปนเปื้อน เช่น ในกรณีของการเกิดโรค BSE โรคปากและเท้าเปื่อย โรค African swine fever หรือโรคหิวาต์สุกร โรคเหล่านี้สามารถแพร่ได้อย่างรวดเร็วโดยการกินอาหารที่มีการปนเปื้อน โดยเฉพาะในบางพื้นที่ที่มีการเลี้ยงสัตว์โดยใช้เศษอาหาร สามารถป้องกันการระบาดโดยการห้ามนำอาหารที่ประกอบไปด้วยเนื้อเยื่อของสัตว์มาเลี้ยงสัตว์ หรือโดยการนำไปผ่านความร้อนก่อน

2) หลีกเลี่ยงการสัมผัสระหว่างสัตว์ติดเชื้อและสัตว์ที่ไวต่อโรค ดำเนินการโดย

- กักสัตว์ที่เป็นโรคโดยการห้ามหรือควบคุมการเคลื่อนย้ายสัตว์ ผลิตภัณฑ์สัตว์ บุคคลและสิ่งที่สามารถปนเปื้อนเชื้อโรคออกจากพื้นที่ จนกว่าโรคจะสงบ

- ควบคุมการเคลื่อนย้ายสัตว์ อาจจะครอบคลุมบริเวณโดยรอบ กว้างกว่าจุดที่เกิดโรคระบาด ซึ่งอาจรวมไปถึงการห้ามการเคลื่อนย้ายสัตว์เข้าโรงฆ่าสัตว์ ถึงแม้ว่าโรคจะไม่นำโดยเนื้อหรือผลิตภัณฑ์สัตว์ และการนำสัตว์มารวมกัน เพื่อกิจกรรมต่างๆ เช่น การแข่งสัตว์ ตลาดนัดค้าสัตว์ เป็นต้น

3) กำจัดสัตว์ที่ติดเชื้อหรือสัตว์มีความเสี่ยงสูงที่จะติดเชื้อ

มาตรการนี้มักจะถูกนำมาใช้ในการควบคุมและกำจัดโรค โดยเฉพาะกับโรคที่สามารถแพร่ระบาดได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งอาจจะจำเป็นต้องทำลายสัตว์ทั้งหมดในจุดเกิดโรค การทำลายสัตว์ที่ไวต่อโรคในฟาร์มหรือจุดที่เกิดโรคควรดำเนินการในพื้นที่นั้น ๆ เลย และควรมีการทำลายซากอย่างเหมาะสมโดยการฝังหรือเผา รวมทั้งการทำความสะอาดและฆ่าเชื้อสิ่งปฏิกูลทั้งหลาย แต่ในบางกรณีอาจทำลายเฉพาะตัวสัตว์ที่ติดเชื้อ เช่น โรคบรูเซลเลซีส โรควัณโรค

4) ลดจำนวนสัตว์ที่ไวต่อโรค

วิธีการนี้ถูกนำมาใช้ในหลายรูปแบบ เช่น การฉีดวัคซีนในสัตว์ที่ไวต่อโรคเพื่อให้ภูมิคุ้มกันในระดับที่สามารถป้องกันโรคได้ในพื้นที่รอบจุดเกิดโรค อย่างไรก็ตามการดำเนินมาตรการการฉีดวัคซีนอย่างต่อเนื่องจะแสดงให้เห็นว่ามีโรคอยู่ในพื้นที่นั้นๆ ด้วย

5) ลดจำนวนพาหะของโรค

มาตรการนี้เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการเกิดโรคที่นำโดยแมลง วิธีการลดจำนวนพาหะ เช่น การใช้ยาฆ่าแมลง วิธีการนี้ในระยะยาวจะทำให้เสียค่าใช้จ่ายมากและเกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม อาจจะเลือกใช้วิธีการอื่นๆ เช่น การใช้ยาฆ่าแมลงเฉพาะช่วงเวลาที่มีพาหะจำนวนมากๆ และมีอัตราการเกิดโรคสูง การเคลื่อนย้ายสัตว์ออกจากแหล่งที่มีแมลงมาก อย่างถาวรหรือชั่วคราว รวมทั้งอาจจะใช้การควบคุมทางชีวภาพ (biological control) เช่น การปล่อยแมลงที่เป็นหมันเพื่อควบคุมการระบาดของโรคที่เกิดจากแมลง ซึ่งเป็นวิธีที่ได้รับการยอมรับกันโดยทั่วไป

2. การล้างทำลายเชื้อโรคปฏิบัติงาน

- 1) ควรสวมเครื่องป้องกันร่างกาย เช่น ผ้าปิดปาก/จมูก (Mask) หน้ากาก (Face shield) แว่นตา (Goggle) เสื้อคลุม (Gown) ถุงมือ และรองเท้าน้ำยาง
- 2) หลังปฏิบัติงานให้ออกมาที่บริเวณล้างทำลายเชื้อ ล้างรองเท้าน้ำยางโดยใช้แปรงกับน้ำยาซักล้างหรือผงซักฟอก แล้วล้างออกด้วยน้ำสะอาดจนกระทั่งไม่มีสิ่งเปื้อน
- 3) ถอดรองเท้าน้ำยางและแว่นตานิรภัย แช่ด้วยน้ำยาฆ่าเชื้ออย่างน้อย 30 นาที
- 4) ถอดถุงมือ หน้ากากอนามัย และชุดป้องกันโรค นำไปฝังหรือเผา
- 5) ชุดป้องกันเชื้อโรคหากเป็นชนิดล้างทำความสะอาดได้ให้แช่น้ำยาฆ่าเชื้ออย่างน้อย 30 นาที
- 6) อาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาด โดยให้ใช้สบู่ล้างหน้า ผม ผิวน้ำ มือ

3. การสื่อสารการระบาด

เป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารความเสี่ยงในภาวะวิกฤติซึ่งต้องใช้ทักษะ ทำให้เกิดการป้องกันโรคพร้อมกับการจัดการเพื่อลดความรุนแรงของโรค เพราะระหว่างการระบาดประชาชนบางกลุ่มอาจยังนิ่งเฉย จำเป็นต้องกระตุ้นและชักชวนให้ร่วมมือป้องกันโรค ขณะที่บางกลุ่มโกรธเคืองและตกใจกับความสูญเสีย อาจกระจายข่าวที่บิดเบือนความจริง การสื่อสารการระบาดที่มีประสิทธิภาพสามารถช่วยยับยั้งความตื่นตระหนก ทำให้ประชาชนร่วมมือสนับสนุน รวมถึงช่วยลดการป่วยตายได้มาก โดยมีหลักการสื่อสารการระบาด ดังนี้

- 1) ความเชื่อใจ (Trust) สื่อสารในลักษณะที่ก่อให้เกิดความไว้วางใจ และรักษาความเชื่อใจให้คงอยู่ ความเชื่อใจอยู่ในนิววัฒนธรรม ระบบการเมือง และระดับของการพัฒนา ปัจจัยหลักที่สร้างความเชื่อใจ ได้แก่ แสดงความรับผิดชอบ (Accountability) ความสัมพันธ์ (Involvement) และความโปร่งใส
- 2) การแจ้งข่าวแต่เนิ่นๆ (Announcing early) การระบาดของโรคเป็นสิ่งที่ไม่ควรปกปิด ต้องแจ้งต่อสาธารณชนให้เร็วที่สุด การประกาศข่าวการระบาดครั้งแรกเป็นหัวใจสำคัญของความเชื่อใจ เนื้อหาข่าวสารต้องถูกเวลา เปิดเผย ตรงไปตรงมา (Condour) ความครอบคลุม (Comprehensiveness)

3) ความโปร่งใส (Transparency) ได้แก่ การสื่อสารที่ตรงไปตรงมาเข้าใจง่าย ครบถ้วนสมบูรณ์ และถูกต้องตามความจริง ความโปร่งใสสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ควบคุมการระบาดกับประชาชน ทำให้ประชาชนเห็นว่าเขาได้รับรู้อะไร ประเมินความเสี่ยงเอง และช่วยตัดสินใจในการให้ความร่วมมือควบคุมโรค อุปสรรคของความโปร่งใสคือการกลัวผลกระทบทางเศรษฐกิจทั้งการค้าและการท่องเที่ยว ขาดการวางแผนและเตรียมการที่ดีด้านเนื้อหา การตอบคำถาม และการกลัวที่จะเปิดเผยจุดอ่อน ของระบบงาน

4) เข้าใจกลุ่มชน (The public) การสื่อสารที่ดีจะต้องเข้าใจถึงความเชื่อ ความเห็น และความรู้ของกลุ่มชนต่อโรคภัยและความเสี่ยงต่างๆ เพราะเป็นการยากที่จะเปลี่ยนแปลงความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มชน และค่อนข้างยากที่จะถ่ายทอดข่าวสารจากนักวิชาการไปสู่ประชาชนโดยตรง ถ้าไม่ทราบว่าเขาคิดอย่างไร การเข้าใจกลุ่มชนเป็นพื้นฐานสำคัญของการสื่อสารการระบาด

5) มีการวางแผน (Planning) การตัดสินใจและการดำเนินการของหน่วยงานมีผลต่อความไว้วางใจและการรับรู้ของประชาชนมากกว่าวิธีสื่อสาร การสื่อสารความเสี่ยงจะมีประสิทธิภาพสูงสุด เมื่อบูรณาการกับการวิเคราะห์ความเสี่ยงและบริหารความเสี่ยง จึงควรมีเรื่องสื่อสารความเสี่ยงในแผนการเตรียมความพร้อมของทุกเหตุการณ์ และทุกแง่มุมของการควบคุมการระบาด

การนำเสนอผล

สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ต้องดำเนินการภายหลังการสอบสวนการระบาดของโรค คือ การนำเสนอผลการดำเนินงาน ซึ่งอาจดำเนินการโดยการนำเสนอการสอบสวนโรคในการประชุมวิชาการ หรือ การเขียนรายงานการสอบสวนโรค ซึ่งการเขียนรายงานนี้มีประโยชน์เพื่อให้ผู้อื่นได้เข้าใจเกี่ยวกับการระบาดของโรค ที่สำคัญจะเป็นแนวทางให้ผู้ที่มีหน้าที่ด้านสุขภาพสัตว์ได้พิจารณาถึงมาตรการในการป้องกันและควบคุมการระบาดของโรคนั้นต่อไป

ต้องมีข้อเสนอแนะในการควบคุมโรค โดยอาจพิจารณาเพิ่มเติมดังนี้

- 1) เสนอแนะให้ดำเนินการกับกลุ่มเป้าหมายหรือพื้นที่เสี่ยงหรือช่วงเวลาที่เหมาะสมตามลักษณะบุคคล สถานที่และเวลาที่วิเคราะห์พบความผิดปกติ
- 2) เสนอแนะมาตรการวิธีการที่ตรงกับสาเหตุแหล่งโรค วิธีการติดต่อของโรค ปัจจัยเสี่ยงที่ทราบจากการสอบสวน เช่น เสนอให้ปิดหรือปรับปรุงบ่อน้ำที่สอบสวนพบว่าเป็นแหล่งโรค ควรปรับปรุงระบบสุขาภิบาลน้ำสะอาด
- 3) เสนอแนะมาตรการทั่วไปบางอย่างที่จำเป็นสำหรับโรคนั้นๆ เช่น การติดตามเชิงรุกทุก 6 เดือน สำหรับโรคพิษสุนัขบ้า

วิธีดำเนินการ

กรมปศุสัตว์ได้แบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบของหน่วยงานตามระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วยการดำเนินการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2547 ไว้ ดังนี้

1. เมื่อสัตว์แพทย์ประจำท้องที่ได้รับแจ้งว่าเกิดโรคระบาดและตรวจอาการสัตว์แล้วปรากฏว่าเป็นโรคระบาดหรือสงสัยว่าเป็นโรคระบาด ให้รีบรายงานปศุสัตว์จังหวัดทราบทันทีและเก็บตัวอย่างจากสัตว์ป่วย หรือซากสัตว์ป่วยส่งสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ หรือศูนย์วิจัยและพัฒนาการสัตวแพทย์ประจำภาค กรณีเป็นโรคระบาดชนิดโรคปากและเท้าเปื่อยให้ส่งตัวอย่างเพื่อแยกชนิดเชื้อ ตามที่กรมปศุสัตว์กำหนด

2. ให้สัตวแพทย์ประจำท้องที่รับดำเนินการควบคุมโรคไม่ให้แพร่กระจายออกไปยังท้องที่อื่น ตามแนวทางป้องกัน ควบคุม และกำจัดโรคของแต่ละโรคตามที่กรมปศุสัตว์กำหนด เช่น ประกาศเขตโรคระบาดชั่วคราวพร้อมทั้งดำเนินการกักสัตว์ป่วยหรือสัตว์ที่มีเหตุสงสัยว่าได้รับเชื้อโรค ควบคุมการเคลื่อนย้ายสัตว์และซากสัตว์เข้า - ออก และผ่านจุดเกิดโรค และดำเนินการตามมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 ถ้าเป็นโรคระบาดชนิดโรคปากและเท้าเปื่อย โรคเฮโมรายิกเซพติซีเมีย โรคแบลคเลก ให้ดำเนินการฉีดวัคซีนป้องกันโรคให้แก่สัตว์ในพื้นที่รอบจุดเกิดโรคอย่างน้อย รัศมี 5 กิโลเมตร ให้เสร็จสิ้นภายใน 1 สัปดาห์ หากเกิดโรคระบาดแพร่กระจายอย่างกว้างขวางไม่สามารถดำเนินการฉีดวัคซีนและควบคุมโรคให้แล้วเสร็จได้ทัน ให้ปศุสัตว์จังหวัดแจ้งขอความช่วยเหลือไปยังสำนักงานปศุสัตว์เขต ทันที

3. หากพบว่ามียีสต์ป่วยในจุดเกิดโรคระบาด และสัตวแพทย์ประจำท้องที่พิจารณาแล้วว่าหากทำการทำลายสัตว์ป่วยและสัตว์ที่อยู่ร่วมฝูงนั้นแล้วจะสามารถควบคุมโรคไม่ให้แพร่กระจายได้ ให้รีบดำเนินการทำลายสัตว์ป่วยตามกฎกระทรวงและระเบียบกรมปศุสัตว์

4. กรณีพบว่ามียีสต์ป่วยด้วยโรคไข้หวัดนกโรคแปลกถิ่น (Exotic Disease) หรือโรคอุบัติใหม่ (Emerging Disease) ให้ดำเนินการทำลายสัตว์ที่เป็นโรคระบาดหรือสัตว์หรือซากสัตว์ที่เป็นพาหะของโรคระบาดทันทีตามระเบียบกรมปศุสัตว์

5. เมื่อสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดได้รับแจ้งการเกิดโรคระบาดจากสัตวแพทย์ประจำท้องที่ให้รีบสอบสวนโรคทางระบาดวิทยา รวมทั้งดำเนินการควบคุมโรค ณ จุดเกิดโรคระบาดด้วย โดยให้พิจารณาเสนอต่อผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อประกาศกำหนดเขตโรคระบาดหรือเขตสงสัยว่ามีโรคระบาด ตามมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 พร้อมทั้งทำรายงาน ดังนี้

(1) กลุ่มโรคที่ทำให้เกิดความเสียหายอย่างมากและถือเป็นกรณีฉุกเฉินหากเกิดการระบาดของโรค ได้แก่ โรคไข้หวัดนก โรคนิวคาสเซิล โรคปากและเท้าเปื่อย โรคเฮโมรายิกเซพติซีเมีย โรคแบลคเลก โรคอหิวาต์สุกร โรคบรูเซลโลซิส โรคพิษโรค โรคสัตว์แปลกถิ่น (Exotic Disease) และโรคอุบัติใหม่ (Emerging Disease) ให้รายงานภาวะโรคเบื้องต้น ตามแบบรายงานการเกิดโรคระบาดสัตว์เบื้องต้น (กคร.1) ให้สำนักควบคุม ป้องกัน และบำบัดโรคสัตว์ และสำเนาให้สำนักงานปศุสัตว์เขต โดยทางโทรสาร ภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่ได้รับแจ้งหรือตรวจพบโรคระบาด และให้สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดที่เกิดโรคระบาดจัดทำรายงานการสอบสวนโรคทางระบาดวิทยาของการเกิดโรคระบาดสัตว์ (กคร.2) ภายใน 72 ชั่วโมง นับแต่ทราบการเกิดโรคระบาด และให้ทำรายงาน ภาวะการระบาดของโรค (กคร.3) ส่งในสัปดาห์ต่อมาทุกสัปดาห์จนโรคสงบ พร้อมนี้ให้ทำรายงานแผนการฉีดวัคซีนป้องกันโรคสัตว์ (กคร.4) ภายใน 72 ชั่วโมง และผลการฉีดวัคซีนป้องกันโรคสัตว์ (กคร.5) ภายหลังการดำเนินการเสร็จสิ้นส่งให้กรมปศุสัตว์ผ่านสำนักควบคุม ป้องกัน และบำบัดโรคสัตว์ และสำเนาให้สำนักงานปศุสัตว์เขตทราบด้วย

(2) กลุ่มโรคที่เฝ้าระวังทางห้องปฏิบัติการ ได้แก่ โรคกาฬโรคเป็ด โรคพาร์โวไวรัส ซัลโมเนลล่า หลอดลมอักเสบติดต่อ อหิวาต์สัตว์ปีก และโรคระบาดอื่นๆ ให้รายงานในวันที่ 5 ของเดือนถัดไปทุกเดือน

6. เมื่อสำนักงานปศุสัตว์เขตได้รับแจ้งการเกิดโรคระบาดจากปศุสัตว์จังหวัด ให้ส่งเจ้าหน้าที่ส่วนป้องกันและบำบัดโรคสัตว์หรือเจ้าหน้าที่จากศูนย์วิจัยและพัฒนาการสัตวแพทย์เข้าไปร่วมทำการสอบสวนโรคทางระบาดวิทยาทันที ในกรณีที่ได้รับแจ้งขอความช่วยเหลือจากปศุสัตว์จังหวัดให้จัดสรรวัคซีนเวชภัณฑ์และอัตราากำลังออกไปดำเนินการควบคุมโรค ณ จุดเกิดโรภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่ได้รับแจ้ง หากพบว่ามีภาวะระบาดอย่างกว้างขวางและไม่สามารถควบคุมได้ทันต่อเหตุการณ์ให้ดำเนินการขอความช่วยเหลือไปยังสำนักควบคุม ป้องกัน และบำบัดโรคสัตว์เป็นการเร่งด่วน

7. ให้สำนักงานปศุสัตว์เขตแจ้งให้ปศุสัตว์จังหวัดใกล้เคียงพื้นที่ที่เกิดโรคระบาดทราบโดยเร่งด่วน เพื่อให้เตรียมป้องกันมิให้โรคแพร่ระบาดเข้าไปในพื้นที่จังหวัดนั้นๆ ได้ทันทั่วทั้ง

8. สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ หรือศูนย์วิจัยและพัฒนาการสัตวแพทย์ หรือศูนย์อ้างอิงโรคปากและเท้าเปื่อยแจ้งผลการตรวจวินิจฉัย ดังนี้

(1) กลุ่มโรคที่ทำให้เกิดความเสียหายอย่างมากและถือเป็นกรณีฉุกเฉิน เช่น โรคไข้หวัดนก โรคนิวคาสเซิล โรคปากและเท้าเปื่อย โรคเฮโมไรจิกเซพติกซีเมีย โรคแบลคเลก โรคคหิวาต์สุกร โรคบรูเซลเลซิส โรควัณโรค รวมทั้งโรคแปลกถิ่น (Exotic Disease) และโรคอุบัติใหม่ (Emerging Disease) ให้สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด สำนักงานปศุสัตว์เขต และสำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ทราบทันทีเมื่อพบว่ามีสัตว์เป็นโรคดังกล่าวก่อนรายงานผลการชันสูตรอย่างเป็นทางการ

(2) กลุ่มโรคที่เฝ้าระวังทางห้องปฏิบัติการ ได้แก่ โรคกาฬโรคเป็ด โรคพาร์โวไวรัส โรคต่างๆ ตามกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์ นอกเหนือจากที่กล่าวมาให้รายงานในวันที่ 5 ของเดือนถัดไปทุกเดือน

9. เมื่อสำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ ได้รับแจ้งการเกิดโรคระบาดตาม ข้อ 7 จากสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดหรือสำนักงานปศุสัตว์เขต ให้รายงานอธิบดีกรมปศุสัตว์ทราบทันที และรายงานภาวะโรคระบาดให้ทราบทุกสัปดาห์ ให้จัดส่งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องไปร่วมทำการสอบสวนโรคทางระบาดวิทยาและติดตามการควบคุมโรคในกรณีที่สำนักงานปศุสัตว์เขตได้ขอเจ้าหน้าที่ไปร่วมดำเนินการควบคุมโรค ณ จุดเกิดโรคระบาดโดยด่วนภายใน 24 ชั่วโมง นับแต่ได้รับแจ้ง

ขั้นตอนการควบคุมโรค

1. รับแจ้งข่าวการเกิดโรค เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ดำเนินการ ดังนี้

1.1 สอบถามผู้แจ้งการเกิดโรคระบาดสัตว์เพื่อขอรายละเอียดเบื้องต้นเกี่ยวกับการเกิดโรคดังกล่าว ได้แก่ ลักษณะอาการสัตว์ป่วย/ตาย ตำแหน่งที่ตั้งฟาร์มหรือสถานที่เกิดโรค เป็นต้น

1.2 รายงานผู้บังคับบัญชาชั้นต้นเพื่อทราบถึงข้อมูลเบื้องต้นของภาวะระบาดของโรครบาดดังกล่าวภายใน 12 ชั่วโมง

1.3 แจ้งเจ้าหน้าที่ในพื้นที่รับผิดชอบเพื่อดำเนินการสอบสวนโรคเบื้องต้นโดยแจ้งให้ปศุสัตว์อำเภอ หรือเจ้าหน้าที่สัตวแพทย์ประจำสำนักงานปศุสัตว์อำเภอที่รับผิดชอบในพื้นที่ที่เกิดโรคทราบ ทันที

2. ตรวจสอบและสอบสวนโรคเบื้องต้น

กรณีไม่ใช่โรคระบาดสัตว์ให้ยุติการสอบสวนโรคและรายงานปศุสัตว์จังหวัดเพื่อ ทราบ

3. กรณีใช้หรือสงสัย/เกิดโรคระบาด ให้ดำเนินการ ดังนี้
 - 3.1 แจ้งยืนยันการสงสัย/เกิดโรคระบาดต่อปศุสัตว์จังหวัด
 - 3.2 รายงานผู้ว่าราชการจังหวัด สำนักงานปศุสัตว์เขตและกรมปศุสัตว์ผ่านสำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ เพื่อทราบในเบื้องต้นภายใน 24 ชั่วโมง หลังจากได้รับข่าวการเกิดโรค
 - 3.3 ประกาศเขตโรคระบาดสัตว์ ประกาศพื้นที่เกิดโรคเป็นเขตโรคระบาดหรือเขตสงสัยว่าเป็นโรคระบาดตามอำนาจที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 เพื่อความสะดวกในการควบคุมโรคและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคจากการเคลื่อนย้ายสัตว์ ภายใน 48 ชั่วโมง หลังจากได้รับข่าวการเกิดโรค
4. สังกักสัตว์ป่วย สัตว์ที่สัมผัสสัตว์ป่วยทั้งหมดไว้ภายในบริเวณจำกัดและสั่งห้ามเคลื่อนย้ายสัตว์ออกไปจากหมู่บ้านที่เกิดโรค แต่กรณีที่มีประวัติว่าหมู่บ้านที่เกิดโรคและหมู่บ้านใกล้เคียงมีสัตว์ที่ใช้ทุ่งหญ้าหรือแหล่งอาหารร่วมกัน ให้สั่งห้ามเคลื่อนย้ายสัตว์ออกจากทุกหมู่บ้านที่สงสัยว่าอาจมีการระบาดของโรคไปถึงด้วย
5. ฉีดวัคซีนรอบจุดเกิดโรค โดยทำบัญชีสัตว์ในหมู่บ้านที่มีระยะทางห่างจากแหล่งเกิดโรคประมาณ 5-15 กิโลเมตร ซึ่งมีโอกาสเสี่ยงต่อการติดเชื้อ พร้อมทำแผนที่โดยสังเขปแสดงเส้นทาง จำนวนและที่อยู่ของสัตว์ เพื่ออำนวยความสะดวกในการดำเนินการฉีดวัคซีน โดยดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 72 ชั่วโมง หลังได้รับข่าวการเกิดโรคระบาด
6. ทำลายเชื้อ/ซากสัตว์ เนื่องจากอาจมีการปนเปื้อนเชื้อในบริเวณที่เลี้ยงสัตว์ในสิ่งแวดล้อม เครื่องแต่งกาย เสื้อผ้า รองเท้า ยานพาหนะ ฯลฯ ด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อที่เหมาะสม
7. ควบคุมการเคลื่อนย้ายสัตว์ เพื่อป้องกันการลักลอบเคลื่อนย้ายสัตว์ออกจากบริเวณที่เกิดโรค และป้องกันไม่ให้มีการเคลื่อนย้ายสัตว์จากภายนอกผ่านเข้ามาในบริเวณเกิดโรค
8. การเฝ้าระวังรอบจุดเกิดโรค ทั้งทางอากาศตามนิยามโรคและทางห้องปฏิบัติการ มีจุดประสงค์เพื่อเฝ้าระวังการเกิดโรคขึ้นใหม่ เป็นการตรวจสอบอย่างต่อเนื่องว่ามีการเกิดโรคขึ้นใหม่หรือไม่ ทำให้ทราบการเกิดโรคและควบคุมโรคได้ทันทั่วทั้งที่ โดย
 - 8.1 หากไม่พบสัตว์ป่วย ประกาศยกเลิกเขตโรคระบาดหรือเขตสงสัยโรคระบาด
 - 8.2 หากพบมีสัตว์ป่วย ให้ดำเนินการตามข้อ 2 อีกครั้ง
9. เฝ้าระวังโรค ณ จุดเกิดโรคไม่พบสัตว์มีอาการป่วยภายในระยะเวลา 1 เดือนหลังโรคสงบ
10. ประกาศยกเลิกเขตโรคระบาดสัตว์

การทำความสะอาดโรงเรือนและพาเชื้อโรค กรณีการเกิดโรค

ทำความสะอาดโรงเรือนก่อนทำการฆ่าเชื้อโรค โดยการเก็บกวาดเศษอาหาร มูลสัตว์ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่อยู่ในสถานที่เกิดโรค เนื่องจากสิ่งของเหล่านี้มีความเสี่ยงสูงที่จะปนเปื้อนกับเชื้อโรคระบาดทั้งนี้ผู้ปฏิบัติงานทุกคนจะต้องใส่ชุดเสื้อผ้าป้องกันตนเอง (PPE) ให้ครบถ้วนถูกต้อง ต้องใช้ตลอดเวลา และแรงงานนอกจากเครื่องมืออุปกรณ์ทำความสะอาดพวกไม้กวาด แปรง รถเข็น และผงซักฟอก น้ำยาฆ่าเชื้อที่เหมาะสมกับชนิดของเชื้อโรคแล้ว ยังมีเครื่องใช้ที่สำคัญคือเครื่องฉีดน้ำที่มีความดันสูง (Power washer)

ขั้นตอนต่างๆ ที่จำเป็นจะต้องดำเนินการ มีดังนี้

- 1) ฉีดพ่นน้ำยาฆ่าเชื้อโรคที่ผสมน้ำตามอัตราส่วนที่กำหนดในโรงเรือนให้ชุ่ม เช่น คลอรีน ไอโอดีน ฟีนอล ก่อนแล้วจึงเก็บวัสดุ สิ่งของ เครื่องใช้ชนิดต่างๆ ออกจากทุกโรงเรือนในฟาร์มหรือสถานที่เกิดโรค กองรวมไว้ในที่เดียวกันก่อนนำไปฝังหรือเผา
- 2) คัดแยกประเภทอุปกรณ์ที่ทำลายไม่ได้ แต่จะต้องทำการฆ่าเชื้อโรคอย่างดีก่อนทิ้งหรือนำกลับไปใช้อีก
- 3) ปิดฝุ่นหรือหยากไย่ที่เพดาน ผ่นและตามมุมคอก
- 4) ขูดพื้นและผนังโรงเรือนเพื่อขจัดมูลสัตว์และเศษอาหารที่ติดฝังแน่น
- 5) กวาดพื้นผิวโรงเรือนที่เกิดโรคเพื่อกำจัดสารอินทรีย์กองไว้ด้วยกัน
- 6) ในกรณีของโรงเรือนปิด (evaporated house) ถอดเยื่อทำความเย็น (Cooling pad) สำหรับให้น้ำผ่านลงมาในระบบควบคุมอุณหภูมิและความชื้น กองรวมกันเพื่อราดน้ำยาฆ่าเชื้อโรค ถ้าเป็นโรคระบาดที่ร้ายแรงให้ใช้โซดาไฟ ก่อนนำไปฝังหรือเผาเมื่อแห้ง
- 7) ใช้น้ำผสมผงซักฟอก (detergent) ราดทุกส่วนของโรงเรือนและขัดด้วยแปรง
- 8) ล้างด้วยน้ำสะอาด ถ้าสามารถใช้เครื่องฉีดน้ำความดันสูงฉีดพ่นจะให้ผลดีที่สุด
- 9) ปลดทิ้งไว้ให้โรงเรือนแห้งสนิท
- 10) พ่นน้ำยาฆ่าเชื้อโรคซ้ำอีกครั้ง
- 11) น้ำเสียที่เกิดขึ้นจะต้องได้รับการบำบัด
- 12) พักโรงเรือนทิ้งไว้ให้นานที่สุด คือเมื่อได้ทำการเฝ้าระวังโรคแล้วไม่พบหลักฐานการติดเชื้อหรืออย่างน้อยเป็นเวลา 90 วัน ภายหลังจากที่โรคสงบหรือที่ได้ทำลายสัตว์ป่วยตัวสุดท้ายในพื้นที่เกิดโรคนั้น
- 13) การจะนำสัตว์เข้ามาเลี้ยงใหม่ในฟาร์มของพื้นที่เกิดโรค จะต้องได้รับการตรวจสอบและอนุญาตจากเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ ในแต่ละกรณี

มาตรการควบคุมโรคเพิ่มเติม

โรคปากและเท้าเปื่อย (FMD)

1. รับแจ้งสัตว์ป่วย รายงานโรคเบื้องต้น
2. เข้าตรวจสอบและควบคุมโรค
3. ควบคุมเคลื่อนย้าย
 - 3.1 ประกาศกำหนดเขตโรคระบาดสัตว์
 - 3.2 สังกักสัตว์เพื่อห้ามเคลื่อนย้ายสัตว์ป่วย สัตว์ร่วมฝูง และสัตว์ในรัศมี 5 กิโลเมตร จากจุดเกิดโรค
4. สอบสวนโรค โดยใช้หลักระบาดวิทยาและหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องให้มากที่สุดเพื่อสรุปวิเคราะห์สาเหตุการเกิดโรคได้ถูกต้อง และรายงานตามแบบ กคร.2
5. การเฝ้าระวังโรคและเก็บตัวอย่าง
 - 5.1 เก็บตัวอย่างสัตว์ที่ป่วยและตรวจวินิจฉัยทางห้องปฏิบัติการ
 - 5.2 เฝ้าระวังโรคในสัตว์รัศมี 1-10 กิโลเมตร รอบจุดเกิดโรค

(1) จัดตั้งและประชาสัมพันธ์จุดรับแจ้งโรค เช่น ท้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปศุสัตว์ตำบล ผู้ใหญ่บ้าน สหกรณ์โคนม หรือศูนย์รับนม เป็นต้น

(2) บริหารจัดการให้มีการป้องกันการปนเปื้อนเชื้อไวรัสจากการเฝ้าระวังโรค

5.3 รายงานผลการเฝ้าระวังข้อ 5.2 แบบรายงาน กคร.3

5.4 เฝ้าระวังโรคจากการเคลื่อนย้ายสัตว์ในพื้นที่เกิดโรคระบาด

6. การสร้างภูมิคุ้มกันโรค

6.1 ฉีดวัคซีนให้กับสัตว์โดยฉีดเริ่มจากรัศมี 5 กิโลเมตร เข้าหาจุดเกิดโรค

6.2 หลีกเลี่ยงการใช้วัคซีนขวดเดียวกัน รวมทั้งอุปกรณ์ฉีดวัคซีนในสัตว์หลายฝูง

6.3 บันทึกแผนการฉีดวัคซีนตามแบบ กคร.4

6.4 รายงานผลการฉีดวัคซีนตาม แบบ กคร.5

7. ทำลายเชื้อโรค ดำเนินการฆ่าเชื้อโรคประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ เช่น โรงนม สหกรณ์โคนม อย่างเข้มงวด

8. การทำลายสัตว์

8.1 สัตว์นำเข้าราชอาณาจักรทำลายทุกกรณีและไม่ขดใช้

8.2 สัตว์ในเขตปลอดโรคทำลายทันทีหากโรคยังไม่แพร่กระจาย

8.3 สัตว์ในพื้นที่ปกติให้อยู่ในดุลยพินิจของสัตวแพทย์

8.4 ควบคุมการทำลายให้ถูกหลักอย่างเข้มงวด เช่น เครื่องแต่งกาย เขตห้ามเข้า การฆ่าเชื้อโรค การพักคอก เป็นต้น

9. รักษาสัตว์ป่วย ตามดุลยพินิจของสัตวแพทย์

10. ประชาสัมพันธ์

10.1 ประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรในพื้นที่ทราบ และปฏิบัติในการป้องกันการแพร่กระจายของโรค อย่างเคร่งครัด

10.2 ประชาสัมพันธ์ให้ปศุสัตว์จังหวัดใกล้เคียงทราบ เพื่อการป้องกันโดยเร็วทาง e-Mail หรือโทรศัพท์ หรือหนังสือเตือนภัย

โรคพิษสุนัขบ้า (Rabies)

เพื่อการควบคุมโรคจะต้องทำการลดจำนวนสุนัขจรจัด หรือไม่มีเจ้าของในพื้นที่สาธารณะ โดยการผ่าตัดทำหมัน หรือการฉีดยาคุมกำเนิด จัดให้มีบริการฉีดยาคุมกำเนิดผ่าตัดทำหมันสัตว์ทุกครั้งร่วมกับการออกหน่วยบริการเคลื่อนที่ (Mobile Unit) ตามโครงการพิเศษของกรมปศุสัตว์ เช่น

1. หน่วยปศุสัตว์เคลื่อนที่
2. โครงการสัตวแพทย์พระราชทาน
3. คลินิกเกษตรเคลื่อนที่
4. อื่นๆ ตามที่จังหวัดกำหนด

เน้นการปฏิบัติงานในพื้นที่เป้าหมาย ได้แก่ วัด โรงเรียน สถานที่ราชการ ชุมชน ตลาด แหล่งท่องเที่ยว และพื้นที่ที่มีความชุกของการเกิดโรค

โรคบรูเซลเลลลิส

กรณีพบแพะ แกะ ให้ผลบวกหรือสงสัยต่อการทดสอบโรคบรูเซลเลลลิส

1. รายงานการเกิดโรค การสอบสวนโรค ร่วมกับการส่งกักสัตว์ร่วมฝูงที่ต้องสงสัยว่าเป็นพาหะนำโรคทั้งหมด
2. เก็บตัวอย่างซีรัม แพะ แกะ ที่มีอายุมากกว่า 6 เดือน ในฝูงที่ต้องสงสัยว่าเป็นพาหะนำโรคทุกตัว ส่งตรวจวินิจฉัยทางห้องปฏิบัติการ
3. ทำลายแพะ แกะ ที่ให้ผลบวกทุกตัวโดยมีค่าชดเชย กรณีที่เจ้าของสัตว์ไม่กระทำผิดต่อกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499
4. กรณีพบผลบวกให้ทดสอบโรคสัตว์ทั้งฝูงซ้ำ 2 ครั้ง ห่างกัน 3 เดือน
5. สัตว์ร่วมฝูงที่ให้ผลลบและอยู่ระหว่างการกักรอผลการตรวจ หากจำเป็นต้องเคลื่อนย้ายให้เคลื่อนย้ายในกรณีเข้าโรงฆ่าเท่านั้น โดยอยู่ในการควบคุมของสัตวแพทย์ด่านกักกันสัตว์
6. ประชาสัมพันธ์เตือนภัยให้กับประชาชนในพื้นที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ
7. ประสานงานหน่วยงานกระทรวงสาธารณสุขในพื้นที่ เพื่อยุติการเกิดโรคและเข้าดำเนินการสอบสวนโรคเพิ่มเติม โดยเฉพาะประชาชนที่มีโอกาสเสี่ยงสัมผัสพาหะนำโรค

โรค CAE: Caprine Arthritis Encephalitis

กรณีพบแพะนมให้ผลบวกหรือสงสัยต่อการทดสอบโรค CAE

1. รายงานการเกิดโรค สอบสวนโรค และส่งกักสัตว์ร่วมฝูงที่ต้องสงสัยว่าเป็นโรค CAE
2. เก็บตัวอย่างซีรัมพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ แพะนมที่มีอายุมากกว่า 1 ปี ทุกตัว ส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ
3. ทำลายแพะนมที่ให้ผลบวกทุกตัว หรือผลักดันเข้าโรงฆ่าสัตว์
4. ทดสอบโรคในสัตว์ทั้งฝูงซ้ำ 6 เดือน
5. สัตว์ร่วมฝูงที่ให้ผลลบและอยู่ระหว่างการกักรอผลการตรวจ หากจำเป็นต้องเคลื่อนย้าย ให้เคลื่อนย้ายในกรณีเข้าโรงฆ่าเท่านั้น โดยอยู่ในการควบคุมของสัตวแพทย์ด่านกักกันสัตว์

โรค Schmallenburg

กรณีพบแพะ แกะ เป็นโรคหรือสงสัยโรค Schmallenburg

1. รายงานการเกิดโรค สอบสวนโรค และส่งกักสัตว์
2. ประกาศเขตโรคระบาดสัตว์ ควบคุมเคลื่อนย้ายสัตว์ทั้งหมดในพื้นที่
3. เก็บตัวอย่างส่งสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ
4. กรณีผลยืนยันว่าแพะ แกะ เป็นโรค Schmallenburg ให้ดำเนินการทำลายสัตว์ในฝูง
5. เฝ้าระวังโค กระบือ แพะ แกะ ในพื้นที่
6. ฉีดพ่นยาฆ่าเชื้อโรคในบริเวณฟาร์มที่มีสัตว์ป่วย
7. ใช้ยากลุ่ม Amitraz drip หยดหลังเพื่อป้องกันแมลงกัดสัตว์ในพื้นที่

โรค PPR: Peste des Petits Ruminants

กรณีพบแพะ แกะเป็นโรคหรือสงสัยโรค PPR

1. รายงานการเกิดโรค สอบสวนโรค และส่งกักสัตว์
2. ประกาศเขตโรคระบาดสัตว์ ควบคุมเคลื่อนย้ายสัตว์ทั้งหมดในพื้นที่
3. เก็บตัวอย่างส่งสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ
4. กรณีผลยืนยันว่าแพะ แกะเป็นโรค ให้ดำเนินการทำลายสัตว์ในฝูง
5. ฝังระวางโค กระบือ แพะ แกะ ในพื้นที่

โรค布鲁เซลลีสไลโค

1. ทำลายสัตว์ที่ให้ผลบวก
2. สัตว์ร่วมฝูงต้องถูกแยกส่งกักตามมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ.2499 และตรวจซ้ำอีก 3 ครั้ง ห่างกันครั้งละ 30 วัน
3. หากพบผลบวกให้ทำลายตัวบวก แล้วเริ่มนับครั้งการตรวจใหม่อีก 3 ครั้ง
4. หากพบผลลบติดต่อกัน 3 ครั้ง ให้ดำเนินการสร้างสถานภาพฟาร์มปลอดโรคได้
5. ในระหว่างถูกส่งกักหากประสงค์จะเคลื่อนย้าย อนุโลมให้สัตว์นั้นต้องผ่านการตรวจซีรัมให้ผลลบอีกครั้งหนึ่งห่างจากครั้งแรกไม่น้อยกว่า 15 วัน

โรคบูเบอร์คูไลซิสโค

1. หากพบผลบวกให้ทำลายตัวบวก แล้วตรวจซ้ำอีกเมื่อครบ 6 เดือน
2. สัตว์ร่วมฝูงต้องตรวจซ้ำอีก 1 ครั้ง ทุกตัวหลังจากพบโรค 6 เดือน
3. หากให้ผลลบทุกตัว ให้ดำเนินการสร้างสถานภาพฟาร์มปลอดโรคได้
4. อนุโลมให้สัตว์ร่วมฝูงเคลื่อนย้ายได้ แต่ต้องมีผลการตรวจโรคให้ผลลบไม่เกิน 60 วัน นับจากวันเจาะเลือดหรือทดสอบโรค

โรคพยาธิใบไม้เลือด

1. แยกตัวป่วยออกจากฝูง
2. สัตว์แพทย์รักษาสัตว์ที่แสดงอาการป่วยและสัตว์ร่วมฝูง ตามชนิดของพยาธิใบไม้เลือดที่ตรวจพบ
3. เก็บตัวอย่างเลือดสัตว์ที่ป่วยตรวจซ้ำอีก 1 ครั้ง หลังจากอาการดีขึ้น 1 เดือน

โรคเอดโมรายิกเซพติกซีเมีย

1. รายงานการเกิดโรค เก็บตัวอย่างส่งห้องปฏิบัติการ
2. ควบคุมเคลื่อนย้าย
 - 2.1 ประกาศเขตโรคระบาดสัตว์
 - 2.2 ส่งกักสัตว์เพื่อห้ามเคลื่อนย้ายสัตว์ป่วย สัตว์ร่วมฝูง และสัตว์ในรัศมี 1 กิโลเมตร จากจุดเกิดโรค

3. สอบสวนโรค

4. ทำลายซากสัตว์ ควบคุมการทำลายซากสัตว์ให้ถูกหลักอย่างเข้มงวด เช่น เครื่องแต่งกาย ประกาศเขตห้ามเข้า การฆ่าเชื้อโรค การพักคอก เป็นต้น

* การกำจัดซากสัตว์ควรดำเนินการ ณ สถานที่ที่สัตว์ตาย โดยการเผาซากสัตว์หรือฝังซากสัตว์ใต้ระดับผิวดินไม่น้อยกว่า 1 เมตร และใช้ยาฆ่าเชื้อทำลายเชื้อโรค

5. ดำเนินการฆ่าเชื้อโรคอย่างเข้มงวดและทั่วถึง บริเวณจุดเสี่ยงการสัมผัสโรค

6. สร้างภูมิคุ้มกันโรค

6.1 ฉีดวัคซีนให้กับสัตว์ในรัศมี 5 กิโลเมตร จากจุดเกิดโรค โดยแบ่งชุดฉีดวัคซีน 3 ชุด คือ

- ชุดฉีดวัคซีนรอบพื้นที่เกิดโรคที่ไม่มีสัตว์ป่วยหรือเสี่ยงที่จะรับเชื้อโรค เช่น อยู่หมู่บ้านใกล้เคียง และไม่ใช่ทุ่งหญ้าร่วมกัน

- ชุดฉีดวัคซีนสัตว์ที่มีความเสี่ยงจะได้รับเชื้อโรค เช่น สัตว์ที่อาศัยในหมู่บ้านเดียวกันหรือหากินในบริเวณเดียวกัน โดยดำเนินการฉีดวัคซีนภายหลังจากได้รับยาปฏิชีวนะให้อยู่ในกระแสเลือดต่อเนื่อง 3 วัน

- ชุดฉีดวัคซีนในสัตว์ที่ร่วมฝูงสัตว์ป่วย โดยดำเนินการฉีดวัคซีนภายหลังจากได้รับยาปฏิชีวนะต่อเนื่อง 5 วัน และฉีดยาปฏิชีวนะให้อยู่ในกระแสเลือดต่ออีก 3 วัน

6.2 หลีกเลี่ยงการใช้วัคซีนขวดเดียวกันและอุปกรณ์ฉีดวัคซีนร่วมกัน

6.3 บันทึกแผนการฉีดวัคซีนตามแบบ กคร.4 รายงานผลการฉีดวัคซีนตามแบบ กคร.5

7. รักษาสัตว์ป่วยและสัตว์เสี่ยง

- การฉีดยาปฏิชีวนะควรใช้ตามผลการทดสอบความไวของยาหรือระหว่างรอผลให้ฉีดกลุ่ม Oxytetracycline นาน 5-7 วัน ตามดุลยพินิจของสัตวแพทย์

* สัตว์ป่วย: ควรเลือกใช้ยาที่ออกฤทธิ์เร็ว เพื่อให้ยาอยู่ในกระแสเลือดเร็วที่สุด และให้ยาอื่นๆ ตามอาการ เช่น ขยายหลอดลม แก้อักเสบหรือยาบำรุง สัตว์ร่วมฝูงและสัตว์ที่มีความเสี่ยงจะได้รับเชื้อโรค เช่น สัตว์ที่อาศัยในหมู่บ้านเดียวกันหรือหากินในบริเวณเดียวกัน : ควรเลือกยาที่ออกฤทธิ์ยาว เพื่อสะดวกในการจัดการ

8. การเฝ้าระวังโรคและเก็บตัวอย่าง

8.1 เก็บตัวอย่างสัตว์ที่ป่วยและตรวจวินิจฉัยทางห้องปฏิบัติการ

- เก็บตัวอย่างปอด ตับ ม้าม ไต หัวใจ ส่งห้องปฏิบัติการ เพื่อเพาะเชื้อแบคทีเรียและหาผลความไวของยา

8.2 เฝ้าระวังโรคในสัตว์รัศมี 1-10 กิโลเมตร รอบจุดเกิดโรค

- จัดตั้งและประชาสัมพันธ์จุดรับแจ้งโรค เช่น แหล่งชุมชน ปศุสัตว์ตำบล ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น
- บริหารจัดการให้มีการป้องกันการปนเปื้อนเชื้อแบคทีเรียจากการเฝ้าระวังโรค

8.3 รายงานผลการเฝ้าระวังตามข้อ 8.2

8.4 เฝ้าระวังโรคจากการเคลื่อนย้ายสัตว์พื้นที่เกิดโรคระบาด โดยแจ้งพื้นที่ปลายทางที่มีสัตว์เคลื่อนย้ายไป

9. ประชาสัมพันธ์

9.1 ประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรในพื้นที่ทราบ และทำการป้องกันการแพร่กระจายของโรคอย่างเคร่งครัด

9.2 ประชาสัมพันธ์ให้ปศุสัตว์จังหวัดใกล้เคียงทราบเพื่อการป้องกันโรคโดยเร็ว ทาง E-mail หรือ โทรศัพท์ หรือหนังสือเตือนภัย

โรคแอนแทรกซ์

เมื่อพบสัตว์ป่วยหรือได้รับรายงานผู้ป่วยติดเชื้อโรคแอนแทรกซ์ให้ปฏิบัติตามระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการปฏิบัติเมื่อมีโรคระบาดแอนแทรกซ์หรือสงสัยว่ามีโรคระบาดแอนแทรกซ์ พ.ศ. 2536

1. รายงานการเกิดโรคและเก็บตัวอย่าง

1.1 เก็บตัวอย่างเลือดส่งห้องปฏิบัติการ โดยในการเก็บให้สวมถุงมือและผ้าปิดปากป้องกันตนเอง

1.2 แจ้งหน่วยงานสาธารณสุขจังหวัดในกรณีพบการระบาดในสัตว์

2. ควบคุม เคลื่อนย้าย

2.1 ประกาศเขตโรคระบาดสัตว์ เขตโรคระบาดสัตว์ชั่วคราวหรือเขตสงสัยว่ามีโรคระบาดสัตว์

2.2 สังกักสัตว์ เพื่อห้ามเคลื่อนย้ายสัตว์ป่วย สัตว์ร่วมฝูง และสัตว์ในรัศมี 5 กิโลเมตร จากจุดเกิดโรค และห้ามมิให้ผู้ใดทำการเคลื่อนย้าย ขำแหวหรือกระทำการเปิดซากสัตว์ที่ตายโดยเด็ดขาด

2.3 กั้นแถบแสดงขอบเขตพื้นที่ควบคุมโรค ห้ามมิให้บุคคลภายนอกเข้าในสถานที่และบริเวณเลี้ยงสัตว์

3. สอบสวนโรค

3.1 ร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุขสอบสวนโรค

3.2 ใช้หลักวิชาการระบาดวิทยาและหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องให้มากที่สุด เพื่อสรุปวิเคราะห์หาสาเหตุการเกิดโรคได้ถูกต้อง

4. ทำลายสัตว์

4.1 สัตว์นำเข้าราชอาณาจักรให้ทำลายทุกกรณีและไม่ชดใช้

4.2 สัตว์ในพื้นที่ปกติให้ทำลายสัตว์ที่แสดงอาการป่วย ตามดุลพินิจของสัตวแพทย์

4.3 ควบคุมการทำลายสัตว์และซากสัตว์ให้ถูกหลักอย่างเข้มงวด เช่น เครื่องแต่งกาย ประกาศเขตห้ามเข้า การฆ่าเชื้อโรค การพ่นคอก เป็นต้น

* การกำจัดซากสัตว์ที่เป็นโรคแอนแทรกซ์ควรดำเนินการ ณ สถานที่ที่สัตว์ตายโดยการเผาซากสัตว์ และทำลายเชื้อโรคในบริเวณที่เผาซากสัตว์ หรือทำการฝังซากสัตว์ทั้งตัวใต้ระดับผิวดินไม่น้อยกว่า 1 เมตร และใช้ยาฆ่าเชื้อที่ทำลายเชื้อโรคนี้ได้ เช่น โซดาไฟ

5. รักษาสัตว์ร่วมฝูงกับสัตว์ป่วย

- รักษาโดยฉีดยาปฏิชีวนะที่ฆ่าเชื้อแบคทีเรีย *Bacillus anthracis* เช่น เพนนิซิลิน

6. สร้างภูมิคุ้มกันโรค

6.1 ฉีดวัคซีนให้กับสัตว์ในรัศมี 5 กิโลเมตร โดยฉีดเข้าหาจุดเกิดโรค

6.2 หลีกเลี่ยงการใช้วัคซีนขวดเดียวกันรวมทั้งอุปกรณ์ฉีดวัคซีนในสัตว์หลายฝูง

6.3 บันทึกการฉีดวัคซีน และรายงานผลการฉีดวัคซีน

7. ทำลายเชื้อโรค ดำเนินการฆ่าเชื้อโรคอย่างเข้มงวดและทั่วถึง โดยใช้ยาฆ่าเชื้อโรคที่มีประสิทธิภาพ ฆ่าเชื้อโรคนี้ เช่น โซดาไฟละลายน้ำที่ความเข้มข้นร้อยละ 5 ราดที่ฟางหญ้า สิ่งปฏิกูล อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้กับสัตว์ที่ตาย คอกสัตว์และบริเวณที่สัตว์ตาย รวมทั้งใช้กับซากสัตว์ด้วย

8. ฝ้าระวังโรค

8.1 จัดตั้งและประชาสัมพันธ์จุดรับแจ้งโรค

8.2 บริหารจัดการการปนเปื้อนเชื้อแบคทีเรียจากการฝ้าระวังโรค

8.3 ฝ้าระวังโรคโดยตรวจสอบสัตว์ป่วยในพื้นที่ตลอดจนประชาสัมพันธ์ให้ปศุสัตว์จังหวัดใกล้เคียง ทราบเพื่อการป้องกันโดยเร็วทาง e-mail โทรศัพท์ หรือหนังสือเตือนภัย

8.4 ฝ้าระวังโรคจากการเคลื่อนย้ายสัตว์ในพื้นที่เกิดโรคระบาดจากข้อมูลรายงานทางระบาดวิทยา

โรคโลหิตจางติดเชื้อในม้า (Equine Infectious Anemia : EIA)

1. แยก กักสัตว์ที่ให้ผลบวกต่อการทดสอบโรคภายใน 24 ชั่วโมง หลังทราบผล

2. ทำลายสัตว์ที่ให้ผลบวก

3. แยก สังกักสัตว์ร่วมฝูงและทดสอบโรคสัตว์ทุกตัวห่างกันครั้งละ 30 วัน จนกว่าจะไม่พบ การเกิดโรค

4. ทำลายเชื้อโรค

5. สอบสวนโรค

6. ติดตามการควบคุมโรค

โรคไข้มองอกอักเสบนิปาห์

1. รายงานการเกิดโรคและเก็บตัวอย่างส่งห้องปฏิบัติการ

- แจ้งหน่วยงานสาธารณสุขจังหวัดในกรณีพบการระบาดในสัตว์

2. การควบคุมเคลื่อนย้าย

2.1 ประกาศเขตโรคระบาดสัตว์ เขตโรคระบาดสัตว์ชั่วคราวหรือเขตสงสัยว่ามีโรคระบาดสัตว์

2.2 สังกักสัตว์ ห้ามเคลื่อนย้ายสัตว์ป่วย สัตว์ร่วมฝูง และสัตว์ในรัศมี 5 กิโลเมตร จากจุดเกิดโรค และห้ามมิให้ผู้ใดทำการเคลื่อนย้าย ขำแหละ หรือกระทำการเปิดซากสัตว์ที่ตายโดยเด็ดขาด

2.3 กั้นแถบแสดงขอบเขตพื้นที่ควบคุมโรค ห้ามมิให้บุคคลภายนอกเข้าในสถานที่และบริเวณ เลี้ยงสัตว์

3. สอบสวนโรคร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุข

4. ทำลายสัตว์

4.1 สัตว์นำเข้าราชอาณาจักรให้ทำลายทุกกรณีและไม่ชดใช้

4.2 สัตว์ในพื้นที่ปกติให้ทำลายสัตว์ที่แสดงอาการป่วย ตามดุลพินิจของสัตวแพทย์

4.3 ควบคุมการทำลายสัตว์และซากสัตว์ให้ถูกหลักอย่างเข้มงวด เช่น เครื่องแต่งกาย ประกาศเขต ห้ามเข้า การฆ่าเชื้อโรค การพักคอก เป็นต้น

* การกำจัดซากสัตว์ที่เป็นโรคนิพาห์ควรทำการฝังซากสัตว์ทั้งตัวใต้ระดับผิวดินไม่น้อยกว่า 1 เมตร ร่วมกับใช้ยาฆ่าเชื้อที่ทำลายเชื้อโรคนี้ได้

5. ทำลายเชื้อโรค

ดำเนินการฆ่าเชื้อโรคอย่างเข้มงวด และทั่วถึงโดยใช้ยาฆ่าเชื้อโรคที่มีประสิทธิภาพในการฆ่าเชื้อ เช่น สารละลาย sodium hypochlorite (น้ำยาฟอกขาว) ราดที่สิ่งปฏิกูล อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้กับสัตว์ที่ตาย คอกสัตว์และบริเวณที่สัตว์ตาย รวมทั้งใช้กับซากสัตว์ด้วย

6. การเฝ้าระวังโรค เฝ้าระวังโรคในรัศมี 5 และ 10 กม.จากจุดเกิดโรค

โรควัวบ้า (BSE: Bovine Spongiform Encephalopathy)

เมื่อได้รับรายงานสัตว์สงสัยป่วยด้วยโรควัวบ้า ให้ปฏิบัติดังนี้

1. รายงานการเกิดโรคและเก็บตัวอย่าง

1.1 เก็บตัวอย่างสมองโคที่สงสัยส่งห้องปฏิบัติการ

1.2 สุ่มเก็บตัวอย่างอาหารสัตว์เพื่อตรวจหาโปรตีนจากสัตว์ที่กระเพาะในอาหารสัตว์

2. ควบคุม เคลื่อนย้าย

2.1 ประกาศเขตโรคระบาดสัตว์ เขตโรคระบาดสัตว์ชั่วคราวหรือเขตสงสัยว่ามีโรคระบาดสัตว์

2.2 สั่งกักสัตว์เพื่อห้ามเคลื่อนย้ายสัตว์ป่วย สัตว์ร่วมฝูง และห้ามมิให้ผู้ใดทำการเคลื่อนย้าย ขำแหละ

หรือกระทำการเปิดซากสัตว์ ที่ตายโดยเด็ดขาด

3. สอบสวนโรคหาแหล่งที่มาของการพบโรค เช่น แหล่งต้นทางของสัตว์ที่สงสัยและอาหารสัตว์ที่สงสัย

4. ทำลายสัตว์

4.1 สัตว์นำเข้าราชอาณาจักรทำลายทุกกรณีและไม่ชดใช้

4.2 สัตว์ที่สงสัยให้แยกลูกออกจากแม่และทำลายสัตว์ ซากสัตว์หรือรกของสัตว์ที่สงสัยว่าเป็นโรค

โดยการเผา

4.3 ในกรณีพบสัตว์ที่ได้รับการยืนยันว่าเป็นโรควัวบ้าในฝูง ให้ทำลายสัตว์ร่วมฝูงทั้งหมดและฝูงสัตว์ที่มีความเกี่ยวข้องกับสัตว์ที่เป็นโรคตามข้อมูลการสอบสวนโรค เช่น ในกรณีที่อาหารสัตว์เป็นสาเหตุของการเกิดโรค ให้ทำลายฝูงสัตว์ที่ใช้แหล่งอาหารเดียวกันกับฝูงสัตว์ที่พบโรค

4.4 ควบคุมการทำลายสัตว์ให้ถูกต้องอย่างเข้มงวด เช่น เครื่องแต่งกาย การกำหนดเขตห้ามเข้า การฆ่าเชื้อโรค การพักคอก เป็นต้น

โรคพริอาร์อาร์เอส (PRRS)

1. รายงานการเกิดโรคและเก็บตัวอย่าง

2. ควบคุม เคลื่อนย้าย

2.1 ประกาศกำหนดเขตโรคระบาดสัตว์ เขตโรคระบาดสัตว์ชั่วคราวหรือเขตสงสัยว่ามีโรคระบาดสัตว์

2.2 สั่งกักสัตว์เพื่อห้ามเคลื่อนย้ายสัตว์ป่วย สัตว์ร่วมฝูง และสัตว์ ในรัศมี 5 กิโลเมตร จากจุดเกิดโรค

2.3 สำหรับสุกรร่วมฝูงหรือสุกรที่รักษาหายแล้วสามารถเคลื่อนย้ายไปยังโรงฆ่าได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของสัตวแพทย์และเจ้าหน้าที่ด่านกักกันสัตว์ภายในพื้นที่

3. สอบสวนโรคโดยใช้หลักระบาดวิทยาทางสัตวแพทย์

4. รักษาสุกรป่วยตามอาการ โดยใช้ยาปฏิชีวนะ ยาลดไข้ วิตามินละลายน้ำ

5. ทำลายเชื้อโรค ทำความสะอาดคอกสุกรรวมทั้งทำลายเชื้อโรค โดยใช้ยาฆ่าเชื้อโรคที่เหมาะสม ฉีดพ่นที่คอกเลี้ยงสุกร อุปกรณ์ที่ใช้ภายในฟาร์ม รวมทั้งยานพาหนะต่างๆ ทุกสัปดาห์ จนกว่าจะไม่พบสุกรป่วยตายเพิ่มเติม

6. ฝังระวางโรคในรัศมี 3-5 กม. รอบจุดเกิดโรค

7. การประชาสัมพันธ์

7.1 ประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรทราบ และปฏิบัติในการป้องกันการแพร่กระจายของโรคอย่างเคร่งครัด

7.2 ประชาสัมพันธ์ให้ปศุสัตว์จังหวัดใกล้เคียงทราบเพื่อการป้องกันโดยเร็วทาง E-mail โทรศัพท์ หรือหนังสือเตือนภัย

การใช้วัคซีนควบคุมโรคสัตว์ปีก

หลังจากที่สัตวแพทย์ได้เข้าไปทำลายสัตว์ปีกและเก็บตัวอย่างส่งห้องปฏิบัติการกรณีพบสัตว์ปีกป่วยตายผิดปกติเข้านิยามโรคไข้หวัดนก เมื่อผลตรวจไม่เป็นโรคไข้หวัดนกและตรวจพบโรคอื่นๆ หากเป็นโรคที่มีวัคซีนให้ทำวัคซีนในรัศมี 3 กิโลเมตร รอบจุดเกิดโรคและกระตุ้นซ้ำ 2 สัปดาห์ หลังจากครั้งแรก ทั้งนี้อาจเพิ่มหรือลดรัศมีการทำวัคซีน ตามดุลยพินิจสัตวแพทย์

การป้องกันและการควบคุมโรคไข้หวัดนกในเป็ดไล่ทุ่ง

1. สำรวจและขึ้นทะเบียนเป็ดไล่ทุ่ง และจัดทำสมุดประจำฝูง

- เกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ดไล่ทุ่งแจ้งความประสงค์ขอขึ้นทะเบียนต่อปศุสัตว์อำเภอท้องที่

- ปศุสัตว์อำเภอเข้าตรวจสอบข้อมูลและสุ่มเก็บตัวอย่าง cloacal swab จำนวน 60 ตัวต่อฝูง เมื่อผลตรวจโรคไข้หวัดนกเป็นลบให้ปศุสัตว์อำเภอมอบสมุดประจำฝูงเปิดให้เกษตรกรและบันทึกข้อมูลการขึ้นทะเบียนพร้อมแจ้งไปยังปศุสัตว์จังหวัดเพื่อให้สรุปและส่งให้ปศุสัตว์เขต รวบรวมเพื่อเสนอกรมปศุสัตว์

- เมื่อเกษตรกรปลดเป็ดให้ปศุสัตว์อำเภอเรียกคืนสมุดประจำฝูงเปิด หากจะเลี้ยงใหม่ให้แจ้งปศุสัตว์อำเภอเพื่อขึ้นทะเบียนฝูงใหม่

- หากเกษตรกรปรับระบบการเลี้ยงเป็นรูปแบบฟาร์มจะลดความเสี่ยงต่อการเกิดโรคระบาดได้มาก

2. การเฝ้าระวังควบคุมโรคและการเก็บตัวอย่าง

- เกษตรกรสังเกตอาการ หากป่วยตายผิดปกติแจ้งเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ ทันที

- เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ อาสาปศุสัตว์ เครือข่ายเฝ้าระวังโรค และอาสาสมัครสาธารณสุข เข้าตรวจสอบเป็นประจำ หากพบสัตว์ปีกป่วยตายเข้านิยามโรคไข้หวัดนกให้เก็บตัวอย่างซาก 2-5 ตัว ส่งตรวจทางห้องปฏิบัติการ และควบคุมโรคทันที

- สุ่มเก็บตัวอย่าง Cloacal swab 60 ตัว/ฝูง และเก็บตัวอย่าง serum 30 ตัว/ฝูง ทุก 6 เดือน (มกราคมและกรกฎาคม) ของทุกปีระหว่างการเลี้ยง และสุ่มเก็บตัวอย่าง Cloacal swab 60 ตัว/ฝูง ทุกครั้งก่อนการเคลื่อนย้ายข้ามจังหวัด 8 - 10 วัน

- ติดตามและตรวจสอบทะเบียนเปิดไล่ทุ่ง

3. การเคลื่อนย้ายเปิดไล่ทุ่ง

3.1 การเคลื่อนย้ายภายในอำเภอ เมื่อขึ้นทะเบียนและมีสมุดประจำฝูงเปิดสามารถเคลื่อนย้ายได้ภายในอำเภอที่ขึ้นทะเบียนไว้ โดยใช้สมุดประจำฝูงเปิดเป็นหลักฐานแทนหนังสืออนุญาตฯ (ร.3) โดยอนุโลม

3.2 การเคลื่อนย้ายข้ามอำเภอภายในจังหวัด เกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดไล่ทุ่งแจ้งความประสงค์จะนำเปิดไปเลี้ยงไล่ทุ่งหรือไปอนุบาลต่อปศุสัตว์อำเภอปลายทางพร้อมแสดงสมุดประจำฝูงเปิด เมื่อปศุสัตว์อำเภอปลายทางพิจารณาว่ามีพื้นที่เลี้ยงจริงและไม่มีความเสี่ยงต่อโรคระบาดจึงออกหนังสืออนุญาต เกษตรกรนำหนังสืออนุญาต ไปยื่นต่อปศุสัตว์อำเภอต้นทางออกเพื่อพิจารณาออกหนังสืออนุญาต โดยหนังสืออนุญาตปลายทางมีอายุ 10 วัน นับถัดจากวันที่ปศุสัตว์อำเภอในพื้นที่ปลายทางอนุญาต

3.3 การเคลื่อนย้ายข้ามจังหวัดให้ดำเนินการตามข้อ 3.2 แต่ให้ออกใบอนุญาต (ร.4) แทนหนังสืออนุญาต (ร.3) และให้มีการเก็บตัวอย่าง cloacal swab จำนวน 60 ตัว ก่อนเคลื่อนย้าย เมื่อผลตรวจเป็นลบจึงอนุญาตให้เคลื่อนย้ายได้

3.4 การปฏิบัติเกี่ยวกับการเคลื่อนย้าย นอกเหนือจากที่กำหนดนี้ให้ปฏิบัติตามระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการอนุญาต การตรวจโรคและการทำลายเชื้อโรคในการเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2546

4. การตรวจสอบการเคลื่อนย้าย

ด่านกักกันสัตว์หรือชุดเฉพาะกิจตรวจสอบฝูงเปิดไล่ทุ่ง ตรวจสอบสมุดประจำฝูงเปิดหรือหนังสืออนุญาต (ร.3) หรือใบอนุญาต (ร.4) หากพบการกระทำผิด จะจับกุมดำเนินคดีทันทีโดยเปิดของกลางให้กักไว้ในสถานที่ที่มีรั้วล้อมรอบ เป็นเวลาอย่างน้อย 30 วัน โดยไม่ให้ปล่อยออกหากินในทุ่ง

ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน

เพื่อให้สามารถติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติราชการและสามารถนำผลงานมาพัฒนาการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรกำหนดให้มีตัวชี้วัดผลการดำเนินงานในกิจกรรมนี้ ตัวอย่างเช่น

1. ระยะเวลาได้รับการแจ้งโรคเป็นไปตามระเบียบกรมปศุสัตว์
2. จำนวนฟาร์มและสัตว์ที่เกิดโรคที่เพิ่มขึ้นจากฟาร์มแรก
3. ระยะเวลาการรายงานการควบคุมโรคเป็นไปตามระเบียบกรมปศุสัตว์
4. มีการปฏิบัติงานครบทุกขั้นตอนการเกิดโรค
5. ระดับความสำเร็จการดำเนินงานควบคุมโรคตามมาตรฐานที่กรมปศุสัตว์กำหนด
6. ร้อยละที่เจ้าหน้าที่สามารถสอบสวนหาสาเหตุการเกิดโรคได้
7. ร้อยละความสำเร็จที่เจ้าหน้าที่ควบคุมโรคได้ตามแผน เวลาที่กำหนด
8. ร้อยละของการจัดทำรายงานสรุปการสอบสวนโรคอย่างเป็นระบบเปรียบเทียบกับจำนวนครั้งการเกิดโรค

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานในกิจกรรมนี้ เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องสามารถนำประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินงานไปใช้พัฒนา ต่อยอดได้ ดังนี้

1. การควบคุมโรคได้เร็วจะลดความสูญเสียแก่สัตว์ของเกษตรกรและเศรษฐกิจในภาพรวม
2. โรคไม่สามารถแพร่กระจายทำให้เกิดความสูญเสียแก่ฟาร์มอื่น
3. กรมปศุสัตว์สามารถควบคุมโรคได้ เสียค่าใช้จ่ายในการควบคุมโรคที่จะแพร่กระจายน้อยลง
4. สามารถค้นหาสาเหตุการเกิดโรคได้ เป็นผลดีต่อการป้องกันโรคในครั้งต่อไป
5. สามารถแจ้งเตือนประชาชนในการป้องกันโรคของตนเอง และพื้นที่อื่นๆ
6. สามารถควบคุมพาหะการแพร่กระจายของโรค

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1. พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 และที่แก้ไขเพิ่มเติม
2. กฎกระทรวงว่าด้วยการนำเข้า ส่งออก และนำผ่านราชอาณาจักร ซึ่งสัตว์และซากสัตว์ พ.ศ. 2544
3. ระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการอนุญาต การตรวจโรค และการทำลายเชื้อโรค ในการเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2546
4. ระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วยการดำเนินการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2547

บทที่ 8

การสร้างพื้นที่ปลอดโรค

หลักการและเหตุผล

จากบริบทของการค้าระหว่างประเทศ ประเทศที่ส่งออกสัตว์หรือผลผลิตปศุสัตว์จะต้องมีระบบงานบริการทางสัตวแพทย์ที่ได้มาตรฐานระหว่างประเทศ ซึ่งประเทศสมาชิกใช้เกณฑ์ของ OIE เป็นมาตรฐานทางการค้า ในทางปฏิบัติประเทศผู้นำเข้าจะทำการตรวจสอบ รับรองแหล่งผลิต ระบบการควบคุม ป้องกันโรค การควบคุมมาตรฐานการผลิตและระบบการตรวจสอบของผู้รับผิดชอบงานสัตวแพทย์ภาครัฐบาลของประเทศผู้ส่งออก ขณะเดียวกันประเทศผู้นำเข้าจะต้องแสดงให้เห็นว่าภายในประเทศมีเกณฑ์เกี่ยวกับการรับรองแหล่งผลิต ระบบการควบคุม ป้องกันโรค การควบคุมมาตรฐานการผลิตและระบบการตรวจสอบของผู้รับผิดชอบงานสัตวแพทย์ภาครัฐบาลเช่นเดียวกัน จึงจะสามารถใช้เป็นข้อกำหนดในการอนุญาตนำเข้าได้

การที่ประเทศไทยมีความสามารถในการผลิตสามารถส่งออกสัตว์ปีกและผลผลิตได้ ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญเนื่องจากความน่าเชื่อถือว่า ประเทศไทยมีระบบควบคุม ป้องกันโรคที่ดี ปลอดภัยจากโรคไข้หวัดนก และมีโอกาสส่งออกสุกรและผลผลิตได้เพิ่มเติม หากสามารถแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยปลอดภัยจากโรคปากและเท้าเปื่อย ตามเกณฑ์ของ OIE

โรคพิษสุนัขบ้ายังเป็นโรคที่ทำให้คนไทยเสียชีวิต ถึงแม้จะมีจำนวนครั้งของการพบในแต่ละปีลดลง ขณะเดียวกันการท่องเที่ยวในประเทศไทย สร้างรายได้นำเงินเข้าประเทศเป็นอันมาก การที่ยังคงมีการพบการเกิดโรคพิษสุนัขบ้าในประเทศโดยเฉพาะในเขตเมืองหรือแหล่งท่องเที่ยว การมีสุนัข แมว จรจัด ไม่มีเจ้าของดูแลรับผิดชอบต่อสุขภาพ ส่งผลเสียต่อความปลอดภัยต่อประชาชน และนักท่องเที่ยวในระหว่างการท่องเที่ยว

ระบบการควบคุม ป้องกันโรคในทุกประเทศต้องการให้ประเทศปลอดภัยจากโรคต่างๆ ที่เป็นปัญหาทั้งต่อสุขภาพประชาชน โรคติดต่อระหว่างสัตว์และคน โรคสัตว์ที่ทำให้ผลผลิตตกต่ำ หรือโรคที่เป็นข้อกำหนดใช้ประกอบการนำเข้าและส่งออกของประเทศคู่ค้ามีการรณรงค์ให้ทุกประเทศปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้าและโรคปากและเท้าเปื่อย ซึ่งประเทศสมาชิกประกาศร่วมรณรงค์และกำหนดแนวทางการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์การดำเนินงาน ร่วมกัน

ข้อมูลทางระบาดวิทยาการพบว่าโรคปากและเท้าเปื่อยและโรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทยมีแนวโน้มลดลงทุกปี และมีโอกาสที่จะทำให้ปลอดภัยจากโรคทั้งสองนี้ได้ แต่การที่จะทำให้ปลอดภัยจากโรคพร้อมกันทั่วประเทศในครั้งเดียวเป็นไปได้ยาก ต้องใช้งบประมาณและอัตรากำลังจากทุกภาคส่วนเป็นจำนวนมาก กรมปศุสัตว์จึงพิจารณาเลือกดำเนินการสร้างพื้นที่ปลอดโรคในพื้นที่ที่ไม่มีการพบโรคหรือพบน้อยมาก การจะรับรองปลอดภัยจากโรคต่างๆ ได้ ต้องใช้ข้อมูลระบาดวิทยาทางสัตวแพทย์ยืนยันสนับสนุนประกอบกับมาตรการดำเนินการในพื้นที่ หากทุกพื้นที่ได้ดำเนินการสร้างพื้นที่ปลอดโรค โดยเฉพาะพื้นที่ติดต่อนี้อย่างใกล้ชิดแล้วก็จะสามารถขยายการขอการรับรองการปลอดโรคในพื้นที่ที่กว้างขึ้นจนถึงการขอการรับรองในระดับประเทศ ได้ต่อไป

วิธีดำเนินการ

โรคสัตว์ที่ประเทศไทยได้รับการรับรองการปลอดโรคจาก OIE แล้วคือโรคริ้นเดอเปสต์ และโรคที่กำลังอยู่ในแผนเร่งรัดการดำเนินการคือโรคปากและเท้าเปื่อย โรคพิษสุนัขบ้า ซึ่งมีเป้าหมายดำเนินการให้สำเร็จก่อนปี พ.ศ. 2563 และจะได้ใช้เป็นแนวทางการดำเนินการขยายการดำเนินงานกำจัดโรคอื่นๆ ที่เป็นปัญหาต่อไปในอนาคต

โครงการจัดทำเขตปลอดโรคปากและเท้าเปื่อยในภาคตะวันออกของประเทศไทย

การขอการรับรองปลอดโรคปากและเท้าเปื่อยในประเทศไทยกำหนดให้ดำเนินการยื่นขอการรับรองในภาคตะวันออกของประเทศไทย (พื้นที่เขตปศุสัตว์ที่ 2) ก่อน จากนั้นจึงขยายการดำเนินการในพื้นที่อื่นที่มีศักยภาพต่อไป ซึ่งการดำเนินการประกอบด้วย

1. กำหนดแผนการบริหารจัดการโครงการ
2. การกำหนดขอบเขตพื้นที่
 - (1) เขตควบคุมโรค (Control Zone) เพื่อเตรียมเป็นเขตปลอดโรค (Free Zone)
 - (2) เขตกันชน (Buffer Zone) ที่แบ่งกันระหว่างเขตควบคุมโรคและเขตพื้นที่นอกเขตปลอดโรค
3. การจัดทำเครื่องหมาย ขึ้นทะเบียนสัตว์และกำหนดพิกัดสถานที่ที่เกี่ยวข้อง
 - (1) โค กระบือ แพะ แกะ ทุกตัวต้องทำเครื่องหมายและขึ้นทะเบียนตามระบบที่กรมปศุสัตว์กำหนด
 - (2) สุกรพ่อแม่พันธุ์ทุกตัวต้องทำเครื่องหมายและขึ้นทะเบียนตามระบบที่กรมปศุสัตว์กำหนด
4. การเฝ้าระวังโรค
 - (1) การเฝ้าระวังเชิงรุก (Active Surveillance)

ทางอาการ

- สร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรเห็นความสำคัญในการแจ้งการเกิดโรคให้เร็วที่สุด
- จัดระบบให้เจ้าหน้าที่ออกปฏิบัติงานตรวจเยี่ยมเฝ้าระวังโรคเป็นประจำ
- สร้างเครือข่ายการเฝ้าระวังโรคในพื้นที่

ทางห้องปฏิบัติการ

- สุ่มตรวจทางซีรัมวิทยาเพื่อค้นหาโรคจากหลักฐานแสดงการติดเชื้อโรคปากและเท้าเปื่อย

และตรวจสอบระดับภูมิคุ้มกันโรคในสัตว์

- จัดทำธนาคารซีรัม (Serum Bank)

- (2) การเฝ้าระวังเชิงรับ (Passive Surveillance)

ทางอาการ

- จัดตั้งศูนย์รับแจ้งโรคระบาดประจำตำบล
- จัดระบบ Call Center รับแจ้งโรคระบาด

ทางห้องปฏิบัติการ

- ตรวจแยกชนิดเชื้อไวรัสตามมาตรฐานสากล
- การเฝ้าระวังทางพันธุกรรมของเชื้อโรคปากและเท้าเปื่อย (Molecular Epidemiology)
- วิเคราะห์และจัดทำรายงานตามระบบสม่ำเสมอ

(3) จัดตั้งห้องปฏิบัติการตรวจวินิจฉัยโรคปากและเท้าเปื่อยอย่างรวดเร็วที่ด่านกักกันสัตว์ตามแนวเขตรอบนอกของเขตกันชน

5. การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรคปากและเท้าเปื่อยโดยการฉีดวัคซีน

(1) การสร้างภูมิคุ้มกันให้โค กระบือ แพะ แกะ

- ฝึกอบรมให้เจ้าของสัตว์สามารถฉีดวัคซีนได้เอง
- กำหนดช่วงเวลาการณรงค์ฉีดวัคซีนปีละ ๒ ครั้ง คือ มิถุนายน และ ธันวาคม หรือตามที่

กรมปศุสัตว์กำหนด

- จัดระบบการตรวจสอบให้สัตว์ได้รับการฉีดวัคซีนจริง โดยใช้มาตรการทั้งกฎหมายและส่งเสริมระบบการซื้อขายสัตว์ที่ฉีดวัคซีนแล้ว

(2) การสร้างภูมิคุ้มกันให้สุกร

- จัดเตรียมวัคซีนจำหน่ายที่ต้องใช้ในพื้นที่ให้เพียงพอ
- จัดระบบให้สมาคมหรือกลุ่มผู้เลี้ยงสุกรตรวจสอบควบคุมให้มีการฉีดวัคซีนอย่างเคร่งครัด

(3) สนับสนุนช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านผ่านองค์กรระหว่างประเทศในการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยให้กับสัตว์ตามแนวชายแดนติดต่อกับประเทศไทย

(4) พัฒนาระบบการผลิตวัคซีนให้ได้มาตรฐาน ตามที่ OIE กำหนด

6. การควบคุมเคลื่อนย้ายสัตว์และซากสัตว์

(1) การอนุญาตเคลื่อนย้ายสัตว์และซากสัตว์เข้าในเขตกันชนหรือเขตควบคุมโรคต้องปฏิบัติตามระเบียบกรมปศุสัตว์อย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะประเด็น ดังนี้

สัตว์กักกัน

- มีประวัติได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยตามกำหนด
- ตั้งแต่ปี 2554 เป็นต้นไป ต้องมีหลักฐานทางซีรัมวิทยา ไม่พบการติดเชื้อโรคปากและเท้าเปื่อย

ซากสัตว์กักกัน

- ตั้งแต่ปี 2554 เป็นต้นไปต้องเป็นซากสัตว์ที่ถอดกระดูกแล้ว (Deboned meat) และได้จากสัตว์ที่ผ่านการตรวจซีรัมไม่พบการติดเชื้อโรคปากและเท้าเปื่อย

(2) การนำเข้าสัตว์กักกันจากประเทศเพื่อนบ้านในช่องทางที่ติดต่อกับเขตกันชนให้ปฏิบัติตามระเบียบกรมปศุสัตว์อย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะประเด็น ดังนี้

- สัตว์นั้นต้องมีหลักฐานไม่พบการติดเชื้อโรคปากและเท้าเปื่อย โดยการตรวจซีรัม
- สัตว์นั้นต้องมีภูมิคุ้มกันโรคปากและเท้าเปื่อยในระดับที่สามารถป้องกันโรคได้ทั้ง 3 ไทป์ หรือ

ตามที่กรมปศุสัตว์กำหนด

(3) พัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพระบบงานด้านกักกันสัตว์

- เพิ่มประสิทธิภาพจุดตรวจสัตว์ตลอดแนวระหว่างเขตควบคุมโรคกับเขตกันชน และระหว่างเขตกันชนกับเขตปกติ
- เพิ่มอัตรากำลังสารวัตรกรมปศุสัตว์ให้เพียงพอ
- ประสานงาน ขอรับการสนับสนุนเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ฝ่ายความมั่นคงและเจ้าหน้าที่บุคลากรร่วมในการปฏิบัติงานปราบปราม
- จัดหายานพาหนะและป้อมจุดตรวจสัตว์ให้เพียงพอ รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ในการตั้งจุดตรวจ
- เพิ่มประสิทธิภาพการกักตรวจสัตว์
- พัฒนาปรับปรุงสถานที่กักตรวจสัตว์ให้พร้อมรองรับสัตว์ที่จะนำเข้าไปในเขตกันชนหรือเขตควบคุมโรค
- จัดระบบการกักกันและตรวจสัตว์ระหว่างกักให้เป็นไปตามหลักวิชาการสัตวแพทย์

7. การควบคุมโรค

- (1) ซ้อมแผนเผชิญเหตุอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง
- (2) พัฒนาปรับปรุงระบบรายงานโรคและเก็บตัวอย่างให้รวดเร็ว ถูกต้อง
- (3) ควบคุมเคลื่อนย้ายสัตว์และซากสัตว์ รวมทั้งพาหะของโรค โดยรอบจุดเกิดโรคอย่างเข้มงวด ในรัศมี 5 กิโลเมตร และ 10 กิโลเมตร
- (4) สอบสวนโรคโดยใช้หลักระบาดวิทยาสอบสวนหาข้อมูลหลักฐาน เพื่อสรุปวิเคราะห์สาเหตุการเกิดโรคให้ถูกต้อง
- (5) ทำลายสัตว์
 - ทำลายสัตว์ป่วยและสัตว์ที่สัมผัสสัตว์ป่วยทั้งหมดโดยไม่มีการรักษา ทั้งในเขตกันชนและเขตปลอดโรค
 - จัดหาค่าชดใช้ โดยชดใช้ภายใต้เงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด
 - พัฒนาปรับปรุงวิธีการทำลายให้ถูกสุขลักษณะ ตามระบบความปลอดภัยทางชีวภาพ
- (6) ทำลายเชื้อโรคให้ทั่วถึง
- (7) สร้างภูมิคุ้มกันเร่งด่วน

ฉีดวัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยในลักษณะวงแหวน (Ring Vaccination) ให้สัตว์กักกันในรัศมี 5 กิโลเมตร จากจุดเกิดโรค สามารถขยายหรือลดรัศมีการฉีดวัคซีนได้ตามสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค หลีกเลี่ยงการใช้วัคซีนขวดเดียวกัน รวมทั้งอุปกรณ์ฉีดวัคซีน และต้องป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อโรคที่จะแพร่กระจายได้จากคน ยานพาหนะ และอุปกรณ์ที่ใช้
- (8) เฝ้าระวังการแพร่กระจายของโรคทั้งทางอากาศและทางห้องปฏิบัติการ
- (9) เตือนภัยให้เกษตรกรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบเพื่อป้องกันตนเอง
- (10) พัฒนาให้มีห้องควบคุมโรค (War room) ที่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานบริหารจัดการวางแผน ควบคุม สั่งการให้การป้องกัน ควบคุม กำจัดโรคมีประสิทธิภาพในทุกระดับ

(11) ส่งเสริมให้สถาบันเกษตรกร สหกรณ์ กลุ่ม ชมรม หรือสมาคม มีมาตรการลงโทษ กรณีสมาชิก เป็นสาเหตุให้เกิดหรือแพร่กระจายโรค

(12) พัฒนาชุดเฉพาะกิจควบคุมโรคประจำสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดและเขต ให้มีความพร้อมที่จะ ปฏิบัติงานตลอดเวลา (Task Force Unit)

8. การประชาสัมพันธ์และเตือนภัย

(1) ประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ ผู้ประกอบการค้าสัตว์และประชาชนทั่วไปได้มีความรู้ เกี่ยวกับโรคปากและเท้าเปื่อย วิธีการแพร่ระบาดของโรค วิธีการควบคุมและป้องกันโรค และผลกระทบที่เกิดขึ้น จากโรคปากและเท้าเปื่อย นอกจากนี้ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้เข้าใจถึงการดำเนินงานกำจัดโรคปากและเท้าเปื่อย ของกรมปศุสัตว์ ข้อกำหนดและระเบียบของกรมปศุสัตว์ในการเคลื่อนย้ายสัตว์เข้าพื้นที่ปลอดโรคและผลประโยชน์ที่ จะได้รับต่อตนเองและประเทศชาติโดยส่วนรวม เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินงานต่อไป วิธีการดำเนินการ ประชาสัมพันธ์ให้ใช้สื่อทุกแขนง วิทยุ โทรทัศน์ โสตทัศนูปกรณ์ และสิ่งพิมพ์ต่างๆ ซึ่งจะเน้นใช้สื่อเหล่านี้ไปยังกลุ่ม บุคคลเป้าหมายตามวัฒนธรรมท้องถิ่นและดำเนินการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

(2) จัดให้มีการประชุมสัมมนาระหว่างหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน กำจัดโรคปากและเท้าเปื่อย เช่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม กรมศุลกากร กระทรวงการคลัง กรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี ผู้ประกอบธุรกิจเลี้ยงสัตว์และค้าสัตว์ สถานีโทรทัศน์และวิทยุต่างๆ เพื่อให้เกิด ความเข้าใจถึงการดำเนินงานไปในทางเดียวกันและมีการประสานงานอย่างมีประสิทธิภาพ

(3) ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนบริโภคเนื้อสัตว์ที่ถูกสุขลักษณะ เพื่อลดปัญหาการแพร่โรค ที่เกิดจากระบบการเลี้ยงและโรงฆ่าสัตว์ที่ไม่ถูกสุขลักษณะ เช่น เป็นโรคระบาดสัตว์หรือโรคติดต่อระหว่างสัตว์ และคน (Zoonosis) การปนเปื้อนหรือสารตกค้าง

9. ความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน

(1) สร้างความร่วมมือทางวิชาการ โดยมีการประสานงานให้การสนับสนุนผ่านองค์กรความร่วมมือ ระหว่างประเทศ (FAO APHCA RCU และ OIE) ประเทศไทยช่วยเหลือทางด้านวิชาการเกี่ยวกับโรคปากและเท้าเปื่อย เช่น การตรวจวินิจฉัย การผลิตวัคซีน การศึกษาทางระบาดวิทยาทางสัตวแพทย์ การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ เป็นต้น

(2) สนับสนุนให้ประเทศเพื่อนบ้าน ใช้วัคซีนกับสัตว์ในพื้นที่ โดยเฉพาะชายแดนติดต่อกับพื้นที่ เขตปลอดโรค

(3) ทำความตกลงร่วมมือระหว่างประเทศเกี่ยวกับการควบคุมการเคลื่อนย้ายสัตว์และซากสัตว์

(4) สนับสนุนให้ประเทศเพื่อนบ้านจัดทำแผนการป้องกันและกำจัดโรคปากและเท้าเปื่อยในประเทศ

(5) จัดทำโครงการร่วมมือในการทำ Sero-surveillance บริเวณชายแดนที่ติดต่อกับประเทศไทย

10. การรับรองฟาร์มปลอดโรคปากและเท้าเปื่อย

(1) ฟาร์มต้องผ่านมาตรฐานฟาร์มของกรมปศุสัตว์

(2) สัตว์ในฟาร์มต้องมีระบบการบันทึกข้อมูลเป็นรายตัวหรือรายฝูง

(3) มีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพตามหลักวิชาการ เมื่อเกิดโรคระบาดในฟาร์ม

- (4) มีการตรวจซีรัมเพื่อเป็นหลักฐานแสดงการไม่มีเชื้อโรคในฟาร์มและแสดงระดับภูมิคุ้มกันโรค
- (5) สัตว์ที่จะนำเข้าฟาร์มต้องมีสถานะด้านสุขภาพสัตว์เดียวกันหรือสูงกว่าในฟาร์ม
- (6) พื้นที่โดยรอบฟาร์มในรัศมีไม่ต่ำกว่า 10 กิโลเมตร ต้องมีการควบคุม ตรวจสอบการเคลื่อนย้ายสัตว์และซากสัตว์ การเฝ้าระวังโรคอย่างเข้มงวด รวมทั้งการตรวจซีรัมสัตว์ เช่นเดียวกับในฟาร์ม

11. การพัฒนาโรงฆ่าสัตว์กับคู่

- (1) สนับสนุนให้มีพัฒนาโรงฆ่าสัตว์ให้ได้มาตรฐาน ตามที่กรมปศุสัตว์กำหนด
- (2) พัฒนาระบบตรวจสอบย้อนกลับ
- (3) จัดระบบให้โรงฆ่าสัตว์รับเฉพาะสัตว์ที่มาจากฟาร์มมาตรฐาน

12. การพัฒนาปรับปรุงการเลี้ยงสัตว์รายย่อยที่มีการเลี้ยงแบบปล่อย

- (1) สนับสนุนช่วยเหลือให้มีการปรับระบบการเลี้ยงสัตว์ภายใต้ระบบความปลอดภัยทางชีวภาพ
- (2) ส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้เลี้ยงรายย่อย
- (3) ส่งเสริมให้ผู้เลี้ยงรายใหญ่มีบทบาทในการดูแลสนับสนุนช่วยเหลือผู้เลี้ยงรายย่อย

13. การส่งเสริมและพัฒนาผู้ประกอบการรับซื้อสัตว์และขนส่งสัตว์กับคู่

- (1) ขึ้นทะเบียนผู้รับซื้อสัตว์
- (2) ฝึกอบรมและสร้างแรงจูงใจให้สามารถเป็นเครือข่ายในการเฝ้าระวังโรค
- (3) ปรับปรุงยานพาหนะบรรทุกสัตว์ รวมทั้งระบบการขนส่งสัตว์ให้เหมาะสม ไม่เป็นการทารุณสัตว์
- (4) ปรับปรุงสถานที่แปรรูปซากสัตว์หรือสัตว์ตายให้ถูกสุขลักษณะ ภายใต้ระบบความปลอดภัยทางชีวภาพ

ทางชีวภาพ

14. ส่งเสริมการเลี้ยงโค กระบือ แพะ แกะ สุกร ในพื้นที่ให้เพียงพอ

เพิ่มปริมาณการผลิตแม่โค กระบือ แพะ แกะ สุกร ให้มากพอที่จะผลิตลูกเพื่อขุน สำหรับบริโภคภายในเขตปลอดภัยและเขตกันชน โดยไม่ต้องนำเข้ามาจากพื้นที่อื่นซึ่งเป็นความเสี่ยงในการนำโรคเข้าพื้นที่

15. การเจรจาเปิดตลาดการค้าสัตว์และซากสัตว์

- (1) จัดตั้งคณะเจรจาประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐและเอกชน
- (2) เตรียมความพร้อมในทุกด้านให้กับคณะเจรจา

16. การติดตามประเมินผล

- (1) จัดตั้งคณะทำงานประสานงาน ติดตามประเมินผล โดยมีภาครัฐและเอกชนเข้าร่วมเป็นคณะทำงาน
- (2) ประเมินผลการดำเนินงานสม่ำเสมอ อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

โครงการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้า (Rabies)

วัตถุประสงค์ เพื่อขับเคลื่อนการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าทั้ง 77 จังหวัด ให้เป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์การกำจัดโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปภายในปี พ.ศ. 2563 (ค.ศ.2020) โดยเน้นเริ่มการรับรองหน่วยการดำเนินงานที่เล็กที่สุดคือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ขยายผลรวมเป็นอำเภอ จังหวัด เขต และประเทศ

1. วิธีดำเนินการ

1.1 การบริหารจัดการ

- จัดทำรายละเอียดกิจกรรมและแจ้งไปยังทุกจังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- ประชุมชี้แจงแนวทางการดำเนินงาน
- แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อกำกับ ติดตาม และขับเคลื่อนการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้า ดังนี้
 - จังหวัด แต่งตั้งคณะกรรมการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าระดับจังหวัด อำเภอ และ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อดำเนินการ

- กำหนดแผนการดำเนินงานสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าเป็นภาพรวมของจังหวัด
- กำกับ ติดตามการดำเนินงานตามแผนฯ
- ตรวจสอบประเมินการสร้างพื้นที่ปลอดโรคฯ ของแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เป็นไปตาม

หลักเกณฑ์การสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้า

- รับรององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ผ่านเกณฑ์ให้เป็นพื้นที่ปลอดโรคฯ
- กรณีที่ทุกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดดำเนินการสร้างพื้นที่จนเป็นพื้นที่ควบคุม

โรคระดับ A ขึ้นไป ให้เสนอเรื่องไปยังคณะกรรมการส่วนกลางเพื่อทำการรับรองและประกาศให้เป็นจังหวัดปลอดโรคพิษสุนัขบ้าต่อไป

- ส่วนกลาง แต่งตั้งคณะกรรมการรับรองสถานภาพจังหวัดปลอดโรคพิษสุนัขบ้า เพื่อ

- กำหนดแนวทางการรับรองและประกาศพื้นที่ปลอดโรคฯ
- ตรวจสอบประเมินและรับรองการสร้างพื้นที่ปลอดโรคฯ ของแต่ละจังหวัด
- ประกาศให้จังหวัดที่ผ่านหลักเกณฑ์ฯ เป็นพื้นที่ปลอดโรค

1.2 การสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้า

- ปฏิบัติงานเชิงบูรณาการตามแผนที่กำหนดโดยคณะกรรมการสร้างพื้นที่ปลอดโรคของจังหวัด

(ตามข้อ 1.1) ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

กิจกรรมด้านสาธารณสุข

- ตรวจสอบจำนวนผู้เสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้า
- ตรวจสอบระยะเวลาที่ตรวจไม่พบโรคฯ ในคน
- ตรวจวินิจฉัยผู้สงสัยเสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้า
- กักสุนัข-แมว ทุกตัวที่กักคนเพื่อดูอาการ 10 วัน

กิจกรรมด้านปศุสัตว์

- ตรวจสอบจำนวนสัตว์ที่ตรวจพบโรคพิษสุนัขบ้า
- ตรวจสอบระยะเวลาที่ตรวจไม่พบโรคฯ ในสัตว์
- ตรวจวินิจฉัยทางห้องปฏิบัติการจากตัวอย่างสัตว์ที่สงสัย และจากการสุ่มเก็บตัวอย่างสัตว์

0.01% ของจำนวนสัตว์ทั้งหมด

- ฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้กับสุนัข-แมว
- สืบสาวและขึ้นทะเบียนสุนัข-แมว

- ควบคุมจำนวนสุนัข-แมวที่ไม่มีเจ้าของตามบริเวณที่สาธารณะ เช่น ท่าหมั่น ฉีดยาคุมกำเนิด สร้าง shelter ให้สุนัขอยู่ในบริเวณที่กำหนด
- เก็บรวบรวมข้อมูลผลการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรมเพื่อใช้เป็นหลักฐานประกอบการตรวจประเมินการสร้างพื้นที่ปลอดโรคฯ ของคณะทำงานสร้างพื้นที่ปลอดโรคฯ ของจังหวัด
- กำกับ ติดตาม และสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1.3 การประเมินการสร้างพื้นที่ปลอดโรค

ประเมินการสร้างพื้นที่ปลอดโรคฯ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามหลักเกณฑ์ฯ โดยให้เป็นไปตามเป้าหมาย (ปี 2555 - 2557 ได้กำหนดเป้าหมาย คือ อย่างน้อยทุกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องเป็นพื้นที่ควบคุมโรคระดับ B ขึ้นไป) โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่จะเป็นพื้นที่ระดับ B จะต้อง

1. ไม่พบผู้เสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้า 2 ปี ย้อนหลัง
2. มีการตรวจวินิจฉัยผู้สงสัยว่าเป็นโรคพิษสุนัขบ้า
3. มีการกักสุนัขทุกตัวที่กัดคนเพื่อดูอาการ
4. พบโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ 2 ปี ย้อนหลัง
5. ฉีดวัคซีนสุนัขได้ 80%
6. ขึ้นทะเบียนสุนัขได้ 80%

- รับรองและประกาศ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ดำเนินการสร้างพื้นที่จนเป็นพื้นที่ควบคุมโรคระดับ A ขึ้นไป ให้เป็นพื้นที่ปลอดโรคฯ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่จะเป็นพื้นที่ระดับ A จะต้อง

1. ไม่พบผู้เสียชีวิตด้วยโรคพิษสุนัขบ้า 4 ปี ย้อนหลัง
2. มีการตรวจวินิจฉัยผู้สงสัยว่าเป็นโรคพิษสุนัขบ้า
3. มีการกักสุนัขทุกตัวที่กัดคนเพื่อดูอาการ
4. ไม่พบโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ 2 ปี ย้อนหลัง
5. ฉีดวัคซีนสุนัขได้มากกว่า 80%
6. ขึ้นทะเบียนสุนัขได้มากกว่า 80%

- หลักเกณฑ์ที่ต้องดำเนินการเพื่อเลื่อนระดับเป็นพื้นที่ปลอดโรคฯ เพิ่มเติมจากพื้นที่ระดับ A

1. มีแนวทางการควบคุมสุนัขที่ไม่มีเจ้าของตามที่สาธารณะ
2. มีระบบการเฝ้าระวังการเคลื่อนย้ายสุนัข-แมว เข้า – ออกพื้นที่

1.4 การประกาศเป็นพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้า

1. การยื่นเรื่อง จังหวัดที่ทุกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีผลการประเมินเป็นพื้นที่ควบคุมโรคระดับ A ขึ้นไป ให้จัดเตรียมข้อมูลเพื่อใช้เป็นหลักฐานในการตรวจประเมินโดยให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ฯ และยื่นเรื่องต่อคณะกรรมการรับรองสถานภาพพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้า เพื่อตรวจประเมินตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด

2. จังหวัดที่ผ่านการประเมินแล้ว ให้คณะกรรมการรับรองสถานภาพพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้า นำเรื่องเสนอกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อประกาศเป็นจังหวัดปลอดโรคพิษสุนัขบ้าตามพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 ต่อไป

1.5 ประชาสัมพันธ์กิจกรรม

1. จัดทำแผ่นพับ/คู่มือแนวทางการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าสำหรับเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่น
2. จัดทำแผ่นพับสร้างความเข้าใจและความร่วมมือในการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้า

สำหรับประชาชน

3. จัดทำสารคดีในรูปแบบวีซีดี เกี่ยวกับแนวทางการสร้างพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าสำหรับเจ้าหน้าที่และประชาชนทั่วไป

โครงการสร้างแหล่งท่องเที่ยวปลอดโรคพิษสุนัขบ้า

เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้าได้จัดทำโครงการสร้างแหล่งท่องเที่ยวปลอดโรคพิษสุนัขบ้า โดยมีวิธีดำเนินการ

1. จัดทำรายรายละเอียดกิจกรรมและแจ้งไปยังทุกจังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. ประชุมชี้แจงแนวทางการดำเนินงานให้กับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. ประสานความร่วมมือในการดำเนินงานแบบบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งระดับพื้นที่และส่วนกลาง กำหนดกิจกรรมภายใต้โครงการฯ
 - แต่งตั้งคณะทำงานแบบบูรณาการ
 - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ออกกฎ/ระเบียบ และมีการบังคับใช้การดูแลสุนัข-แมวที่ไม่มีเจ้าของตามแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ขึ้นทะเบียน ฝากัดทำหมัน ฉีดวัคซีน
 - จัดหาสถานที่พักพิงสุนัข (shelter) โดยจังหวัดกำหนดสถานที่เป้าหมายเพื่อสร้างสถานที่พักพิง เช่น วัดที่มีการเลี้ยงสุนัข สถานที่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดหาไว้
 - สุนัข-แมวที่ป่วยแสดงอาการสงสัยเป็นโรคพิษสุนัขบ้าหรือตาย มีการเก็บตัวอย่างส่งตรวจ
 - ประชาสัมพันธ์สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนเลี้ยงสัตว์อย่างรับผิดชอบ และมีส่วนร่วมกับโครงการฯ

ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน

เพื่อให้สามารถติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติราชการและสามารถนำผลงานมาพัฒนาการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรกำหนดให้มีตัวชี้วัดผลการดำเนินงานในกิจกรรมนี้ ตัวอย่างเช่น

1. ร้อยละความสำเร็จที่มีการดำเนินงานตามแผน
2. ความพร้อมของเอกสารยื่นขอการรับรอง
3. จำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้รับการรับรองปลอดโรคพิษสุนัขบ้า
4. ร้อยละของจำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้รับการรับรองปลอดโรคพิษสุนัขบ้าเปรียบเทียบกับทั้งหมด
5. จำนวนจังหวัดได้รับการรับรองปลอดโรคพิษสุนัขบ้า
6. ร้อยละของจำนวนจังหวัดได้รับการรับรองปลอดโรคพิษสุนัขบ้าเปรียบเทียบกับทั้งหมด

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานในกิจกรรมนี้ เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องสามารถนำประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินงานไปใช้พัฒนา ต่อยอดได้ ดังนี้

1. สามารถส่งสัตว์และซากสัตว์กับคู่ เช่น โค สุกร แพะ แกะ ที่ผลิตจากเขตปลอดโรคปากและเท้าเปื่อยออกไปขายต่างประเทศ
2. ระบบการผลิตปศุสัตว์และอุตสาหกรรมต่อเนื่องในเขตปลอดโรคจะขยายตัว ส่งผลถึงการค้าการลงทุนและการจ้างงานที่มากขึ้น
3. ประชาชนปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้า สามารถลดค่าใช้จ่ายในการควบคุม ป้องกัน รักษาโรคได้ในระยะยาว
4. นักท่องเที่ยวมีความเชื่อมั่นและปลอดภัยระหว่างการท่องเที่ยว

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1. พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499
2. พระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. 2535
3. พระราชบัญญัติสาธารณสุข
4. ข้อบัญญัติองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

บทที่ 9

การบันทึกข้อมูลการผลิตและการตลาด

หลักการและเหตุผล

เกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์เพื่อการค้ามีจุดประสงค์ที่ต้องการผลตอบแทนคือกำไรจากการขายผลผลิต เกษตรกรควรจะต้องรู้ต้นทุนการผลิตตั้งแต่เริ่มเลี้ยงจนถึงส่งขายผลผลิต จึงจะรู้ว่าการเลี้ยงแบบนี้สามารถทำกำไรได้จริง การจัดทำบัญชีฟาร์มเช่นเดียวกับบัญชีครัวเรือนเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการที่จะทำความเข้าใจในทุกขั้นตอนการผลิตสามารถนำมาวิเคราะห์ได้ว่าในแต่ละขั้นตอน เลี้ยงอย่างไร ลงทุนอะไรบ้าง ให้ผลตอบแทนเท่าไร การเลี้ยงสัตว์ การจัดการสุขภาพสัตว์ การป้องกัน ควบคุมโรค หรือการรักษาพยาบาลสัตว์เมื่อเกิดเป็นโรค ฯลฯ ล้วนเป็นต้นทุนการผลิต เกษตรกรผู้ดำเนินการจะต้องเข้าใจหลักการและวิธีการปฏิบัติดูแล ควรลงทุนเฉพาะที่จำเป็น โดยใช้หลักวิชาการสัตวแพทย์และการจัดการมาช่วยวิเคราะห์ ซึ่งหากผู้เกี่ยวข้องไม่เข้าใจมุ่งแต่จะดำเนินการตามคู่มือการเลี้ยงโดยไม่คำนึงถึงข้อมูลทางระบาดวิทยา สภาพแวดล้อมที่แท้จริงภายในฟาร์มแล้ว นอกจากจะสิ้นเปลืองการลงทุน ไม่ได้ผลผลิตตามที่ต้องการ อาจส่งผลเสียต่อการผลิตมากกว่าผลดี คือมีโอกาสขาดทุน สำหรับเกษตรกรหรือประชาชนที่เลี้ยงสัตว์มานานการนำกิจกรรมใดๆ เข้าไปทำการส่งเสริม ทั้งที่เจ้าหน้าที่หรือเกษตรกรไม่เข้าใจ ไม่มีข้อมูลการผลิตที่แท้จริง ไม่สามารถมองเห็นผลตอบแทนที่จะได้รับอย่างเห็นได้ชัด อาจเกิดการต่อต้านคิดว่า ทำไปทำไม มีแต่จะเสียเงิน เสียเวลา ไม่ได้อะไร จะลงทุนไปทำไม ทำอย่างเดิมดีอยู่แล้ว

การส่งเสริมและพัฒนาด้านการปศุสัตว์นอกจากจะทำการส่งเสริมการเลี้ยง การป้องกันโรค ตลอดจนทำการปรับระบบความปลอดภัยทางชีวภาพ การจัดทำบัญชีฟาร์มในทุกขั้นตอนแล้ว สิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่งคือการจัดหาตลาดที่เหมาะสม เพราะสัตว์หรือผลผลิตที่ได้จากการดำเนินการจะมีคุณภาพ มาตรฐาน ปลอดภัยโรค ผู้บริโภคสามารถมั่นใจด้านอาหารที่ถูกสุขอนามัยแต่ต้องแลกด้วยราคาที่อาจสูงกว่าเดิมบ้างเพราะการลงทุนที่อาจมากกว่าเดิม การสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรพัฒนาระบบการเลี้ยงสัตว์ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้น แนะนำให้ผู้ประกอบการรับซื้อสัตว์จากฟาร์มที่ได้รับรองการปลอดโรค หรือมีการจัดการความปลอดภัยทางชีวภาพซึ่งจะต้องมีการลงทุนเพิ่มเติม แต่ถ้าทำอย่างถูกต้องต่อเนื่องจะสามารถลดต้นทุนด้านการจัดการ การใช้วัคซีน ยารักษาโรค ฯลฯ ได้ หากทำให้เกษตรกรเห็นประโยชน์และร่วมมือในการดำเนินการ จะส่งผลดีต่อทุกฝ่ายทั้งเกษตรกร ประชาชน ผู้บริโภค ผู้ประกอบการ สามารถช่วยเพิ่มรายได้ให้เกษตรกรมากกว่าการเพิ่มรายจ่าย ประการสำคัญทำให้การดำเนินการในการพัฒนาสุขภาพสัตว์ เฝ้าระวัง ควบคุม ป้องกันโรค ของกรมปศุสัตว์มีประสิทธิภาพ ส่งผลตอบแทนตั้งแต่ระดับฟาร์ม เกษตรกร ผู้ประกอบการ ท้องถิ่นจนถึงภาพรวมของประเทศ

วิธีดำเนินการ

1. จัดทำสมุดบันทึกรายรับ – รายจ่าย การลงทุนในการเลี้ยงสัตว์ตั้งแต่เริ่มเลี้ยงจนถึงส่งขาย โดยลงละเอียดในทุกกระยะ ทุกรายการ เช่น

- 1.1 การจัดทำคอก โรงเรือนวัสดุ อุปกรณ์ในการเลี้ยง
- 1.2 ราคาพันธุ์สัตว์ อาหารสัตว์
- 1.3 การใช้วัคซีน เวชภัณฑ์
- 1.4 ค่าใช้จ่ายในการจัดการตลอดช่วงการเลี้ยง
- 1.5 คุณภาพ ปริมาณ ราคาขายผลผลิตฯลฯ

2. ศึกษา สังเกต วิเคราะห์ เปรียบเทียบค่าใช้จ่ายในแต่ละระยะ หรือรุ่นการเลี้ยงเพื่อหาวิธีการเลี้ยงที่ให้ผลตอบแทนสูงที่สุด ซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้พันธุ์สัตว์หรือวัสดุที่ดีที่สุด แต่เลือกใช้ของที่เหมาะสมกับลักษณะการเลี้ยงฟาร์ม สิ่งแวดล้อมและความสามารถในการเลี้ยงของเกษตรกรเพื่อให้ได้ผลตอบแทนการเลี้ยงสูงที่สุด เช่น

2.1 การจัดทำคอก โรงเรือน การวางแผนฟาร์ม ควรคำนึงถึงหลักการของมาตรฐานฟาร์มหรือการปรับระบบการป้องกันโรคเพื่อการจัดการด้านความปลอดภัยทางชีวภาพ ความเป็นสัดส่วนแยกสัตว์แต่ละชนิดไม่เลี้ยงปนกัน สามารถป้องกันการติดต่อของโรคเข้าหรือออกจากฟาร์ม การจัดสร้างฟาร์มในครั้งแรกหรือการปรับปรุงฟาร์มให้ได้มาตรฐานอาจต้องเสียค่าใช้จ่ายมากกว่าเดิมบ้าง แต่ในระยะยาวจะสามารถลดค่าใช้จ่ายหรือเพิ่มผลผลิตได้มากขึ้น เช่น เมื่อคอกและโรงเรือนถูกสร้างอย่างเหมาะสม มีความปลอดภัยทางชีวภาพ สัตว์ที่เลี้ยงจะมีสุขภาพสมบูรณ์ มีการตายหรือการสูญเสียผลผลิตระหว่างการเลี้ยงลดลง ผลผลิตที่ได้มีปริมาณและคุณภาพเพิ่มขึ้น การใช้อาหารสัตว์ เวชภัณฑ์ ยารักษาโรค โดยเฉพาะวัคซีน เมื่อมีการจัดการด้านสุขภาพสัตว์และควบคุมโรคที่ดีแล้วความจำเป็นในการใช้วัคซีนและยารักษาจะลดลงหรือเป็นไปได้มากกว่าจะไม่มี ความจำเป็นต้องใช้อีก ค่าใช้จ่ายด้านการจัดการระหว่างการเลี้ยงลดลง สัตว์หรือผลผลิตได้มาตรฐาน ปลอดภัยต่อผู้บริโภค เป็นที่ต้องการของตลาด และในอนาคตผู้บริโภคจะกำหนดความต้องการเองว่า ต้องการสัตว์หรือผลผลิตที่มาจากฟาร์มมาตรฐานหรือได้รับการรับรองด้านความปลอดภัยทางชีวภาพที่หน่วยงานราชการรับรอง เท่านั้น

2.2 พันธุ์สัตว์ที่เลี้ยง ต้องซื้อจากแหล่งปลอดโรคที่ได้รับการรับรอง ในการเลี้ยงสัตว์แต่ละชนิด ในแต่ละพื้นที่ ควรคำนึงถึงความสามารถ ความชำนาญในการเลี้ยง ข้อมูลสภาวะโรคในพื้นที่ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ พันธุ์สัตว์ที่มีสายเลือดจากต่างประเทศสูงนอกจากจะมีราคาสูงแล้วต้องเลี้ยงในโรงเรือนที่เหมาะสมกับสายพันธุ์ อาหารต้องมีคุณภาพ ใช้ปริมาณมาก การจัดการดูแลด้านสุขภาพสัตว์จะต้องดำเนินการอย่างใกล้ชิด เนื่องจากความไม่เคยชินกับสภาพภูมิอากาศ ความต้านทานโรคน้อยหรือต้องเริ่มสร้างขึ้นใหม่เอง อาจต้องใช้วัคซีนและเวชภัณฑ์มาก ค่าใช้จ่ายด้านการจัดการระหว่างการเลี้ยงสูง การเลือกเลี้ยงสัตว์ที่มีสายเลือดและค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมเพื่อให้ได้กำไรสูงที่สุดเป็นสิ่งจำเป็นที่เกษตรกรจะต้องค้นหา ซึ่งการนำบันทึกข้อมูลการผลิตและการตลาดมาวิเคราะห์อย่างสม่ำเสมอในทุกรุ่นและระยะการผลิตจะช่วยตอบโจทย์นี้ได้

2.3 การใช้วัคซีน เวชภัณฑ์ เช่นเดียวกับการคัดเลือกพันธุ์สัตว์ที่เหมาะสมในการเลี้ยง การเลือกใช้วัคซีนก็เช่นเดียวกันจะต้องรู้ถึงโปรแกรมการใช้วัคซีนในสัตว์ในแต่ละระยะการเลี้ยง แต่ไม่จำเป็นต้องทำทั้งหมด เจ้าหน้าที่ในพื้นที่และเกษตรกรต้องทราบข้อมูลสภาวะโรคสัตว์ในพื้นที่ของตนเองว่าสัตว์ชนิดที่ตนเลี้ยงมีโรคอะไรเกิด

อยู่ในพื้นที่นี้บ้าง ทำวัคซีนเฉพาะวัคซีนชนิดนั้นๆ เท่าที่จำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าฟาร์มนั้นเป็นฟาร์มมาตรฐานหรือเป็นฟาร์มที่มีระบบการจัดการด้านความปลอดภัยทางชีวภาพแล้วสามารถปรับลดการใช้วัคซีนที่ไม่จำเป็นลงได้ การใช้ยาถ่ายพยาธิและเวชภัณฑ์อื่นๆ ก็เช่นเดียวกันเจ้าหน้าที่และเกษตรกรจะต้องรู้จักการใช้ให้ตรงกับโรค รู้ว่าเชื้อโรคนั้น ในพื้นที่นี้ ขณะนี้ ดื้อยาอะไร ยาอะไรใช้ได้ผล เพื่อประสิทธิภาพของการรักษา เพราะหากใช้ผิด นอกจากจะเป็นการสิ้นเปลือง ไม่สามารถรักษาให้สัตว์หายได้แล้ว สัตว์จะเกิดการดื้อยา รักษาหายได้ยากมากขึ้น เกิดสารตกค้างในผลผลิต อาจทำให้สัตว์ตายได้หรือถึงจะหายแต่อาจไม่ให้ผลผลิตได้สูงที่สุดตามที่ต้องการ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ต้องจดบันทึกไว้ตลอดเวลา เนื่องจากเป็นต้นทุนที่เกิดขึ้นในการเลี้ยงสัตว์

2.4 อาหารสัตว์มีคุณภาพ ต้องใช้อาหารสัตว์หรือวัตถุดิบเพื่อมาผสมอาหารจากแหล่งที่เชื่อถือได้ ว่ามีคุณภาพตามที่ต้องการ สะอาด ปราศจากสารตกค้างหรือปลอมปน ไม่อับชื้น ขึ้นรา หรือมีสารพิษ การเตรียมอาหารให้สัตว์จะต้องใช้อาหารที่ใหม่ สัตว์กินหมดทุกวัน เพียงพอต่อการเจริญเติบโตหรือสัมพันธ์กับการให้ผลผลิต ไม่มีอาหารเหลือคั่งขำวัน ภาชนะใส่อาหารต้องหมั่นทำความสะอาด เพื่อป้องกันการเกิดสารพิษ หรือการปนเปื้อนเชื้อโรค การให้อาหารสัตว์ต้องรู้ถึงปริมาณความต้องการสารอาหารของสัตว์ในแต่ละช่วงอายุ เพื่อการเตรียมอาหารที่มีประสิทธิภาพ สัตว์ที่กินอาหารทั้งอาหารหยาบและอาหารข้น จะต้องให้สัตว์ได้รับอาหารแต่ละชนิดในอัตราที่สมดุลกันสอดคล้องกับผลผลิต เนื่องจากอาหารทั้งสองชนิดจะทำให้มีการปรับเปลี่ยนเป็นผลผลิตทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ การที่จะต้องการให้ได้ผลผลิตสูงขึ้นโดยให้อาหารมากขึ้นไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้อง เพราะจะทำให้สิ้นเปลืองต้นทุนการผลิต โดยไม่สอดคล้องกับผลผลิต

2.5 จากการยกตัวอย่างการบันทึกข้อมูลการผลิต จากข้อ 2.1 – 2.4 เมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับการปรับเปลี่ยนระบบการเลี้ยงตามความสามารถและการตลาดในพื้นที่ เกษตรกรจะสามารถทำกำไรจากผลตอบแทนที่สูงที่สุดได้ จากคุณภาพและปริมาณที่เหมาะสมกับต้นทุนค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในระหว่างการผลิต การเลี้ยงสัตว์จึงต้องมีการพัฒนาโดยใช้ข้อมูลทางวิชาการและสถานการณ์ สิ่งแวดล้อมประกอบการพิจารณาตลอดเวลา เกษตรกรจึงจะเลี้ยงสัตว์ชนิดนั้นๆ ได้ อย่างยั่งยืน

การที่จะให้การพัฒนาในระบบสุขภาพสัตว์และประสิทธิภาพผลผลิตในสัตว์แต่ละชนิดได้ตามยุทธศาสตร์ในการเลี้ยงสัตว์แต่ละชนิด ปศุสัตว์จังหวัดและปศุสัตว์เขตผู้รับผิดชอบในแต่ละพื้นที่ ต้องจัดให้มีโครงสร้างหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโดยเฉพาะ (Herd Health Unit) ทำการศึกษา วิเคราะห์ ประสานงาน การพัฒนาและแก้ไขปัญหาในพื้นที่ ในแต่ละชนิดสัตว์ตามยุทธศาสตร์รายชนิดสัตว์เขตเศรษฐกิจการเลี้ยงสัตว์ สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล กรมปศุสัตว์มุ่งพัฒนาให้ข้าราชการเป็น Smart Officer ไปพัฒนาเกษตรกรให้เป็น Smart Farmer ที่สำคัญคือความร่วมมือและร่วมลงทุนของผู้เกี่ยวข้องและนโยบายการพัฒนาในแต่ละจังหวัด กลุ่มจังหวัดสถาบันเกษตรกร ผู้ประกอบการ และผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งจะมีส่วนสำคัญให้เกิดการพัฒนา ประสิทธิภาพการผลิตแต่ละชนิด และความยั่งยืนในการเลี้ยงสัตว์แต่ละชนิดในพื้นที่และการผลิต อาหารปลอดภัยแก่ผู้บริโภค

ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน

เพื่อให้สามารถติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติราชการและสามารถนำผลงานมาพัฒนาการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรกำหนดให้มีตัวชี้วัดผลการดำเนินงานในกิจกรรมนี้ ตัวอย่างเช่น

1. จำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์รายย่อยที่บันทึกข้อมูลการผลิตและการตลาด
2. ร้อยละของจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์รายย่อยที่บันทึกข้อมูลการผลิตและการตลาดเปรียบเทียบกับจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์รายย่อยทั้งหมด
3. จำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์รายกลางและรายใหญ่ที่บันทึกข้อมูลการผลิตและการตลาด
4. ร้อยละของจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์รายกลางและรายใหญ่ที่บันทึกข้อมูลการผลิตและการตลาดเปรียบเทียบกับจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์รายกลางและรายใหญ่ทั้งหมด
5. จำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ที่บันทึกข้อมูลการผลิตและการตลาดมีรายได้เพิ่มขึ้น/ลดลง ภายหลังจากการดำเนินการ
6. ร้อยละของจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ที่บันทึกข้อมูลการผลิตและการตลาด มีรายได้เพิ่มขึ้น/ลดลง ภายหลังจากการดำเนินการเปรียบเทียบกับจำนวนเกษตรกรที่ดำเนินการทั้งหมด
7. รายได้เฉลี่ยที่เพิ่มขึ้น/ลดลง ของเกษตรกรรายย่อย รายกลาง และรายใหญ่
8. ความพึงพอใจ/ไม่พึงพอใจ ของเกษตรกรที่ร่วมมีการจัดทำบัญชีฟาร์ม
9. ข้อมูลปริมาณการผลิต และการบริโภคสินค้าจากปศุสัตว์ในสัตว์แต่ละชนิด

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานในกิจกรรมนี้เกษตรกร เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องสามารถนำประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินงานไปใช้พัฒนา ต่อยอดได้ ดังนี้

1. เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์มีรายได้เพิ่มขึ้น
2. มีการพัฒนาระบบการเลี้ยงสัตว์และการจัดการที่ถูกต้อง
3. เกษตรกรได้รู้ว่าอาชีพการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรที่ทำอยู่มีกำไรคุ้มค่าต่อการลงทุนหรือไม่
4. การเลี้ยงสัตว์ที่ได้มาตรฐานหรือมีระบบความปลอดภัยทางชีวภาพ เป็นจุดเริ่มต้นของระบบการป้องกันควบคุมโรคในพื้นที่ ระหว่างพื้นที่ ท้องถิ่น จังหวัด เขต และประเทศ
5. เกษตรกรสามารถเลี้ยงสัตว์ได้อย่างยั่งยืน
6. เจ้าหน้าที่สามารถนำข้อมูลไปทำการส่งเสริมทำความเข้าใจ ช่วยเหลือเกษตรกรรายอื่นให้ทำการเลี้ยงสัตว์ได้ อย่างยั่งยืน
7. เจ้าหน้าที่สามารถกำหนดปริมาณ เขตการผลิต ในสัตว์แต่ละชนิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 10

การสร้างระบบเตือนภัย การเผยแพร่และการประชาสัมพันธ์

หลักการและเหตุผล

จากข้อมูลสภาพความเป็นจริงปัจจุบันสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ ความร้อนของโลกที่เพิ่มขึ้น ซึ่งมีการรณรงค์ให้ทราบอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ภัยพิบัติต่างๆ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในทุกระดับต้องพิจารณาการป้องกันและเตรียมการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในพื้นที่รับผิดชอบ ตามความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงานที่ต้องร่วมกันดำเนินงาน การเตรียมความพร้อมในการป้องกันสถานการณ์ก่อนเกิดเหตุย่อมดีกว่าการตามแก้ไขในภายหลัง เพราะนอกจากจะสามารถลดความสูญเสียได้แล้ว โอกาสไม่เกิดการสูญเสียก็มีความเป็นไปได้

สถานการณ์ด้านสุขภาพคนหรือสัตว์ไม่มีความแตกต่างกัน มีโอกาสเกิดปัญหาเกี่ยวกับโรคขึ้นได้ บางโรคอาจติดต่อได้จากสัตว์สู่คนหรือจากคนติดต่อไปยังสัตว์ เป็นไปได้ทั้งสองทาง หนทางเดียวที่จะป้องกันได้โดยการนำหลักการทางระบาดวิทยามาใช้ การนำข้อมูลทางระบาดวิทยาในพื้นที่ ข้อมูลจากการเฝ้าระวังโรคเชิงรุกต่างๆ ข้อมูลทางสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ การคมนาคมติดต่อระหว่างพื้นที่ ประวัติการเกิดภัยพิบัติ อุทกภัยหรือภัยแล้ง มาทำการวิเคราะห์ความเสี่ยง เพื่อแสดงสภาพปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในทุกกรณี วิเคราะห์แนวทางควบคุม ป้องกันความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น กำหนดมาตรการต่างๆ ในการป้องกันและควบคุมเมื่อเกิดเหตุที่จำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินการคือการสื่อสารความเสี่ยงที่ได้จากการวิเคราะห์ รวมทั้งแนวทางที่ทุกหน่วยงานร่วมกันกำหนดให้ประชาชน เกษตรกร ผู้ประกอบการ ผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ได้ทราบถึงสาเหตุ เหตุผล ความเป็นจำเป็นในการดำเนินการ แต่ละกิจกรรมที่กำหนด เพื่อทุกคนจะได้เกิดความตระหนักร่วมกันว่า เป็นความเสียหายและความรับผิดชอบของทุกฝ่าย ไม่ใช่ความรับผิดชอบของใครโดยเฉพาะ ทุกคนอาจมีความเสี่ยงที่จะเกิดความเสียหายเหมือนกันหมด หากเกิดเหตุการณ์ขึ้น

จากบทที่ 1 – 9 ได้แสดงให้เห็นถึงเหตุผลความจำเป็นในการดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ ในการพัฒนาปศุสัตว์ การส่งเสริมและพัฒนาด้านสุขภาพสัตว์ การดำเนินการตามหลักวิชาการสัตวแพทย์ในการป้องกัน ควบคุม แก้ไขปัญหา บทนี้เป็นบทสุดท้ายที่ต้องการให้ผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้องในทุกระดับพื้นที่ทำการวิเคราะห์ ประเมินสถานการณ์ในพื้นที่ของตนเอง นำข้อมูลที่เกี่ยวข้องประชาสัมพันธ์ สื่อสารไปยังประชาชน ผู้รับประโยชน์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ โดยใช้หลักการวิเคราะห์ความเสี่ยงอย่างง่าย ตามข้อมูลที่มีประสบการณ์ของตนเอง ปรับแผนการดำเนินงานตามความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ สำหรับหลักการวิเคราะห์ที่สมบูรณ์แบบในแต่ละโรคตามหลักวิชาการสัตวแพทย์ เป็นหน้าที่ของหน่วยงานทางวิชาการส่วนกลางและภูมิภาคที่จะทำการร่วมกันวิเคราะห์และจัดทำเป็นงบประมาณแผนงาน โครงการ ให้ภูมิภาค หรือท้องถิ่นร่วมกันปฏิบัติ ตามแผนปฏิบัติงานประจำปี

การเผยแพร่และการประชาสัมพันธ์ต้องดำเนินการตั้งแต่การเผยแพร่ความรู้ ถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมที่ประชาชน ผู้เกี่ยวข้องต้องทราบ ตลอดจนการเผยแพร่ประกาศการรับรองผู้ทำดีถูกต้องปลอดภัย ได้มาตรฐานให้ผู้อื่นทราบ ส่งผลทางความปลอดภัยต่อประชาชน ผู้บริโภค ส่งเสริมการตลาดให้มีการส่งเสริมการใช้สินค้าปศุสัตว์ที่มีคุณภาพ ผู้ผลิตมีขวัญกำลังใจในการพัฒนาคุณภาพการผลิตของตนเอง

วิธีดำเนินการ

ในสภาวะปกติ

จากข้อมูลทางระบาดวิทยา การเฝ้าระวังเชิงรุก เฝ้าระวังเชิงรับ ประวัติการเกิดภัยพิบัติ สภาพภูมิอากาศ

1. วิเคราะห์ความเสี่ยงจากประวัติการเกิดเหตุ ข้อมูลทางระบาดวิทยาและการเฝ้าระวัง นำมาจัดสร้างระบบป้องกันและเตือนภัย การเผยแพร่และการประชาสัมพันธ์ แจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องจัดทำแผนงาน โครงการป้องกัน ซ้อมแผนแก้ไขสถานการณ์ ล่วงหน้า

2. จัดให้มีคณะกรรมการตั้งแต่ระดับท้องถิ่น จังหวัด เขต เพื่อรับผิดชอบสร้างระบบเตือนภัย การเผยแพร่และการประชาสัมพันธ์

3. จัดทำแผนเตรียมความพร้อมเผชิญเหตุ หน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงาน จัดหาวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ที่จำเป็นรองรับการอพยพ และทำการซ้อมแผนอย่างสม่ำเสมอ

4. ส่งเสริมให้มีเครือข่ายการเฝ้าระวังและร่วมดำเนินการ เช่น หน่วยงานภูมิภาค ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาสาสมัครของหน่วยงานต่างๆ ฯลฯ

5. จัดทำสื่อสำหรับประชาสัมพันธ์ ตามความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ เช่น แผ่นพับ ซีดี คู่มือโรค โพสต์เตอร์ เสียงตามสาย ชุดนิทรรศการเคลื่อนที่ เป็นต้น

6. ประชาสัมพันธ์รวมทั้งเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ไปยังกลุ่มเป้าหมายล่วงหน้า ก่อนเวลาที่คาดว่าจะเกิดเหตุ เช่น แหล่งเรียนรู้ของหมู่บ้าน เกษตรกร โรงเรียน สถาบันการศึกษา วัด และกลุ่มบุคคลต่างๆ โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน

กรณีภัยพิบัติตามธรรมชาติ

1. เตือนภัย โดยกำหนดช่วงเวลาที่ต้องแจ้งเตือนภัยให้เกษตรกรระมัดระวังสัตว์เจ็บป่วยหรือการเกิดโรค เช่น ช่วงเปลี่ยนฤดู อากาศเปลี่ยนแปลง ภัยแล้ง น้ำท่วม หรือในภาวะความเสี่ยงกรณีเกิดโรคระบาด เป็นต้น

2. จัดให้สัตว์อยู่สถานที่พักสัตว์ที่ปลอดภัย พร้อมน้ำและเสบียงสัตว์สำรอง กรณีอุทกภัยหรือภัยแล้ง โดยเฉพาะพื้นที่ที่เกิดเป็นประจำ

3. จัดเตรียมยาเวชภัณฑ์ และพาหนะที่จำเป็น บริการแก่สัตว์ของเกษตรกร

4. ซ้อมแผนเตรียมความพร้อมร่วมกับผู้เกี่ยวข้อง

5. ประชาสัมพันธ์รวมทั้งเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ไปยังกลุ่มเป้าหมาย เช่น กลุ่มเกษตรกรผู้ประกอบการ

กรณีการเกิดโรคสัตว์

1. กรณีโรคระบาดตาม พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 ให้ประกาศเขตโรคระบาด เขตโรคระบาดชั่วคราว หรือเขตสงสัยโรคระบาด ตามที่สัตวแพทย์ในพื้นที่พิจารณาความเหมาะสม

2. กรณีโรคติดต่อทั่วไป ดำเนินการตามการวินิจฉัยและดุลยพินิจของสัตวแพทย์ในพื้นที่

3. ประชุมชี้แจงมาตรการต่างๆ ของกรมปศุสัตว์ และหารือการแก้ไขปัญหาภัยกับเกษตรกร กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

ผู้รับผิดชอบในระดับท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้อง ร่วมดำเนินการในพื้นที่เกิดโรค

4. ประชาสัมพันธ์มาตรการ รวมทั้งใช้สื่อเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ แก่ผู้เกี่ยวข้องในรัศมีการควบคุมโรคได้รับทราบ เช่น ประชาชน เกษตรกร ผู้ประกอบการ ตลาดนัดค้าสัตว์ ศูนย์รวมน้ำนม ฯลฯ

5. ร่วมกับเครือข่ายการดำเนินงาน เช่น อาสาสมัครของหน่วยงานต่างๆ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการ และกระจายข่าวสารที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นในจุดที่เหมาะสม เช่น การปิดประกาศ การใช้หอกระจายข่าว ฯลฯ

6. ประชาสัมพันธ์แจ้งให้ปศุสัตว์จังหวัดพื้นที่ใกล้เคียงทราบเพื่อการป้องกันโดยเร็วทาง E-mail หรือ โทรศัพท์ หรือหนังสือเตือนภัยที่ประชาชนและเจ้าหน้าที่เข้าถึงได้สะดวก เช่น www.dld.go.th/dcontrol SMS สื่อประชาสัมพันธ์

ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน

เพื่อให้สามารถติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติราชการและสามารถนำผลงานมาพัฒนาการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรกำหนดให้มีตัวชี้วัดผลการดำเนินงานในกิจกรรมนี้ ตัวอย่างเช่น

1. มีแผนเฝ้าระวัง เตือนภัย แผนเผชิญเหตุ และการซ้อมแผน ในทุกระดับตั้งแต่ท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ

2. มีการเตรียมพร้อมของสถานที่เลี้ยง อาหาร เวชภัณฑ์ เพียงพอใช้กับสัตว์ในพื้นที่ในกรณีฉุกเฉิน

3. ระดับความสำเร็จในการจัดทำระบบเตือนภัย

4. ระดับความสำเร็จในการดำเนินการของคณะกรรมการที่ได้จัดตั้ง

5. ระดับความสำเร็จในการทำการวิเคราะห์ความเสี่ยง

6. ระดับความสำเร็จในการจัดทำมาตรการรองรับตามการวิเคราะห์ความเสี่ยง

7. ระดับความสำเร็จในการจัดทำแผนการประชาสัมพันธ์สื่อสารความเสี่ยงแก่ผู้เกี่ยวข้อง

8. ระดับความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังและควบคุมโรค

9. ระดับความสำเร็จในการจัดทำแผน เครือข่าย และสื่อการประชาสัมพันธ์

10. ระดับความสำเร็จในการประชุมชี้แจงผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินการตามมาตรการที่กำหนด

11. จำนวนสื่อการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ในพื้นที่ที่เหมาะสม

ประโยชน์ที่จะได้รับการจากการดำเนินงาน

จากการดำเนินงานในกิจกรรมนี้ เกษตรกร เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องสามารถนำประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินงานไปใช้พัฒนา ต่อยอดได้ ดังนี้

1. ทุกพื้นที่มีระบบเตือนภัย การเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมกรณีเกิดโรคสัตว์หรือภัยพิบัติต่างๆ

2. ลดความสูญเสียของประชาชน เกษตรกร ผู้ประกอบการ ฯลฯ

3. ต้องใช้งบประมาณในการดำเนินการ เตรียมความพร้อม แต่เมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายในการเยียวยา

ในภายหลังจะมากกว่าหรืออาจไม่สามารถเยียวยาได้

4. สามารถรักษาตัวสัตว์และผลผลิตให้เสียหายน้อยหรือไม่เกิดความเสียหาย
5. ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องมีความเข้าใจและร่วมรับผิดชอบในเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น
6. สร้างความเชื่อมั่นแก่ประชาชนในท้องถิ่นในความพร้อมเผชิญเหตุ
7. ผู้รับผิดชอบในพื้นที่ใกล้เคียงหรือที่เกี่ยวข้องได้ทราบสถานการณ์ล่วงหน้าเพื่อการควบคุม ป้องกันได้

ทันต่อเหตุการณ์

บรรณานุกรม

- กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ . 2555. 7 ทศวรรษ กรมปศุสัตว์. พิมพ์ครั้งที่ 1. ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. ,กรุงเทพมหานคร
- กองแผนงาน กรมปศุสัตว์. 2556. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2554 - 2559) แหล่งที่มา : http://planning.dld.go.th/th/index.php?option=com_content&view=category&id=44&Itemid=62[14กันยายน 2556]
- กองแผนงาน กรมปศุสัตว์. แผนแม่บทด้านการปศุสัตว์ไทย พ.ศ.2556-2565. พิมพ์ครั้งที่ 1. ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. ,กรุงเทพมหานคร
- กองแผนงาน กรมปศุสัตว์. แผนยุทธศาสตร์กรมปศุสัตว์ พ.ศ.2556-2560.(5 ปีแรก)พิมพ์ครั้งที่ 1. ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. ,กรุงเทพมหานคร
- คณะกรรมการจัดทำแผนยุทธศาสตร์โรคติดต่ออุบัติใหม่แห่งชาติ (พ.ศ.2555-2559). 2555. แผนยุทธศาสตร์เตรียมความพร้อม ป้องกัน และแก้ไขปัญหาโรคติดต่ออุบัติใหม่แห่งชาติ (พ.ศ.2555-2559). พิมพ์ครั้งที่ 1. ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. ,กรุงเทพมหานคร
- ศูนย์พัฒนาระบบงานระบาดวิทยาทางสัตวแพทย์ สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ กรมปศุสัตว์. 2556. คู่มือปฏิบัติงานทีมสอบสวนโรคระบาดสัตว์ กรมปศุสัตว์ (Animal Health Investigation Team ; AHIT).พิมพ์ครั้งที่ 1. ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ศูนย์พัฒนาระบบงานระบาดวิทยาทางสัตวแพทย์ สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ กรมปศุสัตว์ 2556. คู่มือฝึกอบรมการสอบสวนโรคระบาดสัตว์ สำหรับ ทีมสอบสวนโรคระบาดสัตว์ กรมปศุสัตว์. พิมพ์ครั้งที่ 1. ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ กรมปศุสัตว์. 2555. แผนปฏิบัติงานประจำปี 2556 สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ กรมปศุสัตว์. พิมพ์ครั้งที่ 1. ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.,กรุงเทพมหานคร
- สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ กรมปศุสัตว์. 2554. คู่มือการเตรียมความพร้อมเฝ้าระวัง ป้องกันและแผนฉุกเฉินเพื่อควบคุมกำจัดโรคสมองอักเสบในสุกร.พิมพ์ครั้งที่ 1. ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.,กรุงเทพมหานคร
- สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ กรมปศุสัตว์. 2552. พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ 2499 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2542 หน้า 1-18 ในรวมกฎหมายควบคุมโรคใช้หวัดนก. พิมพ์ครั้งที่ 2. ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.,กรุงเทพมหานคร
- สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ กรมปศุสัตว์. 2552. ระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการดำเนินการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2547. หน้า 70-75 ในรวมกฎหมายควบคุมโรคใช้หวัดนก. พิมพ์ครั้งที่ 2. ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.,กรุงเทพมหานคร

- สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ กรมปศุสัตว์. 2552. ระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการทำลายสัตว์ที่เป็นโรคระบาดหรือการทำลายสัตว์ที่เป็นพาหะของโรค พ.ศ. 2547. หน้า 78-81 ในรวมกฎหมายควบคุมโรคใช้หวัดนก. พิมพ์ครั้งที่ 2. ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด., กรุงเทพมหานคร
- สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ กรมปศุสัตว์. 2552. ระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วย การอนุญาต การตรวจโรคและการทำลายเชื้อโรค ในการเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2546. หน้า 60-69 ในรวมกฎหมายควบคุมโรคใช้หวัดนก. พิมพ์ครั้งที่ 2. ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด., กรุงเทพมหานคร
- สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ กรมปศุสัตว์. 2552. ระเบียบกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ว่าด้วยการยึด การทำลาย หรือส่งกลับซึ่งสัตว์หรือซากสัตว์โดยไม่มีค่าชดใช้ พ.ศ. 2531. หน้า 45-46 ในรวมกฎหมาย ควบคุมโรคใช้หวัดนก. พิมพ์ครั้งที่ 2. ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด., กรุงเทพมหานคร
- สำนักเทคโนโลยีชีวภัณฑ์ กรมปศุสัตว์ อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา. คู่มือการทำวัคซีน. แหล่งที่มา : http://biologic.dld.go.th/th/index.php?option=com_xmap&sitemap=1&Itemid=95 [14 กันยายน 2556]

Bureau of Disease Control and Veterinary Services

กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

Department of Livestock Development Ministry of Agriculture and Cooperatives

www.dld.go.th/e-journal